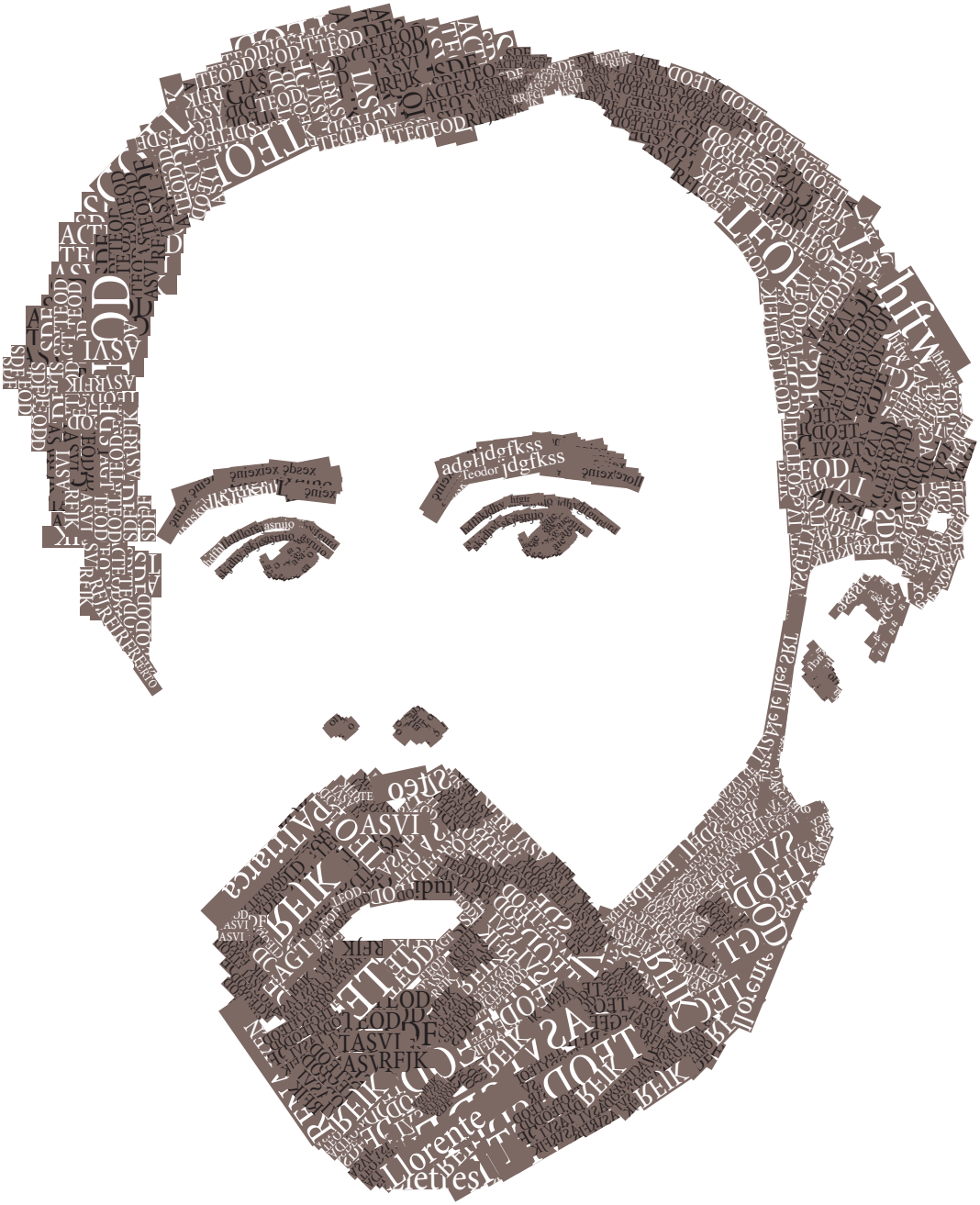

Teodor Llorente

patriarca de la Renaixença

Material Didàctic

Educació Secundària Obligatòria // Batxillerat

8

Col·lecció Didàctica

COL·LECCIÓ DIDÀCTICA, 8
© dels textos: Encarna Villafranca Giner
© de l'edició: Acadèmia Valenciana de la Llengua
Edita: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Avinguda de la Constitució, 284. 46910 – València
avl@gva.es – www.avl.gva.es
Coordinador: Josep Lluís Doménech Zornoza

Disseny i maquetació: Víctor Ballester
Impressió: IG Ecir

ISBN: 978-84-482-5673-9

Teodor Llorente

Patriarca de la Renaixença

Material didàctic

Educació Secundària Obligatòria
Batxillerat

Encarna Villafranca Giner

8

Col·lecció Didàctica

ÍNDEX

7 PRESENTACIÓ
9 INTRODUCCIÓ GENERAL

MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT

11

11 **CORRESPONDÈNCIA CURRICULAR**

12

12 **PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS**
13 **Unitat de 1r i 2n d'ESO**
16 **Unitat de 3r i 4t d'ESO**
19 **Unitat de Batxillerat**

22

22 **LA RENAIXENÇA**

23 **Introducció**
26 **Context econòmic, polític i cultural**
27 Panorama polític i econòmic
28 Romanticisme i Renaixença
30 Recepció del romanticisme
30 Particularitats de la Renaixença valenciana
32 Etapa inicial (1833-1859). Els precedents i les bases
33 La generació de la Renaixença (1859-1878)
35 Etapa de plenitud (1874-1909)

38

38 **TEODOR LLORENTE**
39 **Biografia**
40 Un jove romàntic
42 Director d'un diari valencià
43 *Las Provincias*, de Teodor Llorente
43 Lo Rat Penat i Teodor Llorente
45 Els Jocs Forals, punt de contacte entre intel·lectuals
46 L'homenatge del 1909
50 **El poeta**
51 Poesies castellanes
52 Traductor
53 Poesia valenciana
56 En la pròpia llengua, el llemosí
58 **El líder social, el polític**
60 **Conclusió**

ÍNDEX

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

65

65 UNITAT DE PRIMER I SEGON D'ESO
68 La Renaixença
70 El poeta valencià
71 Lo Rat Penat
71 Els Jocs Florals

79

79 UNITAT DE TERCER I QUART D'ESO
80 El romanticisme
82 La Renaixença
83 Biografia

97

97 UNITAT DE BATXILLERAT
98 El context històric
98 La Restauració borbònica
99 Economia
100 El romanticisme
101 La Renaixença. Etapes
101 Etapa inicial (1833-1859). Els precedents i les bases
102 La generació de la Renaixença (1859-1878)
104 Etapa de plenitud (1874-1909)
106 Teodor Llorente
107 Un jove romàntic
108 Marià Aguiló
111 La maduresa
111 Director d'un diari valencià
112 *Las Provincias*, de Teodor Llorente
112 Els Jocs Florals, punt de contacte entre intel·lectuals
115 El poeta valencià

129

129 SOLUCIONARI

138 BIBLIOGRAFIA

PRESENTACIÓ

Ara fa cent anys que va morir Teodor Llorente Olivares, el pare de la Renaixença valenciana, un personatge polifacètic nascut a València, que es va dedicar a fundar i dirigir diaris (*Las Provincias*), a escriure poesies, a traduir, a fer treballs assagístics, i fins i tot a la política, ja que arriba a ser diputat i senador.

Nascut en el carrer dels Serrans, va estudiar dret, però no va exercir com a advocat, sinó que es va dedicar des de molt prompte a conrear les lletres. Escriptor en valencià, molt influenciat per Marià Aguiló, va ser un dels fundadors dels Jocs Florals i de la societat Lo Rat Penat, entitat en la qual exercí de president. Va ser l'ànima de la Renaixença, moviment poc estudiat. La seua singular personalitat i els seus mèrits en defensa del valencià han sigut alguns dels motius que han fet que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua l'haja triat com a Escriptor de l'Any. Per a esta celebració s'han programat, com ja és tradicional, diverses activitats: exposicions, conferències, una auca, un còmic, un llibre antològic... i la guia didàctica que el lector té a les mans.

La guia *Teodor Llorente: patriarca de la Renaixença* conté un conjunt de materials didàctics que tenen com a centre la vida i l'obra de Teodor Llorente i que va adreçada al professorat i a l'alumnat d'Educació Secundària i Batxillerat. D'una banda, s'oferix el material d'ús per als professors, amb una biografia de l'autor, així com un solucionari per a les activitats de les diverses etapes i nivells educatius, això és, primer, segon, tercer i quart d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. De l'altra, hi ha les activitats i el contingut didàctic per a l'alumnat, que és diferent per a cada etapa o nivell educatiu. Apareixen textos d'índole diversa, així com una formulació de les activitats adequada per tal que l'alumne puga dur a terme el seu procés d'aprenentatge.

Amb esta guia didàctica, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua pretén divulgar l'obra de Llorente entre la població més jove, ja que considerem que és un autor que mereix ser més ben conegut. Amb els materials didàctics i la resta d'actuacions que ja han començat a programar-se considerem que podrà aconseguir-se l'objectiu pretés.

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

Teodoro Llorente Olivares
con motivo de su homenaje

INTRODUCCIÓ GENERAL

La guia didàctica que a continuació presentem tracta, com ja s'ha dit, de Teodor Llorente Olivares, un autor que ha sigut menystingut durant molt de temps. Ara, però, amb motiu del centenari del seu traspàs hem volgut dedicar-li tota una sèrie d'actes i de treballs que, com este, volen donar a conéixer la seua figura com cal, situant-la en la nostra història sense tòpics ni prejuís. D'esta manera farem un pas més en el coneixement de la nostra realitat històrica com a poble.

El material didàctic que proposem en esta guia consta de tres grans parts. La primera, «Material didàctic per al professorat», i la tercera, el «Solucionari», estan adreçades als professors, que podrà trobar-hi informació sobre el nostre poeta i el seu context històric. La segona part, «Material didàctic per a l'alumnat», està dividida en tres subparts adreçades als alumnes de 1r i 2n d'ESO, de 3r i 4t d'ESO i de Batxillerat, amb texts i exercicis per a cadascun dels nivells esmentats. Estes subparts estan obertes a la manipulació del professorat, bé per a reduir les activitats o per a ampliar-les en funció de les característiques de l'alumnat amb el qual es treballe.

MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT

CORRESPONDÈNCIA CURRICULAR

El material adreçat a l'alumnat està confeccionat d'acord amb el desplegament del currículum que establix la Generalitat Valenciana en el Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'establix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana (*DOCV* núm. 5562, de 24 de juliol del 2007), i en el Decret 02/2008, d'11 de juliol, del Consell, pel qual s'establix el currículum del Batxillerat a la Comunitat Valenciana (*DOCV* núm. 5806, de 15 de juliol del 2008).

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Unitat de 1r i 2n d'ESO

Unitat de 1r i 2n d'ESO

Objectius, continguts, criteris d'avaluació i contribució a l'adquisició de les competències bàsiques

Objectius

· Comprendre discursos orals i escrits propis de l'àmbit acadèmic.

· Utilitzar el valencià per a expressar-se oralment i per escrit, de manera coherent i adequada en cada situació de comunicació i en els diversos contexts de l'activitat social i cultural, per a prendre consciència dels propis sentiments i idees, i per a controlar la pròpia conducta.

· Utilitzar la llengua oral en l'activitat social i cultural de manera adequada a les distintes funcions i situacions de comunicació, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.

· Reconéixer les diverses tipologies dels texts escrits, i les seues estructures formals, propis de l'àmbit acadèmic i presents en l'obra de Teodor Llorente.

· Comprendre texts literaris de Teodor Llorente utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics. Apreciar-ne les possibilitats comunicatives per a la millora de la producció personal.

· Aproximar-se al coneixement de mostres rellevants del patrimoni literari, com és el cas de l'obra de Teodor Llorente, i valorar-lo com una manera de simbolitzar l'experiència individual i col·lectiva en el context historicocultural del segle XIX.

· Conéixer i distingir els trets característics i les obres de la producció literària de Teodor Llorente. Identificar-ne algun fragment representatiu.

· Conéixer i distingir els trets característics de la producció literària de la Renaixença. Els Jocs Florals.

· Aprendre i utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació (busca, elaboració i presentació) amb l'ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies, i emprar-les en els treballs sobre la vida i l'obra de Teodor Llorente i sobre altres autors literaris.

Continguts

Bloc 1. Comunicació

Tipologies textuals: exposició

1a. Habilitats lingüístiques. Escoltar, parlar i conversar

· Presentació d'informacions, prèviament preparades de manera ordenada i clara.
· Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

1b. Habilitats lingüístiques. Llegir. Comprensió de texts escrits

· Comprensió de texts de l'àmbit acadèmic, amb una atenció especial als texts expositius i explicatius; a les instruccions per a fer treballs, i a la consulta (en diversos suports) de diccionaris, glossaris i d'altres fonts d'informació, com ara enciclopèdies i pàgines web educatives.
· Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant dels missatges que impliquen qualsevol tipus de discriminació, incloent-hi la manifestació de prejuís lingüístics.

1c. Habilitats lingüístiques. Escriure. Composició de texts escrits

· Composició, en suport de paper i digital, de texts propis de l'àmbit acadèmic, com ara la biografia de personatges històrics.

. Interés per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis, i també de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

· La variació geogràfica, social i estilística. Perspectiva històrica. Les varietats del valencià en el segle XIX.

· L'estàndard.

· Consideració del valencià com a idioma propi de la Comunitat Valenciana, apte per a tot tipus d'usos funcionals i vehicle necessari de cultura.

· Incorporació del valencià en tots els àmbits d'ús de la llengua i per a qualsevol funció comunicativa, en un procés de compromís personal en la recuperació cultural i la normalitat lingüística.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

3a. Fonètica i ortografia

· Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística en els escrits.

3b. Norma culta de la llengua

· Observació dels diferents registres i dels factors que incidixen en l'ús de la llengua en distints àmbits socials; valoració de la importància d'usar el registre adequat segons les circumstàncies de la situació comunicativa.

3c. Lèxic

· Identificació de determinats camps lèxics.

Bloc 4. Educació literària

· Desenvolupament de l'autonomia lectora i valoració de la literatura com a font de coneixement del patrimoni cultural valencià i d'altres cultures.

· Els gèneres literaris. Trets característics. Diferenciació dels principals subgèneres literaris a través de la lectura comentada de diverses obres adequades a l'edat.

· La lírica: el ritme i la rima. Mètrica. Versos i estrofes. Lectura comentada i recitació de poemes, posant atenció al valor simbòlic del llenguatge poètic i al sentit dels recursos retòrics més importants, reconeixent els procediments de la versificació i valorar la funció de tots estos elements en el poema.

· Composició de texts d'intenció literària utilitzant alguns dels aprenentatges adquirits en les lectures comentades.

· Característiques de la Renaixença.

· Teodor Llorente: líder de la Renaixença valenciana.

Bloc 5. Tècniques de treball

· Ús de diccionaris especialitzats i de correctors ortogràfics sobre texts en suport digital.

· Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars, especialment sobre classes de paraules, sobre relacions semàntiques del lèxic (polisèmia, homonímia, sinonímia, antonímia...) i sobre normativa.

· Interés per la bona presentació dels texts escrits, tant en suport de paper com digital, i respecte per les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques (titulació, espais, marges, paràgrafs, etc.).

Criteris d'avaluació

· Reconéixer i ser capaç d'utilitzar els texts expositius i les seues estructures formals.

· Integrar informacions procedents de diferents texts sobre un tema, a fi d'elaborar un text de síntesi en què es reflectisquen tant les informacions principals i els punts de vista trobats com el punt de vista propi.

· Extraure informacions concretes i identificar el propòsit en texts escrits de l'àmbit acadèmic; identificar el tema general i els temes secundaris, i distingir com està organitzada la informació. Aplicar tècniques d'organització d'idees, com ara esquemes jeràrquics o mapes conceptuals.

· Exposar, explicar, resumir i comentar en suport de paper i digital; usar el registre adequat; organitzar

les idees amb claredat; enllaçar els enunciats en seqüències lineals cohesionades, i respectar les normes gramaticals, ortogràfiques tipogràfiques. Valorar la importància de planificar i revisar el text.

· Identificar els trets lingüístics propis de distints usos geogràfics, socials i estilístics de la llengua, per mitjà de l'observació directa i de la comparació de produccions diverses.

· Conéixer els gèneres literaris. Identificar el gènere a què pertany un text

Contribució a l'adquisició de les competències bàsiques

Les activitats proposades per a 1r i 2n d'ESO contribuïxen a l'assoliment de les competències bàsiques. Sense tindre la pretensió de ser exhaustius, es pot apreciar que ajuden al desenvolupament de la competència en comunicació lingüística en tant que l'alumnat escriu texts expositius propis de l'àmbit acadèmic, com ara la biografia, a partir d'un model donat. La competència matemàtica hi està present pel fet que s'elaboren quadros cronològics amb la seqüenciació temporal d'unes dades prèviament conegudes. Per la seua banda, les activitats que impliquen el coneixement de les característiques del context cultural de l'època en què va viure l'autor estudiat, així com aquelles en les quals l'alumnat ha d'aplicar els seus coneixements sobre el lèxic dels elements de la naturalesa —com ara els ocells— per a millorar la comprensió d'una composició poètica, ajuden a l'assoliment de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. El tractament de la informació i la competència digital hi estan presents, com en quasi totes les activitats lingüístiques, pel fet que l'alumnat llig, assimila i utilitza informació prèvia o donada per a reelaborar-la. A més a més, en algunes activitats és capaç d'elaborar un text segons un model proposat a partir de diverses fonts d'informació. En este nivell també es planteja la possibilitat d'escriure texts amb intenció literària segons els models del gènere proposat, cosa que ajuda a desenvolupar la creativitat artística, un element bàsic en la competència cultural i artística. Com la resta d'activitats de l'àmbit acadèmic, esta proposta didàctica contribuïx a la competència d'aprendre a aprendre, ja que els destinataris han d'usar mitjans de busca en suport paper i en mitjans de comunicació per a completar algunes activitats. També convé que consolide l'hàbit —si encara no ho ha fet— de revisar les seues produccions abans d'entregar-les. Finalment, l'autonomia i la iniciativa personal es posen de manifest quan l'alumnat es planteja les estratègies que ha d'aplicar en l'elaboració dels seus treballs i usa el valencià com a instrument de comunicació.

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Unitat de 3r i 4t d'ESO

Unitat de 3r i 4t d'ESO

Objectius, continguts, criteris d'avaluació i contribució a l'adquisició de les competències bàsiques

Objectius

· Comprendre discursos orals i escrits propis de l'àmbit acadèmic.

· Utilitzar el valencià per a expressar-se oralment i per escrit, de manera coherent i adequada en cada situació de comunicació i en els diversos contexts de l'activitat social i cultural, per a prendre consciència dels propis sentiments i idees, i per a controlar la pròpia conducta.

· Utilitzar la llengua oral en l'activitat acadèmica de manera adequada a les distintes funcions i situacions de comunicació, adoptant una actitud respectuosa i de cooperació.

· Reconéixer les diverses tipologies dels texts escrits, i les seues estructures formals, propis de l'àmbit acadèmic i presents en l'obra de Teodor Llorente.

· Comprendre texts literaris de Teodor Llorente utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics. Apreciar-ne les possibilitats comunicatives per a la millora de la producció personal.

· Aproximar-se al coneixement de mostres rellevants del patrimoni literari, com és el cas de l'obra de Teodor Llorente, i valorar-lo com una manera de simbolitzar l'experiència individual i col·lectiva en el context historicocultural del segle XIX.

· Conéixer i distingir els trets característics i les obres de la producció literària de Teodor Llorente. Identificar-ne algun fragment representatiu.

· Conéixer i distingir els trets característics de la producció literària de la Renaixença. Els Jocs Florals.

· Aprendre i utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació (busca, elaboració i presentació) amb l'ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies, i emprar-les en els treballs sobre la vida i l'obra de Teodor Llorente i sobre altres autors literaris.

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1a. Estructures formals del text

· Estructures expositives (la biografia).

1b. Habilitats lingüístiques. Llegir. Comprensió de texts escrits

· Comprensió de texts de l'àmbit acadèmic, amb una atenció especial a la consulta en diversos suports, incloent-hi fragments d'assaig.

1c. Habilitats lingüístiques. Escriure. Composició de texts escrits

· Composició, en suport de paper i digital, de texts propis de l'àmbit acadèmic, especialment texts expositius elaborats a partir de la informació obtinguda de diverses fonts.

Bloc 2. Llengua i societat

· Situació del valencià durant la Renaixença.

Bloc 3. Coneixement de la llengua Gramàtica

· Text i discurs. Ús dels principals marcadors.

· Ús de procediments per a compondre els enunciats amb un estil cohesionat.

Bloc 4. Educació literària

· Desenvolupament de l'autonomia lectora i valoració de la literatura com a font de plaer i de coneixement d'altres mons, temps i cultures.

· Coneixement de les característiques generals de la Renaixença, com un dels grans períodes de la història de la literatura del segle XIX.

· Composició de texts d'intenció literària i elaboració de treballs sobre les lectures.

· La literatura del segle XIX: romanticisme i realisme. Característiques generals i particulars.

· La poesia de la Renaixença. Teodor Llorente.

Unitat de 3r i 4t d'ESO

Criteris d'avaluació

· Crear texts escrits expositius en suport de paper i digital; adequar el registre a la situació comunicativa; utilitzar-ne l'estructura organitzativa per a ordenar les idees amb claredat i de manera coherent; enllaçar els enunciats en seqüències lineals cohesionades, amb un vocabulari ric i variat, i respectar els criteris de correcció gramatical i ortogràfica. Valorar la importància de planificar i revisar el text.

· Identificar el gènere a què pertany un text literari llegit en la seua totalitat; reconéixer-ne els elements estructurals bàsics i els grans tipus de recursos lingüístics; emetre una opinió personal, i utilitzar estos coneixements en la producció de texts d'intenció literària.

· Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de texts breus o fragments.

· Explicar relacions entre les obres llegides i comentades, el context històric i literari en què apareix Teodor Llorente i la resta de lletraferits de la Renaixença.

· Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de texts breus o fragments, atenent especialment les innovacions dels gèneres i de les formes (en la versificació i en el llenguatge) en la literatura de la Renaixença.

· Establir relacions entre obres, autors i moviments, que constituïxen un referent clau en la història de la literatura dels segles XIX i XX i els elements més destacats del context cultural, social i històric en què apareixen.

Contribució a l'adquisició de les competències bàsiques

El material didàctic que proposem per a l'alumnat de 3r i 4t d'ESO inclou un conjunt d'activitats que contribuïxen a l'assoliment de les competències bàsiques en els dos últims cursos de l'escolarització obligatòria. Evidentment, la competència amb més presència és la de la comunicació lingüística, ja que l'alumnat utilitza la llengua —com en tota la seua activitat acadèmica— per a la recepció d'uns continguts que posteriorment transformarà en coneixement. Tanmateix hi ha activitats en què els alumnes han d'elaborar texts expositius propis de l'àmbit acadèmic a partir d'un model donat. També es dóna molta importància a les activitats que impliquen el coneixement de les característiques del context cultural de l'època en què va viure Teodor Llorente, amb una referència especial al romanticisme com a corrent cultural i filosòfic europeu. Tant les activitats sobre l'autor estudiat com aquelles en què l'alumnat ha d'aplicar els seus coneixement sobre el lèxic dels elements de la naturalesa —com ara els ocells— per a millorar la comprensió d'una composició poètica, ajuden a l'assoliment de la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. El tractament de la informació i la competència digital hi estan presents, com en quasi totes les activitats lingüístiques, pel fet que l'alumnat llig, assimila i utilitza informació prèvia o donada per a reelaborar-la. A més a més, en algunes activitats és capaç d'elaborar un text segons un model proposat a partir de diverses fonts d'informació. En este nivell també es planteja la possibilitat d'escriure texts amb intenció literària segons els models proposats, cosa que ajuda a desenvolupar la creativitat artística, un element bàsic en la competència cultural i artística. En este apartat hem d'esmentar la competència d'aprendre a aprendre, ja que els destinataris han d'usar mitjans de busca en suport paper i en mitjans de comunicació per a completar algunes activitats. També convé que referme l'hàbit de revisar les seues produccions abans d'entregar-les. Finalment, l'autonomia i la iniciativa personal es posen de manifest quan l'alumnat es planteja les estratègies que ha d'aplicar en l'elaboració dels seus treballs i usa el valencià com a instrument de comunicació.

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Unitat de Batxillerat

Unitat de Batxillerat

Objectius, continguts i criteris d'avaluació

Objectius

· Conéixer el context històric en què es produí la Renaixença valenciana.

· Identificar les característiques de la Renaixença i distingir les seues etapes.

· Conéixer la figura de Teodor Llorente i situar-la dins de la Renaixença valenciana.

· Identificar les característiques de llenguatge poètic de Teodor Llorente.

· Conéixer la ideologia lingüística de Teodor Llorente.

· Valorar la influència de Teodor Llorente en les generacions poètiques del segle XX.

· Elaborar texts expositius propis de l'àmbit acadèmic. La ressenya.

Continguts

Bloc 1. Comunicació

El Decret 102/2008, d'11 de juliol, del Consell, pel qual s'establix el currículum del Batxillerat a la Comunitat Valenciana, disposa per a la matèria de Valencià. Llengua i Literatura tres tipus de continguts:

a) Procediments que es referixen a destreses per a la producció i la interpretació del discurs, així com per a la reflexió sobre el funcionament de la llengua i per a la sistematització i aplicació dels coneixements gramaticals i literaris.

b) Conceptes o coneixements explícits i organitzats sobre les unitats lingüístiques i el seu funcionament en el discurs, sobre la variació en la llengua i en els usos, i sobre les convencions del discurs literari i els seus contexts de producció i recepció.

c) Actituds afavoridores de la normalització de l'ús del valencià, d'un comportament lingüístic no discriminador i, en general, de la interacció comunicativa satisfactòria.

Estos tres tipus de continguts s'interrelacionen al llarg de les activitats que configuren la proposta didàctica i s'agrupen en quatre nuclis de la manera següent:

1. Estudi del discurs

· Característiques dels texts expositius. La ressenya.

2. Estudi de la llengua

· Reconeixement i ús de les formes lingüístiques d'expressió de la subjectivitat i de l'objectivitat i de les seues formes d'expressió en els texts.

· Coneixement del fenomen de l'existència de distints registres i usos socials i valoració de la necessitat d'una norma.

· Identificació dels fenòmens relacionats amb el contacte de llengües. Anàlisi dels usos lingüístics del valencià en la Renaixença.

· Coneixement de l'ideari lingüístic de Teodor Llorente.

3. Tractament de la informació

· Utilització de procediments per a l'obtenció, el tractament i l'avaluació de la informació, a partir de documents procedents de fonts impreses i digitals, per a la comprensió i producció de texts.

· El context històric de la Renaixença. L'economia i la política durant la Restauració borbònica. El romanticisme.

· Teodor Llorente. Poeta, periodista, historiador i polític.

4. El discurs literari

· Comprensió del discurs literari com a fenomen comunicatiu estètic, via de creació i transmissió cultural i expressió de la realitat històrica i social.

. Consolidació de l'autonomia lectora i estima per la literatura com a font de plaer, de coneixement d'altres mons, temps i cultures.

Unitat de Batxillerat

· Lectura, estudi, comentari i valoració crítica de fragments representatius de la Renaixença, de manera que es reconeguen les formes literàries característiques, es prenga consciència de la constància de certs temes i de la manera de tractar-los.

· Composició de texts literaris o d'intenció literària a partir dels models llegits i comentats.

· La Renaixença valenciana i els moviments coetanis a l'Estat espanyol i a Europa.

· La poesia en la Renaixença.

· Teodor Llorente. Característiques de la seua obra poètica. Influència en les generacions poètiques posteriors.

Criteris d'avaluació

· Analitzar i valorar texts escrits de diferent grau de formalització, tenint en compte la funció social que exercixen, la tradició cultural en què s'inscriuen, l'estructura i els valors que transmeten.

· Compondre texts escrits expositius sobre temes literaris.

· Situar l'ús del valencià durant la Renaixença dins del procés d'evolució de la llengua. Analitzar els fenòmens de contacte de llengües, els usos lingüístics i de les diverses varietats al llarg del segle XIX.

· Analitzar l'evolució històrica dels gèneres literaris, especialment els poètics, en el segle XIX i la seua influència en els del segle XX, atenent el marc històric i cultural i la seua relació amb les obres i els autors més destacats, coneixent i aplicant tècniques d'anàlisi i de comentari de texts per a interpretar obres literàries breus i fragments significatius de la Renaixença, utilitzant els coneixements pertinents sobre les formes literàries i els distints períodes, moviments i autors.

· Identificar les característiques i etapes de la Renaixença valenciana com a moviment literari i cultural.

· Conéixer els autors que formaren part de la Renaixença i relacionar els contingut dels seus texts amb els pressupòsits ideològics del moviment.

· Conéixer i analitzar la figura de Teodor Llorente com a líder de la Renaixença valenciana, incloent-hi el seu ideari lingüístic. Situar-lo en el seu context polític i cultural. Identificar les característiques del seu llenguatge poètic i la seua influència en les generacions poètiques posteriors.

· Manejar els recursos informàtics bàsics i aplicar-los a la busca i l'elaboració de la informació.

LA RENAIXENÇA

Introducció

Introducció

En el segle XIX s'inicia un procés de recuperació de la llengua i la literatura pròpies que es coneix amb el nom de *Renaixença*, fruit de la presa de consciència de la pròpia identitat que pregona el moviment cultural romàntic, que preval en l'Europa d'aquell moment. No es tracta d'un fet aïllat, ja que en altres territoris de l'Estat espanyol es produïxen fenòmens semblants. A més, els protagonistes de la història entren en una sèrie de contactes i de relacions entre ells que fan que, tot i que es mantenen les particularitats pròpies, hi haja un intercanvi d'idees i s'establisca una relació cultural enriquidora. Així, la Renaixença valenciana es trobà envoltada de la catalana i la mallorquina, i autors valencians mantingueren contactes amb els febriles de la Provença, i també amb els representants del *ressorgiment* gallec i amb autors castellans romàntics.

Les valoracions que la història de la literatura ha fet sobre la Renaixença valenciana no sempre han sigut amables, sobretot pel que fa a la responsabilitat dels protagonistes. La recuperació de la pròpia identitat i, aparellada a esta, de l'ús de la llengua i la seua dignificació han sigut el termòmetre per a determinar-ne l'èxit, el qual no s'ha vist o no s'ha sabut veure. Per això, sovint s'ha parlat més del fracàs de la Renaixença que de la mateixa Renaixença. Este fracàs, segons alguns estudiosos, el motivà l'apoliticisme dels autors valencians i la manca de voluntat d'anar més enllà de les reivindicacions culturals. Nosaltres, però, intentarem entendre la Renaixença, i per a fer-ho començarem per parlar del context històric, social i polític en què va tindre lloc. Això implica revisar, ni que siga breument, els esdeveniments generals que afectaven la governabilitat de l'Estat des de Madrid, però també les intrigues més localistes.

Serà necessari, també, explicar d'on provenen les fonts de la Renaixença, és a dir, el romanticisme, moviment cultural que nasqué a Alemanya a les acaballes del segle XVIII i que s'estengué per tota Europa en un breu període de temps, i quina i com va ser la recepció que els intel·lectuals valencians feren a este moviment.

Tot això abans de passar a concretar més l'objecte d'estudi, que és, com ja s'ha dit en la introducció general, la Renaixença valenciana en relació amb la figura de Teodor Llorente Olivares en totes les seues facetes. Un Llorente poeta i líder d'opinió sense el qual no es pot entendre la nostra Renaixença.

La historiografia literària amb l'afany de datar les èpoques assenyala com a inici del període que ens ocupa el 1859, amb Teodor Llorente i Vicent W. Querol com a protagonistes, encara que el professor Vicent Simbor (Simbor: 1980) avança els inicis a la figura d'Antoni M. Peyrolon, que l'any 1830 amb el poema «En los dies del nostre rei Fernando» constituí un precedent. A més, al llarg de tot el segle XIX hi hagué mostres personals d'intents de recuperació de la llengua. Però és en el període que anomenem *Renaixença* quan un grup d'escriptors s'agruparen per a rellançar una producció en valencià centrada al voltant d'esdeveniments com els Jocs Florals i la trilogia temàtica de la Fe, la Pàtria i l'Amor. Però, així i tot, la Renaixença és el punt d'arribada d'un període —marcat pel gènere poètic— i el de partida d'altres períodes més fèrtils que es produiran en el primer terç del segle XX.

La història de la literatura tradicionalment ha identificat la Renaixença valenciana amb Teodor Llorente, i més de passada ha tractat altres personatges com Constantí Llombart, Jacint Labaila, etc. Este fet no és gratuït, ja que Llorente, un home carismàtic considerat el patriarca de la Renaixença, esdevingué en este període no sols un poeta en la nostra llengua, sinó també un

líder social, un polític, un historiador, un referent capaç d'arrossegar altres personatges importants del moment —encara que no despertara massa simpaties per les seues tendències polítiques en alguns moments de la nostra història més contemporània—. Així, situat al bell mig de la Renaixença Teodor Llorente «es troba a l'origen d'un corrent d'intel·lectuals i demòcrates conservadors, creients i valencianistes, que se situaren a mitjan camí entre el compromís politicosocial i el cultural (com ara Lluís Lucia Lucia, Ignasi Villalonga, Joaquim Maldonado, Joaquim Reig, Martí Domínguez o el seu propi fill, Teodor Llorente Falcó), que quedà escapçat amb la Guerra Civil del 36-39 i que no fou capaç de refer-se amb l'adveniment de la democràcia» (Roca 2004*b*: 11). Hem de dir que una societat normalitzada és una societat rica en colors i matisos, i que per a poder veure'ls cal foragitar prejuís.

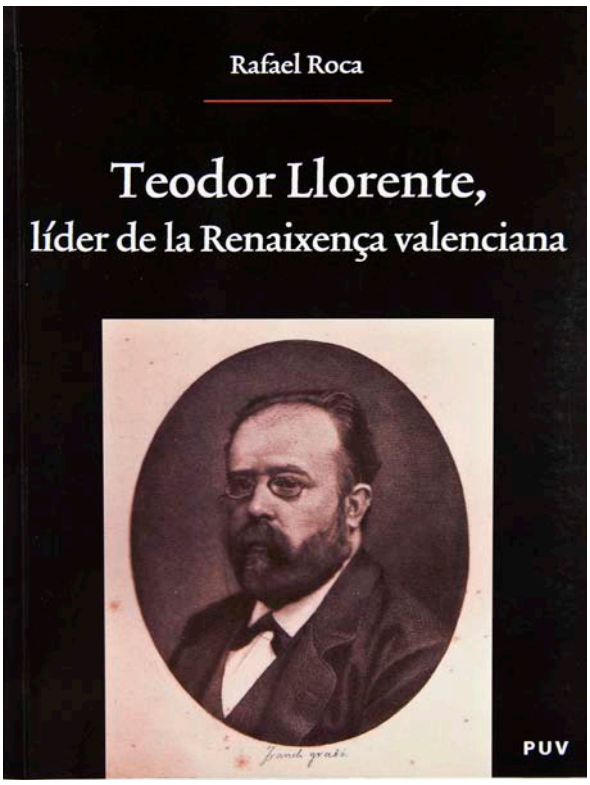

Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana, de Rafael Roca.

LA RENAIXENÇA

Context econòmic, polític i cultural

Context econòmic, polític i cultural

El segle XIX és, per als historiadors, un segle eclèctic i complex, malgrat que el gran objectiu polític del moment era la consolidació de l'Estat liberal basat en una economia capitalista allunyada de l'Antic Règim absolutista. En les nostres terres la transformació econòmica es dugué a terme en clau centralista. Però, tot i això, les particularitats econòmiques i culturals pròpies feren que hi haguera una concreció pròpia, en clau valenciana, que, si bé no va estar molt lluny dels paràmetres centralistes, sí que va ser suficient per a donar-li un to particular.

Panorama polític i econòmic

El període de la història que ens interessa comprén principalment des dels anys trenta del segle XIX fins al primer decenni del segle XX. Però molt especialment els esdeveniments del segle XIX que posaran les bases del que serà el sistema de govern del període de la Restauració borbònica.

El 1814 el general Elío posa fi, precisament a València, a la invasió napoleònica, i retorna el poder absolutista a Ferran VII. L'onada liberalista i progressista havia finalitzat —encara que res tornaria a ser igual que abans de la incursió francesa—, la qual cosa es demostra pel fet que Ferran VII al llarg de tot el seu regnat no pararà de perseguir afrancesats i liberals que podien atemptar contra l'estabilitat del seu regnat. Però una crisi econòmica i un descontent general feren que el general Riego posara fi el 1820 a la primera etapa del govern del rei instaurant un govern liberal que durà tres anys. Este parèntesi només féu que, en retornar el rei al poder, la repressió política s'agreujara i molts intel·lectuals liberals s'exiliaren. Cal destacar els Bertran de Lis, Vicent Salvà, Marià de Cabrerizo, etc., tots ells portadors, quan tornaren, de les idees romàntiques que triomfaven en aquell moment a Europa.

Amb la mort de Ferran VII, la Regència de la reina Maria Cristina i la recerca de suport per a portar al tron la infanta Isabel féu que la corona acostara postures amb els liberals.

Els anys de la Regència de la reina Maria Cristina (1833-1843) va ser anys d'inestabilitat provocada per la guerra carlina i la necessitat d'aconseguir suports entre els liberals. En este context es produí el retorn dels exiliats liberals, que començaren a influir notablement i expandiren definitivament els postulats de la seua ideologia.

El 1869, amb Isabel ja reina, es produïren eleccions amb resultats nefasts per a la corona, i la reina i la seua família hagueren d'exiliar-se. Així s'inicià un enfrontament polític entre diversos sectors que va coincidir amb una certa distribució geogràfica de l'Estat. El centre va defendre la monarquia, la perifèria es manifestà obertament demòcrata i republicana i el País Basc i Navarra s'inclinaren pels carlins. Així les coses, el general Prim veié com a única solució la imposició d'un nou rei, Amadeu I, de la casa de Saboia, que governà amb el suport militar des del 1871 fins al 1873, any en què morí el general i el monarca decidí abdicar.

El breu període de la Primera República, al qual seguí el regnat, també breu, d'Amadeu I, va servir perquè el polític conservador Cánovas del Castillo acabara de concentrar en un sol partit diferents partits dispersos, que eren representatius de diversos sectors socials, com ara les forces conservadores monàrquiques, l'aristocràcia, la noblesa terratinent i la burgesia. Així, al voltant de Cánovas s'agruparen la Unió Liberal de Silvela, el Partit Alfonsí i la catòlica Unió Liberal de Pidal.

No s'hi integraren, però, els sectors carlins. Este gran partit, anomenat primer Partit Liberal-Conservador, que acabà reduint el seu nom a Partit Conservador, va ser decisiu per al procés de la restauració de la monarquia que s'esdevingué després del fracàs de la Primera Republica.

La Restauració s'inicia, segons els historiadors, el desembre del 1874 i acaba l'abril del 1931. En estos anys es poden diferenciar tres etapes de diversa duració cadascuna.

La primera etapa (1874-1876) és d'inici i consolidació. El gener del 1874 el general Pavía propiciava un colp d'estat que posava fi a la Primera República, i en desembre del mateix any el general Martínez Campos, amb el pronunciament de Sagunt, possibilità la Restauració de la monarquia. Quaranta-huit hores més tard del que es coneix amb el nom de *la Saguntada* es proclamà el ministeri-regència presidit per Cánovas, que aconseguí el reconeixement total i l'acceptació de la monarquia amb la proclamació de la Constitució del 1876.

Durant estos anys el Partit Conservador organitzà la política de la Restauració. Consolidà la monarquia i féu una reorganització institucional de l'Estat.

Context econòmic, polític i cultural

La segona etapa (1876-1898) esdevé un període més estable des del punt de vista polític. S'establí el torn de partits en el poder, i el Congrés i el Senat quedaren en mans de l'alta burgesia. Amb la Constitució del 1876 es recuperen llibertats però amb restriccions. Les noves publicacions estaven sotmeses a l'autorització del Govern. La Guàrdia Civil adquirí un poder extraordinari com a vigilants de l'orde. S'intentà posar orde en el deute públic organitzant els pressuposts i augmentant la pressió fiscal. La política exterior va ser restrictiva i sense compromisos. Però la política canovista beneficiava més les classes acomodades que les grans masses de proletariat, i tota la política del Partit Conservador no impedí que la societat continuara bandejada per crisis econòmiques derivades de la crisi colonial que durà trenta anys (1868-1898) i per la pressió fiscal per a sanejar l'economia de l'Estat. Amb l'emergència social del proletariat es fundà el Partit Socialista Obrer Espanyol el 1879.

La tercera i última etapa, que començà l'any 1898 amb la pèrdua de les colònies, es deteriorà molt més amb el plantejament del neocolonialisme africà del 1909 i suposà l'inici de la crisi del sistema que va culminar primer amb la Dictadura de Primo de Rivera del 1923, i després amb la Segona República, iniciada el 1931.

A València, però, les coses des del punt de vista polític no foren diferents a la resta de l'Estat. En les nostres terres l'estabilitat restauracionista s'inicia a Sagunt i es consolida amb la Constitució del 1876 i l'alternança de poders controlada pel caciquisme local que anava enquadrant-se fins a tindre una sòlida estructura piramidal que arribava, ocasionalment, fins a la mateixa cort.

Pel que fa al terreny econòmic, s'ha de destacar que la burgesia valenciana, en els anys precedents a la Restauració, no respon al repte de la industrialització i es llança al món de les finances o a l'increment del patrimoni agrícola comprant terres provinents del procés de desamortització. D'esta manera, els productes del camp com la seda, el cànem i l'arròs, primerament, i després la taronja, esdevenen la base de la nostra economia. Una economia amb uns interessos que fluctuen per l'augment de producció de la taronja en el sentit contrari als interessos agrícoles que es defenien des de Madrid. La seda, el cànem i l'arròs necessitaven una política proteccionista mentres que els cítrics, en expansió, es valoraven des del punt de vista del lliurecanvisme. És així com, amb el desenvolupament del conreu de la taronja, la nostra conjuntura econòmica canvià del proteccionisme al lliurecanvisme, depenent de les cotitzacions dels mercats i de la competència, quan la resta d'Espanya i d'Europa tornava al proteccionisme. Així, la burgesia agrària se sostingué primer en la monarquia isabelina i després en la Restauració borbònica propiciada per Cánovas i el Partit Conservador que tindrà a València grans valedors entre el patriarcat local i contribuí notablement a la Restauració i al manteniment del sistema.

En este panorama restauracionista Teodor Llorente Olivares representà un paper eclèctic molt important. Per una banda, va defendre els interessos de la burgesia agrícola i financera valenciana, controladora del poder, com a director d'un diari primer i propietari director després, i per l'altra, contribuí a la consolidació d'un moviment cultural que reivindicava la llengua i la cultura pròpies, però sempre entés dins de la unitat de l'Estat espanyol.

Romanticisme i Renaixença

L'estètica neoclàssica predecessora en el temps a l'arribada del romanticisme no havia tingut una gran acollida entre els nostres intel·lectuals, la qual cosa propicià la recepció i la consolidació de les idees que el nou moviment proposava.

La recepció del romanticisme en el nostre àmbit lingüístic es produïx per diverses vies. Per una banda, València comptava amb una consolidada infraestructura editorial; per l'altra, a Alacant hi havia la residència d'una important colònia d'estrangers, alemanys i anglesos principalment, i a més, les dos ciutats tenien port, la qual cosa facilitava la incorporació de les noves tendències culturals i ideològiques que s'expandien per Europa. També cal tindre en compte que amb l'arribada de la Restauració molts liberals valencians hagueren d'exiliar-se i el seu destí va ser principalment França.

El romanticisme naix a Alemanya a finals del segle XVIII, i s'estén per tota Europa al llarg del segle XIX amb matisos i adaptacions a les realitats polítiques i culturals de diverses zones i països. Així, el romanticisme a França prendrà uns matisos propis i, juntament amb Alemanya, irradiarà les dos visions filosòfiques i culturals que influiran en els nostres intel·lectuals. El romanticisme alemany nasqué amb una actitud més reformista, mentres que els intel·lectuals francesos evolucionaren des d'uns postulats conservadors cap a posicions més revolucionàries i liberals.

El romanticisme intentà renovar el pensament intel·lectual i les seues manifestacions literàries i artístiques.

Context econòmic, polític i cultural

Els fonaments del romanticisme cal buscar-los a Alemanya, concretament, en el filòsof Johann G. Herder, mestre del moviment Sturm und Drang. Herder formulà els principis teòrics que regien el moviment, que podem resumir així:

1. El gènere més apropiat per a l'expressió literària de les idees romàntiques és la poesia.
2. La valoració de les llengües com a part de la cultura.
3. L'existència de multiplicitat de cànons de bellesa segons les cultures i els moments històrics.
4. La reivindicació del paper de les classes populars, que no necessitaven ser tutelades.
5. La consideració que els canvis polítics poden contribuir al progrés de la humanitat.
6. La religió es considerava com a element consubstancial a l'home.
7. La defensa d'una educació generalitzada.
8. El plantejament que cada cultura s'ha d'entendre per si mateixa com una unitat complexa.
   Cada cultura és única i té una gran multiplicitat d'aspectes.

A Anglaterra el romanticisme estigué influït per la revolució obrera. Així, els personatges marginals, la classe obrera i la misèria que envoltava les àrees industrials eren els escenaris i els protagonistes de la plasmació artística i literària. Els autors més importants van ser Lord Byron, que es manifestà en contra de tota convenció social, i Walter Scott, creador de la novel·la històrica i de l'ideari polític conservador.

A França el moviment romàntic el trobem en mans de l'aristocràcia conservadora, partidària de la monarquia, però també triomfaran autors com Victor Hugo o Alexandre Dumas, de tendència anticlerical i antimonàrquica i compromesos amb la denúncia social. Ara bé, malgrat els matisos i les diferents orientacions que hem vist, el romanticisme tenia una base comuna que es pot resumir amb els trets següents:

1. La representació de la natura per a manifestar l'estat d'ànim.
2. L' individualisme.
3. La preponderància del sentiment i la fantasia.
4. L' idealisme estètic.
5. L'afirmació de les forces irracionals.
6. L'orientació historicista.
7. La bellesa i la lletjor es fonen en un únic concepte de bellesa que varia segons les circumstàncies que envolten l'element.
8. L'exploració de la realitat interior.
9. L'exaltació dels valors culturals i els sentiments nacionals.

En resum, en l'Europa del segle XIX trobem tres focus d'irradiació de les idees romàntiques que arriben a les nostres terres, però que s'agrupen en dos maneres diferents d'entendre-les. Per una banda, tenim la visió conservadora, aristocràtica i creient, que afavorí la recuperació de la història de les cultures europees minoritzades. El seu principal teòric va ser Herder, i els seguidors del corrent, Walter Scott, Manzoni i Chateaubriand. Per l'altra banda, trobem una tendència més escèptica, democràtica i revolucionària, coneguda com a *romanticisme liberal*, que contribuí a assentar la ideologia de l'Estat liberal burgés, representada per Victor Hugo, Gauthier i Alexandre Dumas.

Context econòmic, polític i cultural

Recepció del romanticisme

Traducció del *Faust*, de Goethe.

Entre 1800 i 1833 hi hagué una eclosió de publicacions d'autors romàntics com Chateaubriand, Lord Byron o Walter Scott. Esta tasca la duen a terme editors destacats, coneguts a tot l'Estat, com Bergues i Piferrer a Barcelona, i Josep Orga, Salvador Faulí i Marià de Cabrerizo a València. Així, Marià de Cabrerizo inicià el 1818 la Colección de Novelas i donà difusió a autors com Caldaso, Goethe o Madame Staël.

També trobem, fruit del desenvolupament de la impremta, manifestacions romàntiques en la premsa de l'època que gaudia d'una bona vitalitat, el *Diario de Barcelona, El Europeo* i el valencià *El Mole*. Entre 1823 i 1824 hi haurà continuades publicacions des de les quals es difonen l'estètica i el pensament romàntics de la mà d'autors com Walter Scott, que serà un espill per a diversos autors catalans, i Chateaubriand, més admirat pels valencians.

En 1833 hi ha dos fites importants que marquen la difusió i la consolidació del romanticisme. Per una banda, Bonaventura Carles Aribau publica en *El Vapor* la poesia «La Pàtria», poema romàntic en què s'identifica la pàtria i la llengua que s'hi parla. Per l'altra banda, este mateix any els exiliats liberals a París, coneixedors de primera mà de l'ideal romàntic, retornen i estenen el romanticisme francés de caràcter progressista.

A més, apareixen noves publicacions com el *Diario Mercantil de Valencia, El Vapor, El Propagador,* etc., s'editen traduccions de Victor Hugo i d'Alexandre Dumas i es consolida l'èxit de Walter Scott a Catalunya i a Mallorca. Així, introduït el vessant liberal del romanticisme pels exiliats retornats, coexisteixen les dos tendències. A Catalunya triomfa el vessant conservador representat per Rubió i Ors, que amb *Lo Gaiter del Llobregat* (1841) és considerat el pare de la Renaixença, mentres que el romanticisme de caire liberal estigué representat per Víctor Balaguer.

A València, tot i la gran acceptació i difusió de Chateaubriand, en el primer període els romàntics van ser clarament liberals. Noms com Vicent Boix, Josep M. Bonilla, Pasqual Pérez i l'escolapi Joan Arolas estigueren vinculats a publicacions com *El Liceo Valenciano, El Cisne, Diario de Valencia, Diario Mercantil de Valencia* i influïren de manera decisiva en les noves generacions que consolidarien la Renaixença a través de l'Escola Pia i l'Acadèmia Apol·lo.

Particularitats de la Renaixença valenciana

La visió que s'ha tingut de la Renaixença a València té a veure amb l'enfocament dels estudiosos que han analitzat el període, dut a terme en clau d'èxit de la recuperació nacional i de la recerca d'una recuperació política lluny del centralisme de Madrid. D'esta manera, com assenyala Archilés (2002), els estudis que fins ara s'han fet sobre la Renaixença s'han centrat en dos aspectes. Per un costat, en el fracàs o *semifracàs* de la Renaixença «sobretot pel que fa a la fallida oportunitat d'avançar en el procés de recuperació nacional» (Archilés 2002: 60) per mancança d'una burgesia que poguera assumir el procés, i per l'altre, en «la separació nítida entre els dos sectors en què es va dividir la Renaixença valenciana: el llombartià i el de Llorente, corresponent al primer un grau de reivindicació i consciència nacional del tot absent en el segon» (Archilés 2002: 61).

Per tant, sembla que, per a alguns estudiosos, el grup liderat per Llorente va ser el precursor no de la Renaixença sinó del seu fracàs per no polititzar-la. Ara bé, a esta perspectiva cal afegir les aportacions del

professor Rafael Roca, que tenint en compte l'anàlisi de la figura d e Teodor Llorente resitua el panorama. Ho podem veure clarament resumit en estes línies:

> Llorente concebé una Renaixença explícitament apolítica perquè, donada la situació social en què el moviment cultural es desenvolupà a València, on les suspicàcies polítiques —separatistes!— i la manca de sensibilitat nacional estaven a l'orde del dia, pensà que aquesta era la millor manera de consolidar-la. (Roca 2004*b*: 35)

Teodor Llorente, el patriarca de la Renaixença.

Teodor Llorente i Constantí Llombart han sigut considerats durant molt de temps figures oposades en la seua visió sobre la Renaixença. No obstant això, no són elements excloents sinó complementaris, i a més, per a poder entendre clarament el moviment, cal incloure-hi uns altres elements anteriors, és a dir, el grup dels liberals romàntics del primer període. Estos no sols s'enllaçaran amb les idees liberals i progressistes de Llombart, sinó que alguns d'ells també seran iniciadors del jove Llorente en el coneixement dels clàssics del romanticisme europeu. Un romanticisme que després trobarem en la seua producció castellana, en les primeres produccions en valencià i en les de temàtica nacional i històrica.

LO RAT-PENAT.

CALENDARI LLEMOSÍ

CORRESPONENT AL ANY DE

1875.

COMPOST, AB LA DISTINGUIDA COLABORACIÓ

DE LOS SENYORS

En Altet y Ruate, Aulestia y Pijoan, Balader, Balaguer (Victor), Balaguer y Merino, Botet y Sisó, Blasco, Bodria, Codonyer, Cirujeda y Ruiz, Careta y Vidal, Carboneres, Escalante, Escrig y Gonzalez, Ferrer y Bigné, Farré y Carrió, Fantasio, Faubel, Guimerá, Gomez (M. y Z.) Julià y Cabrera, Labaila, Llorente, Llorens, Llorca, Matheu y Fornells, Manel Pau, Millás, Navarro, Pelay Briz, Pella y Forgas, Penya de Amer (Senyorat), Pizcueta, Peyró y Dender, Pinyó y Vilanova, Riera y Bertran, Reventos, Saumartin y Aguilera, Termoyeres, Ubach y Vinyeta, Victorio Amer, é Ivanzo y Simon.

PER

EN CONSTANTÍ LLOMBART.

VALENCIA.

Llibreria d' En PASCUAL AGUILAR, Editor.

CABALLERS, 1.

1874.

Lo Rat-Penat. Calendari llemosí, per Constantí Llombart.

No obstant això, i des d'una perspectiva pedagògica, encara pot resultar vàlida amb alguns matisos la periodització —ja clàssica— de la Renaixença establida per Manuel Sanchis Guarner (1968), que basant-se en trets generacionals parla de tres períodes: la generació romàntica (1833-1859), la generació de la Renaixença (1859-1878) i la generació de Lo Rat Penat (1878-1907). Sanchis Guarner delimita estes tres etapes de la Renaixença a partir de dates significatives. La primera etapa s'inicia el 1833 i es tanca el 1859, data del Jocs Florals de València. Es caracteritza per les aportacions del grup de liberals valencians. La data del 1859 marca el principi de la segona etapa que acaba el 1878 amb l'inici de les activitats de Lo Rat Penat i se centra en les aportacions de Teodor Llorente i Vicent W. Querol. Finalment, la tercera etapa té com a tret bàsic l'activitat de Constantí Llombart i Lo Rat Penat. Tot i que ja fa anys de la mort de Constantí Llombart, esta etapa acaba el 1909, any de l'homenatge a Llorente i moment en què es produïx un relleu generacional i el reconeixement dels jóvens cap a un altre període de la història de la literatura de la mà del patriarca.

Context econòmic, polític i cultural

En cada etapa irrompen en el panorama valencià diversos personatges que contribuiran de manera notable al desenvolupament de la Renaixença. Ara bé, el pas d'una etapa a una altra no implica la desaparició de l'activitat dels seus protagonistes, que continua vigent, sinó la suma de les noves maneres de fer.

Etapa inicial (1833-1859).
Els precedents i les bases

Vicent Simbor en el seu llibre *Els orígens de la Renaixença valenciana* (1980) assenyala el poema d'Antoni M. Peyrolon «En los dies del nostre rei Fernando» del 1830 com a primer poema de caire renaixencista «farcit del que després seran coneguts com a tòpics renaixentistes» (Simbor 1989: 14). El 1831 Vicent Salvà, exiliat a Londres per la seua ideologia liberal, escriu el poema «Lo somni» a la senyoreta Vicenta Bertran de Lis, filla d'un cap del liberalisme valencià a París, que confecciona un àlbum amb poemes dels exiliats romàntics de renom. Tenim, per tant, dos mostres poètiques de valencians que s'avancen a la data del 1833, any en què Aribau escriu la seua oda «La Pàtria», i a la del 1841, que tradicionalment s'ha assenyalat com a primera manifestació renaixencista a València amb el poema de Villarroya.

Esta teoria mostra, doncs, dos exemples aïllats de producció de poemes en la nostra llengua que podríem considerar renaixencistes pels trets romàntics que contenen. Però, de fet, serà el 1859 quan s'inicie l'activitat continuada d'un grup d'escriptors amb voluntat de treballar per uns objectius comuns. Tot i això, l'etapa inicial es caracteritzarà per assentar les bases del que seria la Renaixença valenciana.

Per tant, amb el retorn dels exiliats liberals i les nombroses traduccions d'obres d'autors romàntics que es feien a València ens trobem davant d'un romanticisme valencià primerenc i liberal. Els romàntics per excel·lència d'este període s'agrupen al voltant de l'Escola Pia, a partir de la qual Estanislau Vayo, el 1826, crea l'Acadèmia Apol·lo. Cal destacar d'este grup *los cuatro hermanos*, escolapis, professors de l'Escola Pia i figures bàsiques d'este període: Pasqual Pérez, Josep Maria Bonilla, Vicent Boix i Joan Arolas, l'únic que no s'exclaustrà (Simbor 1980).

Pasqual Pérez fundà el 1833 el *Diario Mercantil de Valencia* i participà en altres projectes periodístics seriosos i satírics. Publicà els poemes de Tomàs Villarroya en el *Diario Mercantil de Valencia*, i també els primers versos de Llorente en *El Conciliador.*

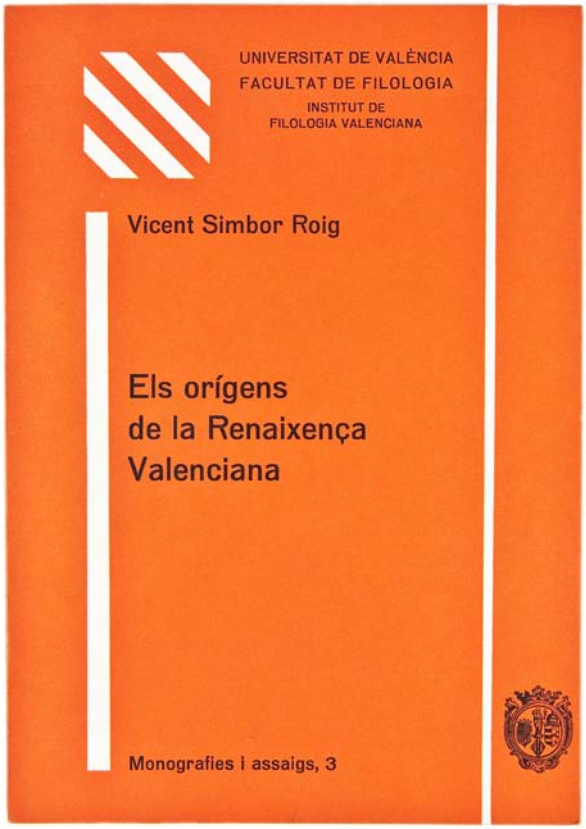

Els orígens de la Renaixença valenciana, de Vicent Simbor.

Joan Arolas (1805-1849) va ser l'escriptor de producció més fecunda i romàntica, però va escriure en castellà. Tot i això, la seua contribució és decisiva perquè a València dominava el corrent francés liberal. De tarannà exaltat, va ser un gran imitador de Chateubriand. Cal destacar la seua participació en la fundació del *Diario Mercantil de Valencia* (1833) juntament amb Pasqual Pérez. Les seues obres més importants són *Poesías caballerescas y orientales* (1840) i *Poesías* (1842). En estes obres Arolas barreja conceptes purament liberals amb idees pròpies de la religió catòlica. S'hi mostra clarament anticlerical, defensor de la fraternitat, dels sentiments supranacionals i de l'igualitarisme, al mateix temps que accepta la inconstància de la fortuna —amb la qual es conforma—, la brevetat de la vida, l'exaltació de l'*aura mediocritas*, etc.

Josep Maria Bonilla es va convertir en la figura amb més projecció política. D'ideologia liberal, exercí diversos càrrecs polítics, i això li costà l'exili a Barcelona, Castelló i Madrid. Fundà *El Mole* el 1837. La finalitat de la fundació d'*El Mole* era fer-lo servir per a difondre propaganda liberal. *El Mole* com *La Donsayna* i *El Cresol* —més moderats— eren continuadors dels col·loquis i els romanços que es publicaven en èpoques anteriors, i la seua causa no era pròpiament la Renaixença sinó

el liberalisme. Ara bé, així com *La Donsayna* i *El Cresol* no s'ocuparen d'emprar un model de llengua acurat, *El Mole*, comandat per Bonilla, sí que intentà assajar un model de llengua més culte. A més, l'esperit romàntic, pel que feia a la problemàtica comuna dels valencians com a poble, hi estava present. *El Mole* comptava amb un espai titulat «Ilustració Popular. Descripció de la Ciutat y Reine de València». En esta secció s'instruïa sobre el passat i la cultura dels valencians. Bonilla va ser autor de nombrosos articles polítics i crítics. Difonia un ideari basat en la defensa del moviment romàntic i del republicanisme. La seua producció escrita per a la premsa la féu en valencià, encara que també escrigué drames romàntics en castellà.

Vicent Boix va ser, més que poeta, un erudit historiador. El van nomenar cronista de la ciutat de València, publicà l'obra *Historia de la ciudad y Reino de Valencia* (1845) i gaudí d'un gran prestigi. Este fet el portà a escriure novel·les històriques en castellà i algunes llegendes en vers d'un fort ressò romàntic. Cal destacar *El encubierto* de Valencia (1852), obra en què no amaga «les seues simpaties per aquells episodis on es va posar de manifest la personalitat històrica valenciana, al temps que la projectava cap al present, en relacionar la revolta de les Germanies amb els aixecaments democràtics i antiabsolutistes» (Sirera 1995: 381). Boix destacava contínuament en els seus escrits la personalitat valenciana amb la defensa de la història i les tradicions, per això se situa dins de l'òrbita dels renaixencistes. A més, va ser amic personal de Víctor Balaguer (1824-1901), personatge cabdal del romanticisme català liberal i president del consistori de mantenidors dels Jocs Florals de Lo Rat Penat de 1880.

Per tant, podem concloure que a València ens trobem davant d'un romanticisme primerenc i liberal representat per dos grans grups i altres lletraferits locals: un grup, el dels exiliats retornats, i l'altre, el grup d'escolapis exclaustrats, el del pare Arolas. Va ser un romanticisme eclèctic a cavall de dos objectius: la difusió del liberalisme polític i el ressorgiment de la llengua i la cultura d'un poble.

La generació de la Renaixença (1859-1878)

El 1858 arribà a València, destinat com a cap de la Biblioteca Universitària, el mallorquí Marià Aguiló (1825-1897). S'hi estigué del 1858 al 1861 i la seua presència va ser decisiva per acabar d'acostar Teodor Llorente i Vicent W. Querol a la Renaixença. Marià Aguiló comptava amb una formació personal exquisida, mantenia contactes amb els grups de renaixencistes de Mallorca i Barcelona. Justament, va ser ell qui animà a escriure els jóvens estudiants de Dret Teodor Llorente i Vicent W. Querol.

Marià Aguiló representat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

A instància d'Aguiló, el 1859 se celebraren uns jocs florals per a commemorar el IV centenari de la mort d'Ausiàs March. Els va organitzar l'Acadèmia Literària i Artística; tingueren lloc en el paranimf de la Universitat, i comptaren amb el suport de l'Ajuntament de València. Marià Aguiló actuà de mantenidor i foren guardonats Víctor Balaguer i Teodor Llorente amb una composició en valencià i Vicent W. Querol amb un poema en castellà. Esta convocatòria no es tornà a repetir fins al 1879 en el marc de la societat Lo Rat Penat.

Llorente i Querol eren amics íntims, però la seua trajectòria artística va ser diferent. La poesia de Llorente presenta la quotidianitat, les emocions sense extrems, la ruralitat de la societat valenciana des d'un punt de vista conformista i plàcid. Llorente té una gran habilitat per a tractar temes costumistes. Escriu poemes amorosos i composicions de tipus historicista. Per a ell el món rural és l'expressió de l'ànima valenciana. La seua extensa producció la recollí en *Llibret de versos*

(1885), *Cartes de soldat* (1896) i les dos edicions del *Nou llibret de versos* (1902 i 1909). L'obra de Llorente presenta un excel·lent domini del llenguatge i del ritme poètic, així com l'ús d'una llengua culta.

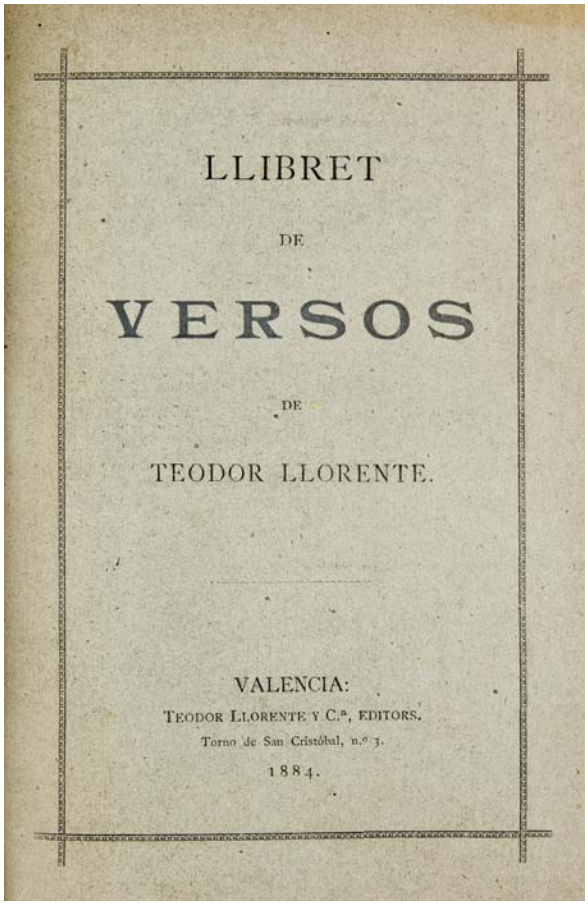
LLIBRET
DE
VERSOS
DE
TEODOR LLORENTE.
VALENCIA:
TEODOR LLORENTE Y C.ª, EDITORS.
Torno de San Cristóbal, n.º 3.
1884.

Llibret de versos, de Teodor Llorente.

El 1868 es va convocar un aplec a Montserrat en què participaren els intel·lectuals més representatius de cada zona del domini lingüístic. Hi acudiren els valencians Llorente, Labaila, Querol i Ferrer i Bigné, els quals afermaren la seua amistat amb els autors provençals i barcelonins. Posteriorment se sentiren més a prop de les tesis exposades pels provençals, que no es comprometien políticament des del punt de vista intel·lectual, que dels barcelonins, els quals mantenien postures més actives en el vessant polític. Tot i això, els moderats valencians gaudiren de molt bona fama i consideració entre els seus homòlegs del Principat, sobretot Teodor Llorente. Coincidiren amb ells en el fet de portar la Renaixença pel camí de l'historicisme i de moure's en un espai intel·lectual minoritari.

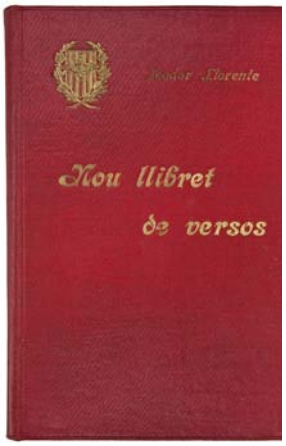

Nou llibret de versos, de Teodor Llorente.

Rimas, de Querol.

Excursió a Montserrat d'un grup d'escriptors assistents als Jocs Florals de Barcelona, en 1868.

Per la seua banda, Querol recull la seua obra poètica en valencià en un apèndix de l'edició *Rimas* (1877) amb el títol genèric de *Rimes catalanes.* No és una obra molt extensa, però sí que presenta amb un to sublim i elaborat, que Llorente no aconseguix, una visió conservadora del món, on la religió i les tradicions ocupen un lloc fonamental. També aprofundix més en els temes i en treballa l'aspecte formal amb una clara intenció estètica.

Altres renaixencistes d'esta època eren Jacint Labaila (1833-1895) i Fèlix Pizcueta (1837-1890).

Context econòmic, polític i cultural

Etapa de plenitud (1874-1909)

En l'època del moderantisme isabelí sorgix un nou grup d'escriptors cohesionat que compartixen no sols trets generacionals, sinó també socials, culturals, etc.

El grup, encapçalat per Constantí Llombart (1840-1893), pseudònim de Carmel Navarro, es compon de Josep Bodria Roig (1842-1912), Josep F. Sanmartín i Aguirre (1848-1901), Antoni Palanca Hueso (1848-1905) i altres de més jóvens com Víctor Iranzo (1850-1890), Lluís Cebrian Mezquita (1851-1934), Joan Espiau Bellveser (1853-1905), Josep M. Puig i Torralva (1859-1911) o Ramon Andrés Cabrelles (1869-1957). Però, així i tot, l'hegemonia llorentina s'estendrà en esta època per damunt de la jove generació liberal, ja que, dels poetes que es formen i escriuen entre els anys que van de la Restauració borbònica (1874) al començament del segle XIX, es pot afirmar que malgrat ser molt nombrosos —gràcies a l'existència de plataformes estables com Lo Rat Penat o els Jocs Florals— no aconseguixen escapar-se dels motles llorentins: poesia d'exaltació dels tòpics jocfloralescs i del món rural, de celebració d'una naturalesa dòcil i de la felicitat casolana.

Dibuix dels Jocs Florals de Lo Rat Penat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Ara bé, el grup de Llombart té un sentiment regionalista molt més desenvolupat. A més a més, mostren major interés pels temes costumistes i urbans que impregnen amb notes realistes i una continuïtat de la concepció progressista del treball literari (Sirera 1995: 414-415).

De totes les activitats de Constantí Llombart cal destacar la fundació —amb Llorente— de Lo Rat Penat el 1878. Esta data «marca una fita en la història de la nostra literatura regional i en caracteritza una època» (Sanchis 1968: 49). El mèrit de Lo Rat Penat consistix en la consecució de reunir en el seu si a les generacions anteriors de la Renaixença. Per una banda, els patricis moderats, el grup de Llorente, i per l'altra, els liberals de la primera generació, els quals juntament amb els liberals romàntics disten molt de coincidir ideològicament i sociològicament amb el grup dels burgesos. Els estudis clàssics sobre l'època (Fuster, Blasco, Sanchis) manifesten l'existència de dos grups clarament diferenciats; en canvi, els de Roca i Archilés aporten una visió més conciliadora dels dos sectors amb punts fortament coincidents, ja que tots participaven en les activitats de Lo Rat Penat, en publicacions mútues i anomenaven *llemosina* la llengua. A més, les reivindicacions valencianistes dels dos grups no significaven cap oposició a la idea d'una Espanya única.

Grup d'escriptors, artistes i socis de Lo Rat Penat.

Ara bé, sí que hi havia diferències quant als orígens i a la formació. El grup moderat representava un estrat social ben diferent del grup liberal. Mentres que el grup moderat provenia de la classe acomodada, formada per universitaris conservadors que conreaven la poesia i que mantenien contactes amb altres poetes del domini lingüístic i de la resta de l'Estat, els del grup liberal eren poetes i autors teatrals, menestrals i botiguers autodidactes amb pocs contactes.

Però segons la línia historiogràfica més coneguda per tothom i actualment en desús, el principal motiu de la divisió entre ells és la disparitat de criteris pel que fa al tema lingüístic (Simbor 1980). La posició inicial dels liberals representada per *El Mole* era ben clara:[1] volen demostrar que coneixen l'ortografia llemosina, com Bonilla, que justifica no emprar-la per a facilitar la lectura. Però serà amb el canvi de direcció de Bonilla per Bernat i Baldoví quan comença el divorci entre els llemosinistes cultes i els populistes de la premsa popular. Els sainets i la premsa popular feien molt sovint, doncs, mofa dels excessos arcaïtzants dels patricis renaixencistes, i això estimulava l'instint burlesc del poble valencià i contribuïa a accentuar la ruptura entre els intel·lectuals burgesos i els jóvens liberals (Sanchis 1968: 41).

[1] *El Mole*, número 8 (28 de febrer del 1837), *apud* Simbor (1980: 161 i següents).

Tot i això, s'ha de tindre en compte que els liberals eren gent del carrer que parlaven en valencià, mentres que els moderats eren molts d'ells castellanoparlants a casa, i també que, tot i les contínues manifestacions de Bernat i Baldoví posicionant-se a favor de «la llengua que ara es parla», Llombart va demanar moltes vegades l'execució d'una llengua actualitzada i culta.

Contra el desig de Llombart, Lo Rat Penat va caure en mans dels patriarques de la ciutat i prengué un caràcter felibre, això és, enyoradís i apolític, és a dir, immobilista (Sanchis 1968: 49). Este immobilisme, tant literari com polític, és el que es considera la causa del fracàs de la Renaixença.

Llorente i els seus seguidors són acusats de centralistes al servici de Madrid. Esta idea expressada per Sanchis, Fuster i Blasco la matisen Archilés i Martí (2002) i Roca (2004*b*). Per a Archilés i Martí, no sols Llorente mira a Madrid, sinó que el grup de liberals que té com a figures més representatives Bonilla, Boix i Llombart, encara que de generacions diferents, també ho fan. Per la seua banda, Roca explica que per a Llorente no hi havia cap altra manera de fer les coses, ja que sovint han de fer comunicats de principis en la línia unionista perquè eren acusats de separatistes. Si hagueren mantingut una línia més reivindicativa, Lo Rat Penat no hauria durat molt.

Llombart i Llorente són complementaris; l'un inicià la idea i l'altre la féu possible. Com ens indica Rafael Roca (2007: 86), la gran aportació del corrent llombartià seria la dotació d'un programa i d'unes eines per a dur-lo a terme. Perquè, a més de posar en circulació el *Calendari Llemosí*, l'any 1878 Llombart promogué la fundació de la societat cultural Lo Rat Penat, que aconseguí arribar a bon port gràcies a l'adhesió de Llorente i a la resta d'escriptors cultistes.

L'activitat més representativa de Lo Rat Penat ha sigut la celebració dels Jocs Florals cada any. Les poesies presentades al certamen es dedicaven amb variacions als temes de la Pàtria, la Fe i l'Amor. Ara bé, són més coneguts els poemes dedicats a la Pàtria, amb una contínua exaltació dels paisatges rurals valencians.

TEODOR LLORENTE

Biografia

Biografia

Teodor Llorente amb la seua família.

Teodor Llorente naix a València el 7 de gener del 1836 en la casa del matrimoni Llorente Olivares, situada en el carrer dels Serrans. La primera mestra de Teodor va ser la seua mare, que li ensenyà les primeres lletres. Una vegada escolaritzat, va ser deixeble de Vicent Boix, un dels mentors cabdals en la iniciació i la formació intel·lectual de Llorente. Després estudià Batxillerat i finalment la carrera de Dret.

Teodor Llorente als 24 anys.

Biografia

Un jove romàntic

Escrigué els primers versos als catorze anys, i als dèsset, el drama *Delirios de Amor*, que es posà en escena en el Teatre Principal el 30 de març del 1854 amb un gran èxit.

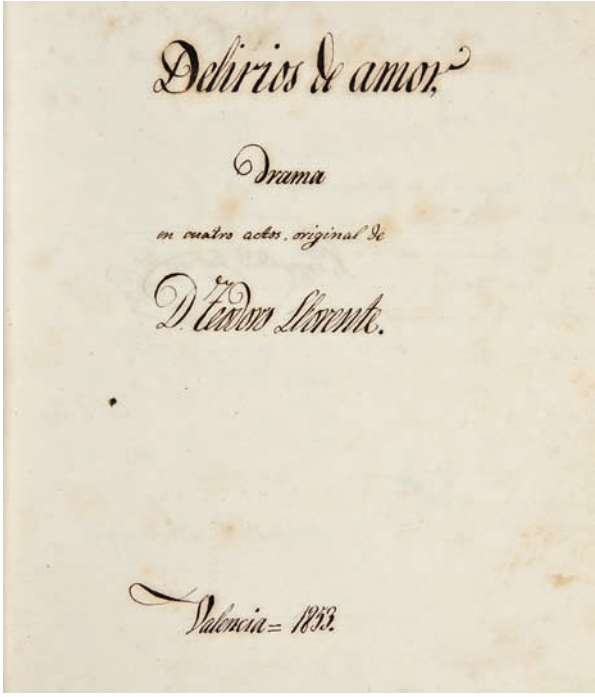
Delirios de amor.

Drama

en cuatro actos, original de

D. Teodoro Llorente.

Valencia = 1853.

Delirios de amor, de Teodor Llorente.

Participà en projectes com *Corona poética a San Vicente Ferrer en el cuarto de siglo de su canonización*, el 1855, amb un poema en castellà, on va coincidir amb personatges acostats al romanticisme, com Antoni Aparisi i Guijarro, Pasqual Pérez i Rodríguez, Benet Altet i Ruate i els jóvens Vicent W. Querol i Jacint Labaila, tots ells pròxims a l'Acadèmia Apol·lo. En les reunions entre els membres de l'Acadèmia es produïen debats i discussions sobre temes relacionats amb el romanticisme europeu que tan de moda estava.

A més, l'èxit en el Teatre Principal li valgué per a guanyar-se la protecció de l'intel·lectual romàntic i escriptor valencià Aparisi Guijarro, que l'aficionà a llegir l'obra poètica de Lamartine i el va fer col·laborador de la publicació de la seua propietat *El pensamiento de Valencia.*

Llorente en els anys d'estudiant de Dret, i immers en moltes activitats de tipus cultural tan de dins com de fora de la Universitat, coneix Vicent Wenceslau Querol, també estudiant. Esta amistat que duraria fins a la prematura mort de Querol tindria fruits de caràcter intel·lectual. Amb el jove amic, Llorente s'inicia en la traducció d'obres romàntiques. La versió castellana en vers del poema de Lord Byron *El Corsario* és la primera de les nombroses traduccions que Llorente farà. A més, el fet de conéixer Querol li permeté entrar en contacte amb un grup d'estudiants: la societat poètica La Estrella, fundada per Querol i uns amics.

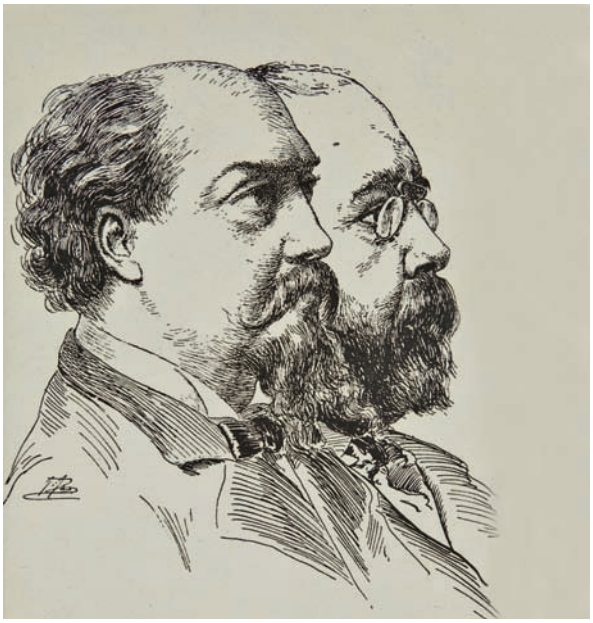

Teodor Llorente i el seu amic Vicent Querol.

El jove Llorente començà a escriure els primers versos en valencià inspirat, segons ell, en *Lo Gaiter del Llobregat,* obra de Rubió i Ors. Les primeres composicions es donen a conéixer en *El Conciliador*, una publicació dirigida per Pérez Rodríguez, un altre intel·lectual romàntic del cercle de l'Acadèmia Apol·lo. Cal recordar que la majoria de les publicacions de l'època en la nostra llengua eren de tipus satíric, en les quals l'ús d'una llengua degradada i fortament dialectalitzada es feia servir per a fer riure. En canvi, la llengua emprada per Llorente era una altra, ja que, com indica Roca (2007: 26), «les pretensions de Llorente no passaven pel conreu literari més acostat a la cultura popular del carrer, satírica i grollera, on la llengua fortament castellanitzada i anàrquica sols servia per fer riure. Les pretensions romàntiques de Llorente es trobaven en un pla més culte i d'expressió més elaborada».

Un any després, el 1858, arribà a València Marià Aguiló (1825-1897), que amb el seu cosí Tomàs Aguiló havia iniciat la Renaixença a Mallorca. Prompte va contactar amb els jóvens Llorente i Querol, que ja s'havien iniciat com a escriptors i poetes. Estos entusiastes estudiants es van poder enriquir gràcies a les novetats que Marià Aguiló havia portat a València. Aguiló els va exposar el moviment renaixencista que sorgia a Catalunya

i Balears, descobrí i ensenyà als jóvens la història pròpia i els parlà de les antigues glòries valencianes històriques i literàries. Teodor Llorente en la primera edició del seu *Llibret de versos* publicà una «Endreça al senyor don Marià Aguiló», on constatava amb les seues paraules el mestratge d'Aguiló:

> Mon deute, sí; perquè, bona o dolenta, la inspiració que ha infantat mos versos valencians, l'encengué, més que ningú altre, aquell bibliotecari, ensems lletrat eruditíssim i genial poeta, que anà a València, fa ja prop de trenta anys, i romangué uns quants a la ciutat del Miquelet. ¿Vos en recordeu? [...]
>
> Allí vos trobaven, sempre estudiant afanyós lo naixement i la història gloriosa de la literatura valenciana [...].
>
> Havia arribat a ells ja el ressò de la renaixença llemosina; havien llegit ja los primers llibres de versos catalans; havien escoltat ja, en la mateixa València, a aquell precursor que es nomenava Tomàs Villarroya, digne de figurar al costat del gran Aribau, i que, fa ja quaranta anys, cantava versos tendríssims en *l'oblidada llengua dels seus avis —més dolça que la mel*; i tenien obert l'esment a aqueixa poesia, tan vella i tan nova tot a l'hora; mes els faltava ouir a un apòstol d'aquell evangeli literari, un apòstol que inflamara son cor i els fera combregar en la santa comunitat dels trobadors nous.

Vicent Boix, Aparisi Guijarro, Pasqual Pérez i altres intel·lectuals influïren en la formació del jove Llorente. Però va ser l'espenta definitiva d'Aguiló, com el mateix Llorente reconeix, el que arrodoniria la formació de l'escriptor que després seria. Esta particularitat l'han manifestada reiteradament nombrosos estudiosos que han valorat molt positivament la tasca que féu Aguiló. Lluís Guarner (1983: 24) la resumix amb estes paraules:

> Si havia arribat a l'ús literari de l'idioma esperonat per la lectura de *Lo Gaiter del Llobregat,* després, sobretot influït per Aguiló, tingué una visió molt més extensa i rica del fenomen renaixentista en les diverses terres on es produïa, que no els altres escriptors valencians coetanis.

No és estrany, per tant, que amb la base romàntica dels jóvens escriptors arrelara el sentiment d'acció que propiciava un moviment com el de la Renaixença. El 23 d'octubre del 1859 es convocaren els primers Jocs Florals de València de l'època contemporània, que coincidiren amb la restauració dels de Barcelona. Per diversos motius, estos jocs florals no tingueren continuïtat fins al 1879 en el marc de la societat cultural de Lo Rat Penat, de la qual Teodor Llorente va ser un gran valedor.

El mantenidor de l'acte en els Jocs del 1859 va ser el mateix Marià Aguiló, i foren premiats Víctor Balaguer i Teodor Llorente en valencià i Vicent W. Querol en castellà. Malgrat que la convocatòria no es tornà a repetir, Llorente no deixà el conreu de la poesia i el 1862 obtingué un accèssit a La Flor Natural en els Jocs Florals de Barcelona. A partir d'aleshores continuà en contacte amb els intel·lectuals renaixencistes catalans i es presentà a altres Jocs Florals. El 1864 el *Diario de Barcelona* va publicar la poesia de Llorente «València i Barcelona».[2]

VALÈNCIA I BARCELONA

¡SALUT, ciutats volgudes! ¡València! ¡Barcelona!
Com llavi humil, vos besa los peus la mateix ona,
portant-vos les memòries de temps bells i llunyans.
Jo a vostres fronts gloriosos done també iguals paumes;
los fills enyoradissos dels Berenguers i els Jaumes
serem sempre germans.

Un mateix cau tinguérem en la materna soca:
els uns, al separar-nos, buscàreu l'aspra roca,
i els altres acampàrem en lo flairós jardí;
mes, sempre que els cors junta de nostres mans l'estreta,
los pensaments s'envolen, com au que al niu va dreta,
al vell tronc llemosí.

Los pensaments s'envolen als temps en què la glòria
en les daurades fulles de la immortal història
donava per exemples al món nostres records;
quan verds llorers brotaven lo Llobregat i el Túria,
i amostrà nostra llengua a tots los pobles Llúria
i March a tots los cors.

¡Roger, nostre hom de ferro! ¡Àusias, nostre poeta!
Glòria que l'una a l'altra s'unix, i que completa
lo nostre distint geni; perquè, sent tots germans,
rius brolla, per nosaltres, de llet i mel la terra,
i en ses dures mamelles vos va nodrir la serra
dels antics laletans.

[...]

I quan les que els havien dictat los antics segles
per a bé dels reialmes, prudents i sàvies regles,
menysprear maquinaven reis mal aconsellats,
coberts ab la gramalla, valents, lleals i dignes,
«Contrafur», els cridaven tos Consellers insignes
i nostres grans Jurats.

[2] Els texts poètics citats de Teodor Llorente s'han extret del llibre, editat a cura de Lluís Guarner, *Poesia valenciana completa*, 1983.

I així units romanen d'una i altra germana,
de la Ciutat comtessa i la Ciutat sultana,
los noms, per a memòria de l'esdevenidor;
i avui jo vinc a dir-les, en profètiques troves,
que gojaran, unides també, les glòries noves
d'un pervindre millor.

[...]

Enjamai disputeu-vos, germans, vostra corona:
les dos podeu ser reines, València i Barcelona:
la corbella és un ceptre lo mateix que el trident.
Déu, per a que al port tornen les vostres naus lleugeres,
i per a que net caiga lo gra en les nostres eres,
envia el mateix vent.

Sigau, puix, sempre unides, de cent pobles enveja;
cascun segle que passe més ditxoses vos veja,
i creixcau en fortuna i en glòria sense fi;
les mans fraternes juntes, com convé a les bessones,
i sentades a l'ombra que tu a les dos els dónes,
¡gloriós tronc llemosí!

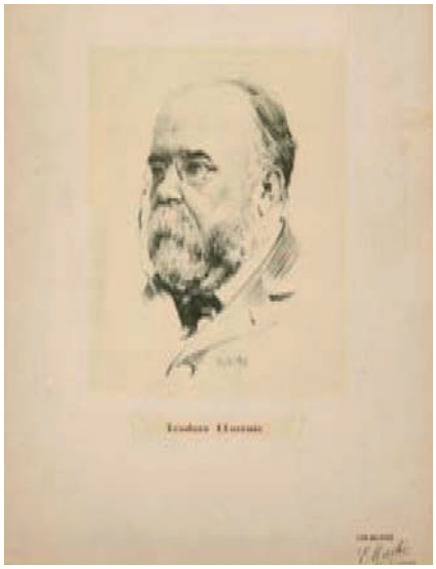

Teodor Llorente Olivares.

El 1866 el consistori dels Jocs Florals de Barcelona nomenà Llorente mantenidor dels Jocs i el 1880 li n'oferí la presidència. En els Jocs Florals del 1868 participaren representants de la Provença com Mistral, amb qui mantindria una grata amistat al llarg de la seua vida, i també de les Illes, els castellans Zorrilla, Núñez de Arce o Ruiz Aguilera. Des de València, amb Llorente hi assistiren Querol, Labaila i Ferrer i Bigné. A més, en 1880 Llorente va ser premiat en la festa poètica de Montserrat que se celebrà per a commemorar el mil·lenari del monestir.

Entre els primers Jocs Florals del 1859 i la seua tasca de mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona del 1866, la carrera professional de Teodor Llorente s'estabilitzà. Acabada la carrera de Dret, se'n va anar a Madrid a fer estudis de doctorat. Este fet no impedí la continuïtat de la tasca lletraferida de Llorente, que publica, per influència de Pedro Antonio de Alarcón, la traducció d'una selecció de poesies de Victor Hugo.

Director d'un diari valencià

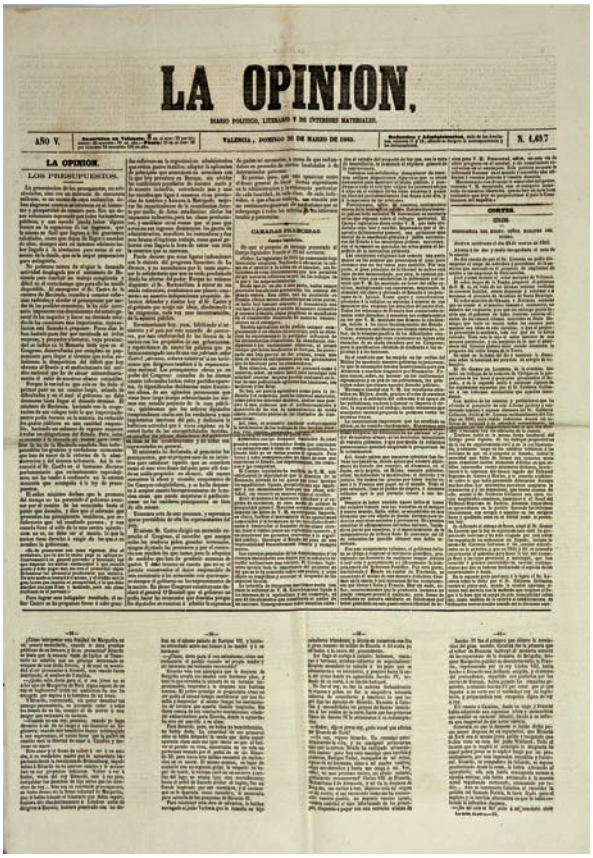

LA OPINION.

DIARIO POLÍTICO, LITERARIO Y DE INTERESES MATERIALES.

AÑO V. | VALENCIA, DOMINGO 31 DE MARZO DE 1861. | N. 1,697

LA OPINION.

LOS PRESUPUESTOS.

Diari *La Opinión*.

De retorn a València, Teodor Llorente s'inicià en la pràctica de les lleis. Però només va tardar dos anys a abandonar l'advocacia. Decidí deixar d'exercir quan Josep Campo, empresari conservador que seria nomenat marqués de Campo en la Restauració, comprà el diari *La Opinión* amb la intenció de convertir-lo, segons alguns, en la veu del Partit Conservador. Campo oferí a Llorente la direcció del diari, que va assumir el febrer del 1861. Així arribà a dirigir un òrgan d'expressió cultural, política i ideològica enmig de la societat valenciana. En *La Opinión* Llorente tractà amb un alt grau de responsabilitat els temes polítics

i econòmics que defenien el seu propietari i la classe social que representava, i donà molta importància als temes locals i regionals.

En un moment determinat el propietari de *La Opinión* intentà vendre el periòdic i oferí a Llorente una altra faena en els seus negocis, però amb l'ajuda de Josep Doménech, regent de la impremta des de la qual eixia l'edició cada dia, el nostre autor decidí quedar-se'l. Campo sols li demanà que canviara el nom de la capçalera. Va ser així com el 31 de gener del 1866 isqué el primer número del diari *Las Provincias.*

Las Provincias, de Teodor Llorente

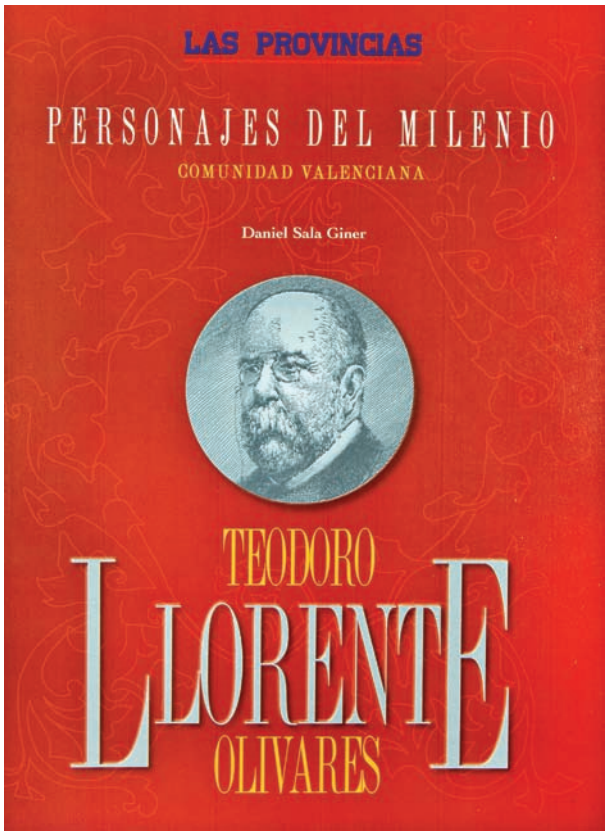

Diari *Las Provincias*.

Tot i que havia cursat la carrera de Dret, la professió que Llorente exercí va ser el periodisme. Al món del periodisme s'hi dedicà des d'un doble vessant a partir del 1866, el de propietari i el de director del diari *Las Provincias*. Este doble vessant de propietari i director li permeté tindre una posició privilegiada en la societat valenciana com a home de cultura i propagador d'opinió. D'esta manera fomentà, en la mesura en què les possibilitats del context li ho permeteren, els esdeveniments que sorgien del moviment cultural de la Renaixença.

En el seu diari hi ha de manera constant traduccions pròpies d'autors europeus, cosa que contribuí al coneixement de les literatures europees per part dels valencians. A més, en *Las Provincias* els lectors de l'època podien trobar els cartells anunciadors dels Jocs Florals d'arreu del domini lingüístic, així com articles que informaven de quina manera havien anat les celebracions. En el diari col·laboraven periòdicament hòmens de la Renaixença com Rafael Ferrer i Bigné, Benvingut Oliver o Rafael M. Liern, i també es publicaven poemes valencians de Pasqual Pérez, Fèlix Pizcueta, Jacint Labaila i el mateix Llorente. A més, el fet de comptar amb el local del diari li permeté crear un nucli literari i cultural on, a més de les publicacions, hi havia tertúlies on s'aplegaven un gran nombre de personatges destacats de la cultura del moment i alguns polítics, com Querol, Escalante, Arcadi Tudela, Peris i Mencheta, Josep Brel, Lluís Tramoyeres, etc.

Lo Rat Penat i Teodor Llorente

Membres de Lo Rat Penat representats en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Al llarg de la seua joventut, Teodor Llorente adquirí una sòlida i àmplia cultura en molts aspectes a través de la seua formació literària i dels seus estudis universitaris. A més, l'experiència adquirida al capdavant de *La Opinión* i després com a director i propietari del diari *Las Provincias* li donà un gran poder d'influència entre la major part dels sectors socials valencians.

Llorente i altres escriptors mantenien el seu interés per les activitats culturals en la llengua materna i per la nostra història com a eix, fins que el 1874 s'afig un nou grup d'entusiastes renaixencistes encapçalat per Constantí Llombart. Este grup progressista complementà la tasca de Llorente i els seus. La gran proposta de Constantí Llombart era la creació de Lo Rat Penat, per a fer-ho aconseguí l'adhesió de Llorente i d'altres prohoms com Vicent Boix i Fèlix Pizcueta, que en va ser el primer president.

Biografia

El 13 de juliol del 1878 Llorente escriu en el diari *Las Provincias* un article titulat «La societat del Rat-Penat», en què com a participant de la reunió per la fundació aclarí uns aspectes importants de l'entitat i donà la seua opinió. No era una societat amb ànsies polítiques separatistes, tal com la veien alguns. La finalitat de la nova societat era convocar uns jocs florals similars als de Barcelona. Tot i això, Llorente manifestava el seu escepticisme de dur-la a terme, ja que a València no hi havia públic.

Per tant, l'objectiu principal de la creació de Lo Rat Penat era l'organització dels Jocs Florals, cosa que Llorente després de l'experiència dels Jocs Florals del 1859 sabia que podria fracassar. Llorente (Roca 2004*b*: 39) «s'hi mostrava més partidari de crear una societat cultural multidisciplinar que es dedicara a fomentar l'estudi històric, l'amor íntegre a València i el sentiment valencianista com a pas previ».

Finalment, el 31 de juliol del 1878, en el pavelló de l'Ajuntament de la Fira de València, s'inicia el camí de Lo Rat Penat, que prompte va ser controlat únicament pel sector de Llorente. Molts han volgut veure en este fet la fi de la Renaixença com a moviment progressista i compromés. Rafael Roca manifesta una altra visió:

> Tot el contrari. Analitzada la realitat social i literària del moment, crec que això no hauria resultat sinó favorable per als qui desitjaven tombar la novella societat, que ho haurien tingut molt més fàcil. Una societat cultural polititzada, sense l'auspici i la cobertura de la burgesia, hauria sigut ràpidament anul·lada i suprimida per separatista, i hauria mancat de qualsevol recolzament social ni oficial, ni que fóra mínim. (Roca 2007*b*: 110)

En l'acte d'inauguració es llegiren poemes de Pasqual i Genís, Víctor Iranzo, Ricard Cester i Teodor Llorente i el discurs de Constantí Llombart titulat «Excel·lències de la llengua llemosina».

El fet que la societat de Lo Rat Penat comptara amb membres heterogenis i que fóra qualificada d'*apolitica* va contribuir a poder mantindre-la i a treballar per la Renaixença. Dirigida per Llorente i el seu grup, la societat no alçava sospites de foment de polítiques separatistes.

Pel juliol del 1879 Lo Rat Penat convocà el seu primer certamen i Teodor Llorente va guanyar la Flor Natural. El 1887 obtingué el títol de Mestre en Gai Saber, ja que Llorente havia aconseguit els tres premis ordinaris dels Jocs Florals.

Teodor Llorente presidí l'entitat durant el curs 1879-1880 i després continuaren Jacint Labaila (1880-1881) i Rafael Ferrer i Bigné (1881-1882), els dos, hòmens conservadors acostats a Teodor Llorente. Este sector controlaria la presidència la major part dels cursos.

Caricatura de Teodor Llorente.

Llorente es convertí així «en el gran factòtum» de la societat ratpenatesca, l'home que, segurament, més influència hi exercia, com es correspon, d'altra banda, amb el seu pes social —recordem que era propietari i director d'un diari, i un literat dins de la Renaixença—. Este fet s'incrementà amb la defunció de Constantí Llombart el 1893, ja que a partir d'este moment sols quedava un únic líder.

Teodor Llorente i els membres de Lo Rat Penat

Els Jocs Florals, punt de contacte entre intel·lectuals

Dibuix dels Jocs Florals de Lo Rat Penat (còmic *Teodor Llorente*, AVL, 2011).

Els Jocs Florals del 1859 no tingueren continuïtat fins que es tornaren a convocar en l'àmbit de Lo Rat Penat el 1879. Però Llorente, plenament iniciat i consolidat en el món poètic en la nostra llengua, continuà col·laborant i participant en els tornejos poètics que es pogueren celebrar en altres llocs. D'esta manera refermà les amistats amb altres intel·lectuals, ja que estes festes servien de punt de trobada, i també li facilitaren establir tota una sèrie de connexions que li permeteren participar en publicacions diverses i ser conegut fora de l'àmbit valencià. El 1862, any de la primera convocatòria a què assistix després dels Jocs de València del 1859, guanyà un accèssit a la Flor Natural per la seua poesia «Vint-i-cinc anys». El 1864 efectua una visita a Barcelona i en el *Diario de Barcelona* li publiquen la poesia «València i Barcelona», que després també recopilarà en el *Llibret de versos.*

El 1866 el nomenaven, amb la presència de Víctor Balaguer, mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona. També estaven en el certamen Vicent W. Querol, Rafael Ferrer i Bigné i Jacint Labaila. El 1868 tornà a participar-hi.

Dins de l'àmbit cultural en castellà a Teodor Llorente el coneixien per les seues traduccions d'autors europeus, però també va contactar amb intel·lectuals castellans del moment en els Jocs Florals de Barcelona del 1880, on actuà com a president del consistori. En estos mateixos jocs florals va entrar en contacte amb els occitans Bonaparte-Wisse i amb el seu admirat Mistral —a qui ja coneixia des del 1868 i amb qui mantenia una llarga amistat—, i també amb el provençalista Toumieux i el filòleg Paul Meyer.

També en 1880 Llorente participà en les festes del Mil·lenari de Montserrat on se li premià una poesia, i l'any següent el van convidar els escriptors catalans a participar en un romiatge a la Mare de Déu de Montserrat.

El 1888 tornà a Barcelona per a assistir als Jocs Florals i el 1893 va fer dos visites, la primera per a exercir la vicepresidència d'honor dels Jocs Florals i l'altra per a veure els seus amics Duran i Bas i Marià Aguiló, així com els mossens Collell i Verdaguer a Vic, a qui tornà a visitar el 1895. A Barcelona assistí el 1907 a la inauguració d'un monument en honor de Marià Aguiló.

Les grates relacions que establí amb els escriptors de Catalunya es plasmaren en visites i col·laboracions recíproques. El 1865 fa una ressenya del *Calendari Català*, de Briz, en *El Museo Literario* de València. Els dedica un poema titulat «Als poetes de Catalunya», integrat dins del *Llibret de versos*, en el qual es troben expressades totes les idees que apareixen en la ressenya del *Calendari.* L'«Elogi dels poetes catalans» és una manifestació d'unitat lingüística, record entusiasta d'un passat gloriós, congratulació per la vitalitat literària, i uns versos interpretats com a manifestació d'apoliticisme. En incloure'l en el *Llibret de versos* diluïx els temors separatistes amb una nota que matisa este tema.

Més avant, el 1876, foren convidats a València poetes de Barcelona, de Provença i de les Illes Balers per a festejar el sisé centenari de la mort de Jaume I. Per a l'acte de benvinguda Llorente escrigué «Salutació. Als poetes de Catalunya, Mallorca, Provença, que vingueren a les festes del centenar de Jaume I». També feren moltes visites a València Víctor Balaguer, per a ocupar càrrecs en els consistoris dels Jocs Florals, i mossén Verdaguer, a qui Lo Rat Penat va retre fins i tot un homenatge literari.

L'amistat i la confraternitat amb els poetes de Catalunya era tal que amb motiu de la visita del 1907 i «en prova de l'estima que li professaven» (Roca 2004*b*: 61) un grup d'escriptors catalans (entre els quals es trobaven Francesc Matheu, Josep Franquesa i Gomis, Àngel Gimerà, Ramon Picó i Campanar i Narcís Oller) «decidí obrir una subscripció popular per a fer esculpir en marbre un bust del poeta valencià i "aixecar-lo en apropiat pedestal al costat dels altres de grans poetes nostres que figuren ja en els jardins del Parch [de la Ciutadella]" (*Il·lustració Catalana* 422, 9-VII-1911, pàg. 399). La proposta fou finalment presentada el dia 6 de juliol del 1911 al Ple de l'Ajuntament de Barcelona, i la seua consignació pressupostària fou aprovada per unanimitat» (Roca 2004*b*: 61).

Esta amistat amb els poetes de Barcelona també la cultivà amb altres poetes felibres de la Provença.

L'amistat amb Mistral li venia de molts anys. El 1866 els poetes provençals el van convidar perquè assistira a una de les seues festes. No hi pogué anar, però envià un poema com a descàrrec, titulat «Als felibres de la Provença, que havien convidat l'autor a una de les seves festes», publicat posteriorment el 1885 en *Llibret de versos*. El 1878 assistix als Jocs de Montpeller on es tornen a trobar els poetes renaixencistes.

L'amistat de Teodor Llorente amb Mistral arribà a ser ben intensa. Mistral va dedicar una poesia a la filla de LLorente, coronada regina dels Jocs Florals de Lo Rat Penat. El 1903 Llorente visita Mistral a Mallano; el 1905 torna a Arlés per a veure'l, i el 1909 li dedica la segona edició del *Nou llibret de versos*, ampliació de l'anterior. A més, el 1909 Mistral s'adherí amb una poesia a l'homenatge que es reté a Llorente.

L'homenatge del 1909

Medalla de l'homenatge del 1909 a Teodor Llorente.

El setembre del 1908 Vicent Calvo Acacio llança des del diari *El Correo* una crida per a retre un homenatge a Teodor Llorente. Esta crida, lluny de quedar aïllada, la referenden diverses i diferents tendències polítiques, entitats culturals i mitjans de la premsa escrita, des del republicà *El Pueblo* fins a *La Correspondencia*. A més, se sumaren nombrosos municipis valencians, i també Alacant, Castelló de la Plana, Palma de Mallorca, Barcelona i Madrid. Al voltant de Teodor Llorente s'agruparen personatges d'una gran diversitat de tendències polítiques i socials. El motiu d'este agrupament de gent tan diversa al voltant de la persona de Teodor Llorente està en «el fet d'haver mantingut tota la vida una postura ideològica moderada, d'haver exhibit un esperit obert i dialogant, atreia milers de simpatitzants, fins i tot els qui no li eren pròxims ideològicament» (Roca 2007*b*: 122).

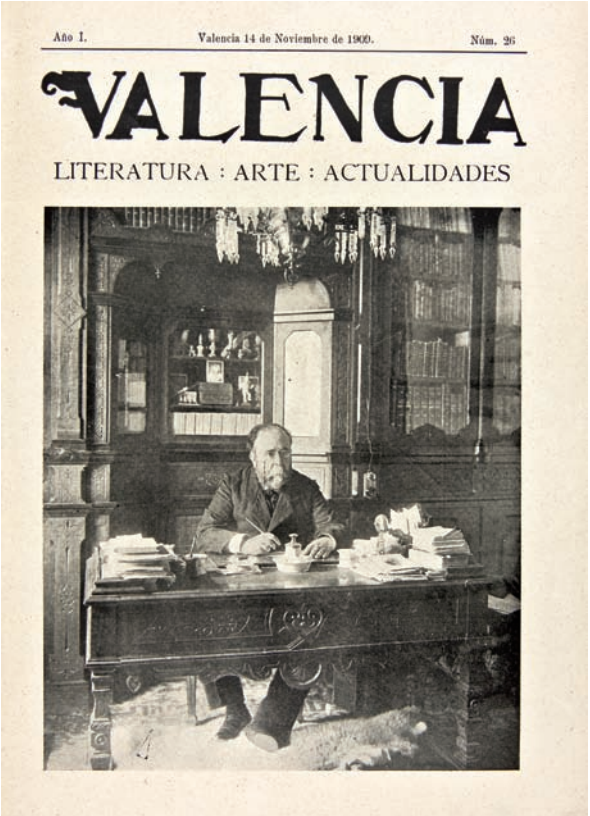
Año I. Valencia 14 de Noviembre de 1909. Núm. 26

VALENCIA

LITERATURA : ARTE : ACTUALIDADES

Revista *Valencia*, núm. 26, 14 de novembre del 1909.

Així, el 14 de novembre del 1909, en l'Exposició Regional Llorente és coronat Poeta de València. Esta fita assenyala el final de la Renaixença i l'inici d'una nova etapa de les lletres valencianes.

La coronació de Llorente a València és un fet extraordinari, però que compta amb precedents d'altres llocs, com el del poeta Manuel José Quintana coronat per Isabel II el 1855. El març del 1886, Jacint Verdaguer també va ser coronat com a Poeta de Catalunya, i José Zorrilla rebé la mateixa distinció el 1889 a Granada.

L'homenatge a Llorente el 1909 va ser segurament l'últim que es féu a l'Estat espanyol. La coronació durà uns quants dies. El 14 de novembre va ser la coronació i el dia 15 tingué lloc, en la sala d'actes de l'Exposició, una vetlada literària organitzada en el seu honor per l'Ateneu Científic i Literari i per Lo Rat Penat. La celebració s'allargà, encara, durant els dies 17 i 18 de novembre i el 2 de desembre s'acabà amb l'homenatge de la societat orfeonística El Micalet.

Entre els actes que envoltaren la coronació de Llorente cal destacar el que va celebrar la Joventut Valencianista, que marcà la fi de l'etapa restauracionista i l'inici d'una nova època amb unes perspectives més amples que abraçaren definitivament el camp de la política.

Coronació de Teodor Llorente.

La Joventut Valencianista, que havia nascut com a organització el 1907 amb la commemoració del centenari de l'abolició dels Furs per Felip V, celebrà el seu homenatge particular a Teodor Llorente. Féu seua la part positiva de la Renaixença i la va prendre com a base del seu treball futur.

La generació del 1909 esdevingué continuadora de la tasca valencianista de Llorente, encara que el vell poeta no s'avingué a les noves formes modernistes. Llorente coneixia el modernisme perfectament, ja que un dels redactors de *Las Provincias* Eduard López Chávarri, membre de la generació del 1909, n'era partícip i havia publicat el 1902 en la revista de Madrid un article titulat «¿Qué és el modernismo y qué significa [...]?». En el poema «Als poetes jóvens» Llorente es manifesta en contra de l'estètica modernista i escriu una última al·legoria de la llum, l'alegria, la serenor: temes i elements que havien omplit la seua poesia i que representaven la seua ideologia. Molts estudiosos han volgut veure en este poema un enfrontament amb les noves generacions, en canvi, Lluís Guarner (1983: 70) ho explica amb estes paraules: «veient que solament els poetes joves estaven al seu costat i entenien el seu llenguatge, encara que ell ja no podia entendre el llenguatge dels nous poetes... Era la transició al modernisme que naixia en els escriptors de la nova generació».

ALS POETES JÓVENS

OH JOVENILS poetes, que heu de ser nostra glòria!
¿Quin verí los cors vostres omplí i emponsonyà?
¿D'espantadors espectres quina visió il·lusòria
de vostres ulls plorosos la llum estinguir fa?
Batega en vostres venes la sang nova i ardenta
vos oferix la vida sos primerencs amors;
i alçant trista cridòria, perquè tothom la senta,
risibles planyideres, ploreu fingits dolors.
Ombres, negrors, congoixes, això no és poesia;
són llum i voladúries lo que este món mereix;
els grecs, nostres grans mestres, de Febo, Déu de dia
i Apol·lo, Déu dels versos, feren un Déu mateix.
Els fills d'una altra raça, nats entre boires denses,
exhalen llacrimosos la febre que els consum...
el cel de nostra pàtria té claritats immenses;
és aquest país nostre l'imperi de la llum.
Tot diu ací «¡alegrem-nos!». La terra llevantina
nos mostra a totes hores el seu preuat tresor;
palmes de Mauritània, tarongers de la Xina,
i el raïm entre pàmpols i les espigues d'or.
Per tot bosc d'oliveres en la serra i la plana,
en els horts, entre parres, d'Espanya gesmils blancs,
de la Grècia, baladres, plans de roses de grana
en los penyascals aspres, al fons d'estrets barrancs.
I en eixos paradisos airoses valencianes,
les dels ulls que espurnegen quan sona el tabalet,
i a festa en tots los pobles voltegen les campanes,
i rimbomba la traca, i el quadro fa complet.
Siau la veu gojosa d'aquestes alegries,
de les que hi ha en la vida més perfumades flors;
digau a nostre poble les glòries d'antics dies,
l'esperança d'uns altres, que hauran de ser millors.
No és un signe del geni fosca posar la cara;
aquells que sovint riuen, és que el cor tenen sa;
per festiu, nostre poble, que és bo i honrat, declara:
si algú hi ha que mai riga, eixe no és valencià.
No per açò el poeta se veu de tristors lliure;
gemega l'Elegia, banyada sempre en plors;
però sos plors són dolços, i algo hi ha del mig riure
en los que du en los llavis, sospirs consoladors.
Les negrors de la vida feu-les aixís menys negres;
vostres cançons falaguen als vells com a l'infant;
i si no totes poden ser festives i alegres,
qui a l'escoltar-les plore, senta's més bo plorant.
¡Oh valencians poetes, als que les muses guien!
Poseu foc en la idea i en vostres versos mel;
i a la llum de migdia vostres estrofes sien
colomes que aletegen en la blavor del cel.

[1911]

Biografia

Amb el modernisme de la generació del 1909, Jacint Maria Mustieles, Miquel Duran de València, Eduard López Chávarri i Daniel Martínez Ferrando, entre altres, canviaren l'estat de les lletres valencianes i renovaren la mètrica, la prosa i la temàtica. La generació del 1909, a més de ser una generació literària, també ho va ser política: fundà Valencia Nova (1904) i Joventut Valencianista (1908), inicià la publicació de les revistes *Lo Crit de la Pàtria* (1907) i *Renaixement* (1908) i promogué el 1907 l'Assemblea Regionalista Valenciana.

Esta generació reivindicà Llorente com a mestre i com a referent, tot i que no coincidien en el plantejament polític ni en les formes poètiques. Però saberen agafar el relleu tal com demostraren en l'homenatge del 1909, on li dedicaren poemes i discursos i li lliuraren una corona no de llorer sinó de roses. Liquidaren així una etapa de la història de la literatura i del valencianisme del segle XIX.

Llorente visqué amb entusiasme l'homenatge dels jóvens valencianistes, que li dedicaren diverses composicions poètiques, entre les quals es troba la de Daniel Martínez Ferrando:

Lo que digueren els jóvens... A D. Teodor Llorente

Poesia llegida en el Saló d'Actes de la Exposició Nacional de Valencia (1909), en la velada en llahor del gran poeta, ab motiu del seu Homenatge.

D'Amor una ofrena venim a portar-te,
¡oh Mestre!, trovaire cantor del cel clar
cantor de les terres pel sol invadides
que'l Túria feconda, que besa la mar.

Cantares les glòries més grans d'esta terra,
cantares tristeses naixcudes del cor,
costums de València que t'ama cantares
y ab tu nostra llengua trobà son cantor.

Al vore't en l'alta montanya de glòria
que alsat per les muses tocares lo cim,
venim a ofrenar-te corona de roses.
Nosaltres som jóvens... llorers no tenim.

La teua gran obra trobà son santuari;
tu ja l'endivines; està en nostres pits;
i al nom de tes obres, com coses sagrades,
de cor com pregàries seran els glatits.

En nits que la lluna argente les hortes
voràs en les reixes dels nostres jardins
les nóvies que callen, sentint ta poesia,
com cant que reciten d'amor els fadrins.

Les flors que'n la vida per nom ne tingueren
tan sols la paraula del pobre pastor,
voràs replegades, els jóvens t'ho diuen,
i el llaç que les lligue serà el del amor.

I més que de marbres palaus ab grans torres
qu'escolten del aire gemechs i tristors,
voldrem la barraca com una gavina,
blanqueta i bledana, que amaguen les flors.

Les cartes que escriu lo soldat en la guerra,
tan tristes, tan pures, tan santes, tan grans,
farem que s'acaben, que acaben les guerres,
que mira hon senyalen ab fe nostres mans...

¡Oh Mestre que'n vida la glòria et corona!
la nostra promesa del cor és l'esclat;
descansa, que'l somnit tan mal que tingueres
serà sempre somnit i mai realitat.

(Text citat en Roca 2007*b*: 124-125)

Llorente no donà importància a la no-coincidència en el pla polític. El relleu generacional estava assegurat i la importància de l'ús literari de la llengua garantit. El poeta manifestà un profund sentiment de gratitud vers els jóvens i els donà tot el seu suport. D'esta manera el principi d'una nova etapa era reconeguda per Llorente, una etapa que ja era políticament més reivindicativa.

TEODOR LLORENTE

El poeta

El poeta

Teodor Llorente treballant a casa.

En una època de mancança de prestigi social de la llengua, Llorente escrigué en valencià quasi tota la seua producció poètica. Este va ser el *gènere* per excel·lència de la Renaixença valenciana, així com d'altres moviments del ressorgiment.

Segons Lluís Guarner (1983), l'evolució poètica de Llorente és la següent:

1. Les poesies castellanes.
2. Els treballs de traductor poètic.
3. La poesia escrita en la nostra llengua.

La Renaixença implicava el ressorgiment d'una llengua, el ressorgiment de «les antigues glòries», de la història triomfal, i la seua plasmació en la literatura es produïa a través de la poesia, gènere propici per a este objectiu.

Així, sense grans estructures lingüístiques, sense grans complicacions formals i amb la possibilitat de comptar amb llicències tant formals com semàntiques, que no tenen altres gèneres, Llorente intenta descriure el paisatge valencià, concatenant-se amb la tradició dels clàssics i projectant-se cap al futur.

Ara bé, cal matisar que no s'ha de confondre la poesia de Llorente amb les múltiples composicions amb les quals posteriorment s'allargà el model de poesia llorentina.

El model poètic de Llorente es basa en el conreu d'una poesia culta, escrita amb una llengua acurada basada en la responsabilitat que s'exigia ell mateix, ja que era ben conscient que «la seua obra formava part del moviment restaurador de les lletres valencianes de la Renaixença» (Roca 2007: 194).

Poesies castellanes

Teodor Llorente descobrí la literatura de jove a través del castellà, que aleshores oferia més possibilitats. D'una banda, li proporcionà lectures de l'època, i de l'altra, una llengua de prestigi amb una gramàtica codificada apropiada per a la producció literària culta. Per tant, Llorente féu la seua producció inicial en castellà. Tot i això, en la seua maduresa s'adonà que la seua poesia en castellà no tenia un valor valencianista i que, en

canvi, la seua poesia valenciana sí que havia sigut útil per al ressorgiment literari del valencià.

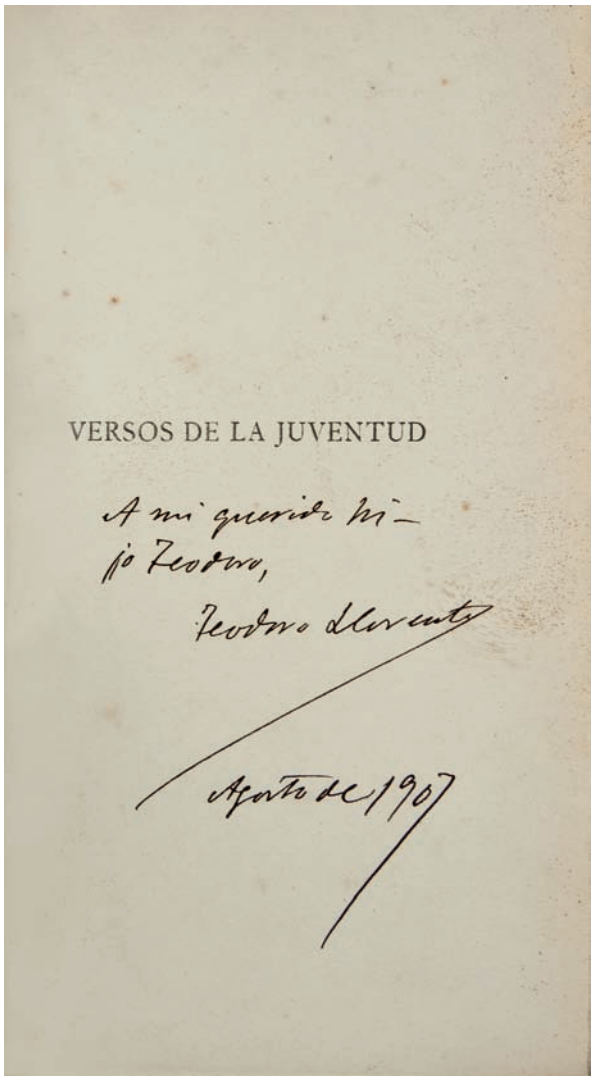

Versos de la juventud, de Teodor Llorente.

L'obra poètica en castellà de Llorente estava molt influïda pel romanticisme de les seues lectures. Els temes que més treballà foren l'amor, la natura que representa l'estat de l'ànima, les referències a Déu i la transcendència de l'ànima. La valoració de la seua poesia en castellà es resumix fàcilment en estes paraules:

> Ni que resultara un afany de joventut, no es pot dir que la dedicació de Llorente a la lírica castellana fóra menor, ja que, de fet, amb la seua contribució i influència, condicionà notablement la producció romàntica que en aquell moment es realitzava a València. Sense arribar, però, a la perfecció ni a la qualitat del seu amic Querol, Llorente sabé harmonitzar les elegàncies clàssiques amb les noves tècniques i temàtiques poètiques, i, modestament, féu evolucionar la lírica castellana que a la meitat del segle XIX es conreava a València. (Roca 2004*b*: 80)

Traductor

Teodor Llorente s'imbuí de romanticisme, ja de ben menut, de la mà dels romàntics liberals que ensenyaven en l'Escola Pia: el pare Joan Arolas en la infància, i Pasqual Pérez i Vicent Boix posteriorment. També rebé influències de l'intel·lectual romàntic valencià Antoni Aparisi i Guijarro, que li donà tot el seu suport quan el conegué després de l'estrena de *Delirios de amor* el 1854. El 1858 traduí *Meditaciones poéticas*, de Lamartine, amb un pròleg d'Aparisi i Guijarro, que no arribà mai a publicar-se.

L'afany lector de Llorente el portà a la tasca de traductor durant els seus anys universitaris, de vegades sense conéixer ni dominar la llengua original. Ara bé, amb l'estudi de la gramàtica i l'ús del diccionari aconseguí dominar el francès, l'italià, l'alemany i l'anglés. Entre 1858 i 1860 viatjà a Madrid per a cursar el doctorat, on conegué Pedro Antonio de Alarcón, que li publicà la seua primera traducció de *Poesías selectas*, de Victor Hugo (1860).

Caricatura de Teodor Llorente Olivares.

El poeta

Vicent W. Querol.

Amb la col·laboració de Querol, traduí *El Corsario*, de Lord Byron, que publicà a València el 1863 la impremta de Josep Doménech. Més tard publicaria *Zaira*, de Voltaire, a Barcelona el 1868; *Don Jaime I el Conquistador*, de Charles Tourtoulon, a València el 1874; *Leyendas de oro*, que recollia relats dels romàntics més destacats, Hugo i Lamartine, a València el 1875; *Amorosas*, en la línia de l'anterior, a València el 1876; *Fausto*, de Goethe, a Barcelona el 1886, i moltes traduccions més, fins i tot una segona sèrie de *Leyendas de oro* amb la inclusió d'autors catalans, com Joan Maragall, Milà i Fontanals, Jacint Verdaguer, etc., a València el 1908.

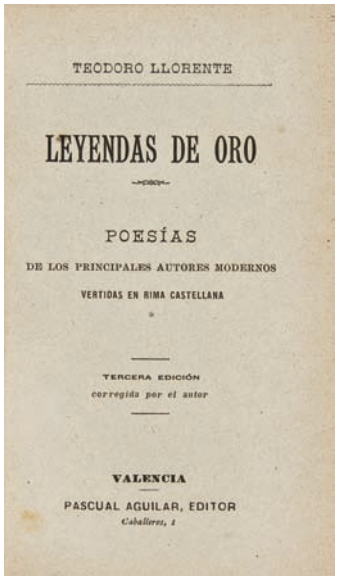

TEODORO LLORENTE

LEYENDAS DE ORO

POESÍAS

DE LOS PRINCIPALES AUTORES MODERNOS

VERTIDAS EN RIMA CASTELLANA

TERCERA EDICIÓN

corregida por el autor

VALENCIA

PASCUAL AGUILAR, EDITOR

Caballeros, 1

Leyendas de oro, del Teodor Llorente traductor.

La tasca traductora de Llorente obtingué crítiques de tot tipus. Per una banda, li feren retrets per una excessiva llibertat traductora i per elaborar recreacions personals de les composicions originals. Per l'altra, també li retragueren que mai traduïra cap autor al valencià. Els motius eren molt senzills i àmpliament coneguts: el castellà era la llengua de cultura i podia donar-li fama i renom social. A més, encara que haguera volgut, el valencià que s'emprava en les revistes satíriques del moment no era vàlid per a la traducció dels romàntics europeus. Sols es coneixen sis poemes seus traduïts al valencià.

Com a traductor, igual que com a poeta en castellà, contribuí d'alguna manera en la difusió del romanticisme. Per este motiu rebé elogis de Joan Alcover, Joan Maragall i Menéndez Pelayo, entre altres, que agraïen Teodor Llorente la seua tasca com a traductor, ja que ajudava els lectors a formar-se i a poder llegir literatura d'autors forans en una llengua coneguda. El seu treball com a traductor d'obres romàntiques li comportà una gran fama a tot l'Estat. No hem d'oblidar que Llorente coneixia, a més, els gusts lectors de l'època i era ell qui triava les obres que volia traduir.

Poesia valenciana

Com ja hem dit, Llorente començà la seua producció poètica en castellà, però per a ell esta producció no tenia un valor valencianista. Tot el contrari del que li passava amb la poesia escrita en valencià, de la qual es preocupà més de publicar i de difondre. La poesia en valencià satisfeia més Llorente i també la trobava profitosa per al renaixement del valencià com a llengua literària.

Els inicis de la producció poètica en valencià els trobem explicats pel mateix Llorente en una carta dirigida a Rubió i Ors com a resposta a una pregunta seua sobre els inicis de la Renaixença en terres valencianes.

> En 1857 escribí yo los primeros versos valencianos, y ya ha dicho el *Calendari de Briz*, en los apuntes biográficos que me dedica este año, que me los inspiró el *Gayter de Llobregat*. Mi amigo Vicent W. Querol siguió mi ejemplo, y con nosotros se unió don Mariano Aguiló, entonces bibliotecario de nuestra Universidad, para fundar la escuela poètica valenciana. (Text citat en Simbor 1980: 16)

El poeta

Així la lectura de *Lo Gaiter del Llobregat,* de Rubió i Ors, l'inspirà per a emprar la seua llengua materna en la producció poètica, cosa no estranya, ja que la seua formació romàntica propiciava l'enaltiment de la llengua nadiua, però una llengua digna, lluny de la vulgarització i apropiada per al conreu literari, com manifestà en la carta que remetia a Rubió i Ors. Llorente s'hi mostra preocupat per la qüestió ortogràfica, assenyala que hi ha autors que fan un ús groller de la llengua i que adopten el castellà ortogràficament. Les diferències sobre la concepció del model lingüístic seria un dels punts polèmics entre els escriptors de la Renaixença.

Ara bé, pel que fa a la influència de *Lo Gaiter* en la producció de Llorente i en l'inici de la Renaixença valenciana, cal matisar que hi ha estudiosos que consideren la possibilitat de la continuïtat literària i concatenada amb el segle XVIII:

> Culminat el repàs de discrepàncies a les afirmacions de Llorente, podem entrar ja de ple en la qüestió clau plantejada per Rubió i Ors: El ressorgiment literari valencià fou autònom o fill de la influència de Catalunya o de Provença? Ja coneixem la resposta de Llorente, que encapçala el present treball, i amb la qual em trobe, ja no és cap secret, en absolut desacord. En síntesi, per a Llorente la Renaixença comença amb ell l'any 1859. La concessió a Villarroya, a Pasqual Pérez, a Joan Antoni Almela, i a Benet Altet i Ruate no passa de ser una misericordiosa consideració, al capdavall indefugible. La meua resposta és tota una altra. Per a mi, la Renaixença al País Valencià fou, en l'origen, espontània, fruit del Romanticisme que ben precoçment quallà a València. És fora de dubtes la «genuïnitat» del poema de Peyrolon, de 1830, i del de Vicent Salvà, de 1831, com també l'activitat renaixencista de Bonilla, que amb la fundació de «El Mole» dota el ressorgiment valencià d'una revista escrita íntegrament en català quatre anys abans que eixís a Catalunya la primera, «Lo Verdader Català», l'any 1843. I els quatre poemes de Villarroya? Doncs, per què no? L'única possible influència seria d'Aribau, ben difícilment de Rubió i Ors puix que hauria d'haver estat una influència cronològicament sobtada, car ja el gener de 1840 es publica el primer poema de Villarroya, abans d'eixir, doncs, recollits en llibre els poemes del «Gayter del Llobregat». És clar, queda la possibilitat que hagués llegit els poemes durant la seua aparició al «Diario de Barcelona», just uns mesos enrere, però encara hi ha més, no es veu cap relació, cap possible influència entre l'obra d'ambdós poetes. (Simbor 1989: 17-18)

Posteriorment i gràcies a l'arribada de Marià Aguiló a la Universitat de València —una anècdota molt significativa en la biografia del nostre poeta—, descobrirà «la bellesa i la riquesa d'una llengua compartida per tot el territori que s'estén "dende'l Pirineu fins los palmerals d'Elx", i la gran obligació moral que els valencians tenien en aquell procés de recuperació i restauració cultural» (Roca 2007*b*: 96).

L'obra poètica valenciana de Llorente abraça des del 1855 fins a la seua mort el 1911. En tota la seua producció distingim dos etapes: la inicial, caracteritzada per una prevalència del romanticisme sentimental, i la de maduresa, pairalista, floralesca i pròpia de certamen.

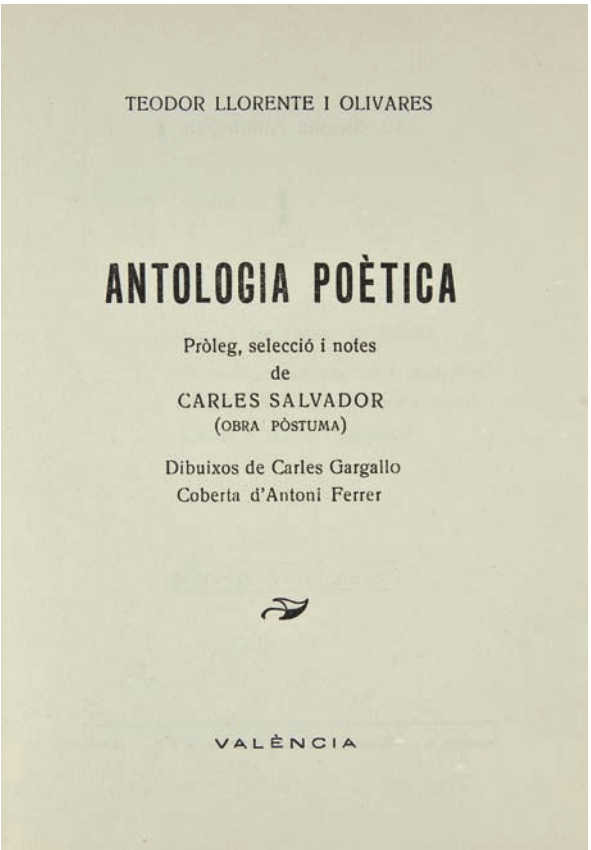
TEODOR LLORENTE I OLIVARES

ANTOLOGIA POÈTICA

Pròleg, selecció i notes
de
CARLES SALVADOR
(OBRA PÒSTUMA)

Dibuixos de Carles Gargallo
Coberta d'Antoni Ferrer

VALÈNCIA

Teodor Llorente, *Antologia poètica*, Sicània, València, 1958.

El poeta

La primera poesia valenciana que es coneix de l'autor, «L'amor del poeta», data de l'any 1855 i porta per encapçalament uns versos d'Ausiàs March.

L'AMOR DEL POETA

Llir entre cards, tant vos am purament
que·m res dolor com no·m preu amar
sinó d'amors que soleu practicar
los amadors amant comunament.
AUSIÀS MARCH

PER què nostres dos ànimes juntar-se en una volen?
De diferent matèria formades elles són;
la meua és d'eixes ànimes que per lo cel s'envolen,
i pareix que la terra raïls tinga en lo món.

Tu em vols, tu em vols de veres; mes, ¿què eixe amor [m'importa
si el foc viu que a tu et crema no em pot encendre a mi?
Jo visc d'una altra vida, ton ànima està morta
als plaers i a les penes que en ella jo busquí.
[...]

Un àngel tots els dies fa obrir-se les flors blanques
de la corona tendra que adorna lo teu front
perquè en ta sort contenta, tu de la vida tanques
en un limitat círcul l'amplíssim horitzont.

¡Quines lleis tan diverses les lleis de l'existència!
A tu la mar en calma, a mi la tempestat.
Tot encara ho ignora ta càndida innocència;
els meus ardents desitjos tot ho han endevinat.

Per això quan em parles i enamorada em mires,
el vent a una altra banda mon pensament s'endu;
suspire i no suspire per lo que tu suspires,
i estant en los teus braços estic molt llunt de tu.
[1855]

Llorente ja havia tingut un primer contacte amb els clàssics valencians i intentava enllaçar amb ells. El 1856 publica en *El Conciliador* la seua poesia «Ple de sospirs el pit» i el 1857 «Mon trist caminar», i altres poesies que no ens han arribat.

En la segona etapa trobem les composicions més conegudes de Llorente, com «Floreta sens nom», «Cançoneta amorosa», «Arròs amb fesols i naps», «Vora el barranc dels Algadins» i la famosíssima «La barraca», que arribarà a ser identificada com la poesia emblema de tota la producció llorentina. De fet, «La barraca» ha sigut qualificada com la poesia més significativa de la producció de Teodor Llorente, en la qual el paisatge prén un protagonisme ben clar.

La barraca i altres poemes, de Teodor Llorente.

En el seu univers poètic, Llorente constituí una «mitologia valenciana inspirada en la riquesa i varietat de la terra i en la visió pairal d'un paisatge en què tot resultava bell i plaent, satisfactori i harmònic» (Roca 2004*b*: 94). Este estil, del qual va ser l'iniciador, és el que serà conegut com a *paisatgisme sentimental,* un corrent líric (Fuster 1980: 55) que, en afegir el component religiós, esdevindria patriarcalisme. Les característiques que l'identifiquen passen per mitificar i exalçar el *modus vivendi* creient, assossegat, humil i senzill, en un context rural dominat per la llar (la barraca) i el camp (l'horta). Este *modus vivendi* sense conflictes es troba allunyat de qualsevol problemàtica. Així doncs, la recreació llorentina, i tots els valors que representa, la trobem situada en un context espacial determinat, l'Horta de València, la qual interessa el poeta per quatre valors fonamentals: l'estètic, per la seua bellesa; l'econòmic, per la productivitat del camp; el cultural, per les tradicions que guarda, i l'ideològic, ja que l'organització social que representa és perfecta.

La poesia valenciana de Llorente s'arreplega per primera vegada el 1885 en el *Llibret de versos*. Este llibre de poesia va tindre fins al 1936 sis reedicions. *El Llibret* anava ampliant-se amb nous poemes, que polien a poc a poc l'ortografia per l'afany de Llorente de treballar amb una llengua culta, digna del conreu literari.

El poeta

La primera edició d'este poemari arreplegà trenta-set poemes i està dedicada a Marià Aguiló. En l'inici del *Llibret* hi ha un text en prosa titulat «Endreça» en què Llorente recrea els seus inicis poètics i el mestratge que exercí Aguiló. A més, reivindica que el seu *Llibret* té un sentit patriòtic perquè mostra tota la seua obra com a fruit del valencianisme, i que la llengua emprada es troba lluny de la vulgarització que patien les publicacions satíriques. El 1936 el seu fill Teodor Llorente Falcó fa una última edició ampliada on es fixava tot el corpus poètic: cent vint composicions i més de quatre-centes pàgines.

En la pròpia llengua, el llemosí

La mancança de normativització i d'una identitat lingüística clara del valencià va ser un gran entrebanc per als escriptors valencians. Les solucions lingüístiques a esta situació del valencià foren ben diverses, però es poden agrupar en dos tendències. D'una banda, hi ha l'ús del registre col·loquial, dialectalitzat, ple de barbarismes i castellanismes, anomenat *el valencià que ara es parla*. De l'altra, trobem un registre culte, allunyat de castellanismes, que reprenia els escriptors clàssics com a model, i això donava com a resultat una llengua plena d'arcaismes.

Llorente optà pel model culte de llengua, i intenta mantindre una continuïtat amb els clàssics i amb els models d'altres territoris, encara que de vegades resultava artificiosa per la presència d'arcaismes.

Tot i això, el terme que emprà Llorente per a referir-se al nom de la llengua va ser *llemosí*, tal com feien la resta d'escriptors renaixencistes, independentment del registre que empraren. Les raons socials van ser el motiu pel qual la denominació *llemosina* per a la llengua es perpetuà al llarg de la Renaixença a València.

Víctor Balaguer, participant en diversos Jocs Florals, increpà els autors valencians perquè adoptaren un terme filològicament més correcte per a la llengua autòctona, però per als escriptors de la Renaixença, conscients de les característiques de la societat en què volien fer-se sentir, el terme *llemosí* oferia una denominació asèptica, sense connotacions geogràfiques ni polítiques i al mateix temps englobava tota una tradició. Finalment, Balaguer els dóna la raó.

Sols Vicent W. Querol emprà el nom de *català* en un títol, *Rimes catalanes*, perquè la seua residència a Madrid l'allunyava de les pressions socials. Llorente tenia clara la unitat lingüística, però sabia que el nom de *català* tenia un fort rebuig social. Per tant, el nom de *llemosí* suposava un terme de consens.

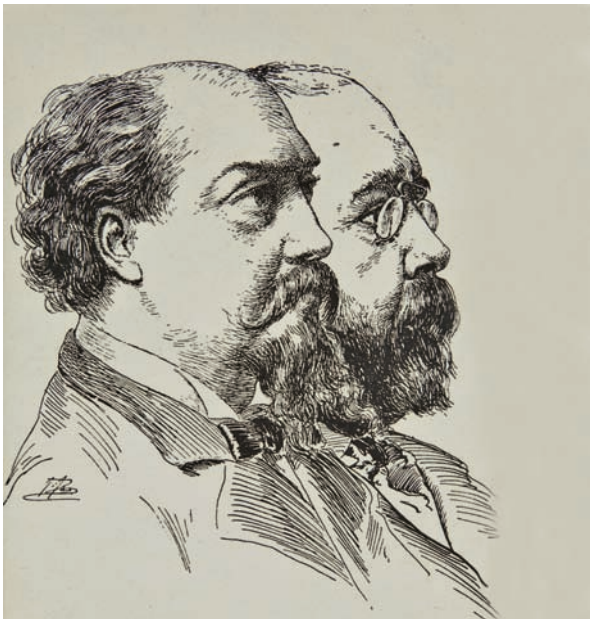

Llorente i el seu amic Querol.

Entre els hòmens de la Renaixença no hi hagué un debat lingüístic de tipus onomàstic. La polèmica se centrà en una altra perspectiva i oscil·là del *llemosí* com a llengua culta al *valencià que ara es parla*, com a model ple de barbarismes i amb l'ortografia castellana. El propòsit de Llorente, segons Roca (2007*b*: 169), «era crear, amb el temps, una llengua literària tan digna i popular com fóra possible, una intenció no exempta de dificultats, en aquell context social».

La societat valenciana del moment, analfabeta en valencià, no mostrava atenció al ressorgiment d'una llengua digna en l'àmbit literari, per la qual cosa les revistes i publicacions satíriques gaudien d'un bon acolliment. Esta utilització de la llengua no era per a Llorente la correcta, i per això condemnà reiteradament esta literatura vulgar, i com assenyala Guarner (1983: 76): «en 1908 afirmava que això era fer obra d'antivalencianisme».

Per a Llorente era necessària la fixació d'una ortografia, però este fet no es produirà fins al 1932. De tota manera, Llorente (Guarner 1983: 80) «treballà per la recuperació de la unitat ortogràfica existent en els autors de l'època clàssica de la nostra literatura i criticà els qui volien imposar una ortografia castellanitzada (com era el cas de Lluís Bernat, director de "El Cuento del Dumenche") i altres criteris de secessió lingüística i ortogràfica».

TEODOR LLORENTE

El líder social, el polític

El líder social, el polític

A més de tota la tasca literària, Llorente també tingué una participació activa en la societat valenciana des de l'últim quart del segle XIX. Va ser cap del Partit Conservador a València en dos períodes: del 1895 al 1899 i des del gener fins al juliol del 1903. Però fins a arribar a este punt experimentà una evolució des del liberalisme moderat i crític fins a la decisiva aposta per la restauració monàrquica i el govern conservador, fet que es troba molt lligat «amb l'itinerari cultural i l'actuació renaixencista que protagonitzà» (Roca 2007*b*: 137).

Començà com a liberal moderat el 1868, en el moment de la insurrecció de Cadis contra Isabel II. Llorente preferia que les reformes de l'Estat es dugueren a terme de manera pacífica i es decantà cap a una monarquia constitucional donant suport a Alfons XII.

Dins d'esta evolució cal destacar el valor i el sentiment que donava a la pàtria. Llorente, com tots els seus coetanis, «tenia molt clara la pertinença del territori valencià a la unitat político-administrativa que configurava l'Estat espanyol, situació que pràcticament ningú no qüestionava. No per això, però, els escriptors de la Renaixença deixaren de posar l'èmfasi en la cultura i en la llengua pròpies com a desvetladores d'una nació latent, del "regne perdut", i ajudaren a potenciar, tant com pogueren, la descentralització administrativa i moral de l'Estat» (Roca 2007*b*: 148-149).

I enmig d'este panorama hi havia també la presència de sectors intel·lectuals que no sols tenien en compte l'espanyolisme polític, sinó també el cultural, i provocaven la necessitat continuada en els sectors benestants de la Renaixença de situar-se políticament lluny dels separatismes.

Així, Llorente durant molt de temps es manté sense entrar en la política activa. Les columnes de *Las Provincias* li permetien participar-hi amb independència. Però el 31 de maig del 1874 no pogué rebutjar més càrrecs, i després de la República enderrocada, amb el govern provisional al davant, el nomenaren diputat provincial, un càrrec polític més figuratiu que de govern, que es ratificà el 31 de desembre per elecció. El 15 de desembre del 1877 va renovar el càrrec de diputat provincial pel districte del Mar.

Llorente dedicà part de la seua vida a la política (dibuix de *L'auca de Teodor Llorente*, AVL, 2011).

El 1890, amb el Partit Conservador en el poder i amb Francisco Silvela al seu capdavant, Teodor Llorente s'inicià en la política activa, no sols per compromís sinó per convicció. El 5 de febrer del 1891 és elegit diputat a Corts pel districte de Sueca, i dos anys després, el 5 de març del 1893, pel districte de València. El 16 d'abril del 1898 el nomenaren senador per la província de València, i just un any després, el 16 d'abril del 1899, diputat a Corts pel districte de Llíria.

Mentrestant, el Partit Conservador va patir una escissió entre seguidors de Cánovas i de Silvela. Llorente prengué part per Silvela, a qui donà suport. El 1898, en morir el marqués de Montortal, cap del partit a València i seguidor de la facció silvelista, Llorente arribà a la direcció provincial del partit, càrrec que prompte deixà en mans de Fernando Núñez Robles, fins que este caigué malalt i durant un període de mig any tornà a la direcció del partit.

TEODOR LLORENTE

Conclusió

Conclusió

Retrat del poeta en els seus darrers anys.

Teodor Llorente mor la matinada del 2 de juliol del 1911 als 75 anys. El soterrar va ser multitudinari i la premsa valenciana i estatal se'n féu ressò. En aquell moment, tant els partidaris com els detractors coincidiren a assenyalar-lo com el personatge imprescindible, i amb això queda clar que Llorente es pot presentar com una figura de consens, tal com demostren els homenatges i les mostres d'afecte i de condol que es produïren al voltant de la seua persona.

Lo Rat Penat

pel fil trauem lo cap dell.

REVISTA MENSUAL

PUBLICADA PER LA SOCIETAT DE AMADORS DE LES GLORIES VALENCIANES

Any I. Valencia. Joliol de 1911. Núm. 7.

Llorente ha mort

Lo Rat-Penat está de dol. La mort de Teodor Llorente, son president honorari, la senten molt intensament tots els amadors de les nostres glories, perque el il-lustre autor de *La Barraca* era una de les més preades figures d' esta terra. La personalitat lliteraria de Llorente ha influit tan poderosament en lo renaiximent lliterari de Valencia, que sense aquélla, éste no haguera pogut viure ó haguera tardat molt més en pendre bol. La pérdua de tan insigne poeta, notable periodiste y concienzut historiador es tan gran, que se sentirá per molt temps, y el huit que deixa tardará á omplirse.

Nostra Societat, pera honrar sa memoria, ademés de altres actes solemnes que té en preparació, y que realiçará en lo próxim curs académich, ha resolt dedicar el present número de la REVISTA á recordar els fets més notables de la existenccia del primer dels poetes valencians, y á fer detinguda mención de tot lo que l' enaltix; y aprofitant la ocasió de haber segut llorejada en los darrers Jochs Florals una acabada biografia de nostre volgudíssim En Teodor, escrita per son deixeble nostre estimadíssim consoci el docte canonge En Joseph Sanchis Sivera, la donem al públich, rendint de este modo modestísim recort á qui en totes ocasiónes, com á titol més honrós, ostentaba el de amador de Valencia y de *Lo Rat-Penat*.

La revista *Lo Rat Penat* informa de la mort de Llorente.

La Renaixença valenciana no es pot entendre sense Llorente, sense el patriarca que no escatimà esforços per mantindre viu l'ideal romàntic, al capdavall, del despertar d'un poble, encara que dins d'uns límits estrets per a uns i massa amples per a altres.

Monument de la ciutat de València dedicat a Teodor Llorente en 1924 (còmic *Teodor Llorente*, AVL, 2011).

MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT

Unitat de 1r i 2n d'ESO

Penseu i comenteu

- **Què signifiquen per a tu el romanticisme i la Renaixença?**
- **Qui fundà el diari *Las Provincias*?**
- **Com definiries un patriarca?**
- **Què és per a tu la poesia?**
- **Què et suggerix el títol del poema «La barraca»?**
- **Descriu breument un paratge de la teua localitat.**

Text 1
Llorente Olivares, Teodor *

(València, 1836-1911). Poeta, periodista, polític, historiador i traductor. Estudià Dret en la Universitat de València, on va fer amistat amb Vicent W. Querol. Marià Aguiló, bibliotecari de la Universitat des del 1858, encaminà la vocació de Llorente i Querol cap a la incipient Renaixença i promogué la seua aparició pública en una festa literària del 1859. Llorente concorregué als Jocs Florals de Barcelona (1861), dels quals va ser mantenidor (1866) i president (1880). Fundà, amb Constantí Llombart i altres, Lo Rat Penat (1878), en els Jocs Florals del qual guanyà repetidament la Flor Natural (1879, 1887, 1907) i va ser mantenidor (1905). Encara que presidí Lo Rat Penat un sol curs (1879-1880), mantingué sobre l'entitat una prolongada influència hegemònica. Reuní les seues poesies en dos volums: *Llibret de versos* (1885) i *Nou llibret de versos* (1902). Creà escola, encara que cap dels seus epígons arribà a superar-lo, i obtingué en la seua llengua nadiua un reconeixement que no va aconseguir mai en castellà (*Versos de la juventud*, 1907). Traduí a esta llengua grans poetes romàntics (Hugo, Heine, Byron, Goethe) i la biografia de *Don Jaime I el Conquistador*, de Ch. Tourtolon (1874). En 1936, amb motiu del centenari del seu naixement, es publicà la seua obra poètica completa: *Poesies valencianes*, i més tard s'edità *Poesia valenciana completa* (1983). Com a historiador, la seua obra màxima és Valencia. *Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia* (1887-1889, dos volums). El 1890 el van nomenar cronista oficial de València. Va exercir el periodisme i dirigí *La Opinión* (1861-1866) —propietat del financer Josep Campo fins al 1865, any en què decidí suspendre'n la publicació—, *El Panorama* (1867), *Revista de Valencia* (1880), [...] i *Las Provincias* (1866-1904). Per a editar este diari, el 1866 adquirí la propietat de *La Opinión* amb la condició de canviar el nom de la capçalera, que va substituir per *Las Provincias*. Una àmplia selecció dels seus articles periodístics s'edità en 2001 amb el títol *Escrits polítics (1866-1908)*. Diputat a Corts (1891, per Sueca; 1893, per València, i 1899, per Sueca) i senador (1896, per València) pel Partit Conservador —la direcció del qual exercí dos vegades (1895-1899 i 1903)—, el seu suport va ser decisiu en l'escissió de

* La traducció del fragment de la *Gran enciclopedia de la Comunidad Valenciana* és nostra.

Silvela enfront de Cánovas (1892). Abandonà una part dels seus compromisos polítics el 1899 amb el fracàs general Polavieja i Manuel Duran i Bas, fins que el 1903 ho féu definitivament amb l'entrada d'Antonio Maura al Partit Conservador. S'oposà rotundament a donar transcendència civil i reivindicativa a la Renaixença, que volgué limitar a l'àmbit estricte de l'enyorança literària. Per este motiu refusà presidir l'Assemblea Regionalista Valenciana el 1907.

Gran enciclopedia de la Comunidad
Valenciana, vol. 9, pp. 160-161

Text 2
Llorente olivares, Teodor

(Morella, 1836-1940). Poeta, periodista, polític, historiador, novel·lista i metge. Estudià Dret en la Universitat de València, on va fer amistat amb Vicent W. Querol. Marià Aguiló, bibliotecari de la Universitat des del 1858, encaminà la vocació de Llorente i Querol cap a la incipient Renaixença i promogué la seua aparició pública en una festa literària del 1845. Llorente concorregué als Jocs Florals de Barcelona (1861), dels quals va ser president (1866) i mantenidor (1880). Fundà, amb Constantí Llombart i altres, Lo Rat Penat (1878), en els Jocs Florals del qual guanyà repetidament la Flor Blanca (1879, 1887, 1907) i va ser mantenidor (1905). Encara que presidí Lo Rat Penat un sol curs (1879-1880), mantingué sobre l'entitat una prolongada influència hegemònica. Reuní les seues poesies en dos volums: *Recull de versos* (1885) i *Nou llibre de poemes* (1902). Creà escola, encara que cap dels seus epígons arribà a superar-lo, i obtingué en la seua llengua nadiua un reconeixement que no va aconseguir mai en castellà (V*ersos de la juventud*, 1907). Traduí a esta llengua grans poetes romàntics (Hugo, Heine, Byron, Goethe) i la biografia de *Don Jaime I el Conquistador*, de Ch. Tourtolon (1874). En 1936, amb motiu del centenari del seu naixement, es publicà la seua obra poètica completa: *Poesies valencianes*, i més tard s'edità *Narrativa valenciana completa* (1983). Com a historiador, la seua obra màxima és *Valencia, Castellón y Alicante. Sus monumentos e historia* (1887-1889, dos volums). El 1890 el van nomenar cronista oficial de València. Va exercir el periodisme i dirigí *La Opinión* (1861-1866) —propietat del financer Josep Campo fins al 1865, any en què decidí suspendre'n la publicació—, *El Panorama* (1867), *Revista de Valencia* (1880), [...] i *Las Provincias* (1866-1904). Per a editar este diari, el 1866 adquirí la propietat de *La Opinión* amb la condició de canviar el nom de la capçalera, que va substituir per *Las Provincias*. Una àmplia selecció dels seus articles periodístics s'edità en 2001 amb el títol *Escrits polítics (1866-1908)*. Diputat a Corts (1891, per Gandia; 1893, per Alacant, i 1899, per Sueca) i senador (1896, per València) pel Partit Conservador —la direcció del qual exercí dos vegades (1895-1899 i 1903)—, el seu suport va ser decisiu en l'escissió de Silvela enfront de Cánovas (1892). Abandonà una part dels seus compromisos polítics el 1899 amb el fracàs del Govern de Silvela i la dimissió dels seus amics el general Polavieja i Manuel Duran i Bas, fins que el 1903 ho féu definitivament amb l'entrada d'Antonio Maura al Partit Conservador. Contribuí decididament a donar transcendència civil i reivindicativa a la Renaixença, que volgué limitar a l'àmbit estricte de l'enyorança literària. Per este motiu refusà presidir l'Assemblea Regionalista Valenciana el 1907.

Gran enciclopedia de la Comunidad
Valenciana, vol. 9, pp. 160-161

Treballem els texts 1-2

1. Elabora un quadro cronològic del text 1 amb les dates i els fets més destacables de la biografia de Teodor Llorente.

2. En transcriure el text 1 s'han produït algunes errades en el text 2. Revisa'l i assenyala tots els errors que hi trobes.

3. Llorente participava en concursos literaris en els quals guanya premis i adquirix fama com a poeta. Com s'anomenen estos concursos?

4. En quines llengües va escriure Llorente? En quina obtingué el seu màxim reconeixement com a escriptor?

5. De quin moviment cultural traduí autors estrangers Teodor Llorente?

6. Quins diaris dirigí Llorente i quin va fundar? Si necessites ajuda pots consultar Internet.

LA RENAIXENÇA

En el segle XIX s'inicia un procés de recuperació de la llengua i la literatura pròpies que es coneix amb el nom de *Renaixença*, fruit de la presa de consciència de la pròpia identitat que pregona el moviment cultural romàntic, que preval en l'Europa d'aquell moment. Este nou clima intel·lectual es basa en una difusió progressiva de la consciència de la cultura autònoma —que s'identifica amb l'ús de l'idioma— i, en conseqüència, en un increment molt notable de la producció literària en l'idioma propi. De fet, els dos grans designis de la Renaixença —la dignificació de l'idioma i l'edificació d'una literatura nacional— sorgixen com a conseqüència d'una voluntat d'afirmar la personalitat autònoma de cada poble.

No es tracta d'un fet aïllat, ja que en altres territoris de l'Estat espanyol es produïxen fenòmens semblants. A més, els protagonistes de la història entren en una sèrie de contactes i de relacions entre ells que fan que, tot i que es mantenen les particularitats pròpies, hi haja un intercanvi d'idees i s'establisca una relació cultural enriquidora. Així, la Renaixença valenciana es trobà envoltada de la catalana i la mallorquina, i autors valencians mantingueren contactes amb els felibres de la Provença, així com amb els representants del ressorgiment gallec i amb autors castellans romàntics.

En les nostres terres, la Renaixença es va desenvolupar en tres etapes. La primera, entre 1833 i 1859, es caracteritza per l'entrada del romanticisme a través de la revista liberal *El Mole* i pels contactes de Pasqual Pérez, Vicent Boix i Josep Maria Bonilla amb Víctor Balaguer; la segona, entre 1850 i 1874, presidida per Teodor Llorente, presenta un caràcter marcadament apolític que l'allunyà de les reivindicacions polítiques, i la tercera, entre 1874 i 1900, pren una inclinació progressista amb la direcció de Constantí Llombart.

Teodor Llorente i la Renaixença valenciana, de Rafael Roca.

Documenta't

El llenguatge poètic és el que s'utilitza per a compondre poemes. Es basa en una mena de jocs i *manipulacions* de la llengua habitual que, a la fi, impliquen utilitzar la llengua de manera diferent del que implicaria fer ús del significat referencial de les paraules o trencar, de tant en tant, les regles gramaticals. A més a més, també es pot aprofitar la presència de sons iguals o semblants per a aconseguir efectes acústics.

L'ús poètic del llenguatge es materialitza en els poemes, unes composicions que mantenen una coherència interna gràcies a elements com el nombre de síl·labes, la distribució regular dels accents interns o la rima.

A continuació oferim una relació d'elements que s'utilitzen en l'ús poètic del llenguatge.

Antologia poètica de Teodor Llorente.

El vers

El vers és un seguit de paraules les síl·labes de les quals seguixen un patró mètric regular que impliquen una llargària i un ritme concrets. Normalment, cada vers ocupa una línia i el conjunt de versos forma una estrofa. Finalment, el conjunt d'estrofes forma una composició que anomenem *poema*.

Quan classifiquem els versos direm que són d'art menor si tenen fins a huit síl·labes, mentres que si en tenen nou o més seran d'art major.

La tornada

La tornada és una estrofa lligada a la resta d'estrofes del poema per la rima. Pot aparéixer una sola vegada al final de la composició o repetir-se després de cada estrofa del poema.

Les síl·labes

Així doncs, el vers està format per un conjunt de síl·labes. Per a poder mesurar els versos, comptem les síl·labes des de l'inici fins a l'última síl·laba accentuada. Com hem dit, quan els versos tenen menys de nou síl·labes parlem de versos d'art menor, en canvi, quan en tenen nou o més, parlem de versos d'art major.

Alguns versos d'art major tenen una pausa interna o *cesura*, que dividix el vers en dos parts anomenades *hemistiquis*. En el cas de l'hemistiqui, també comptem les síl·labes fins a l'última síl·laba accentuada.

A més a més, a l'hora de mesurar els versos cal tindre en compte alguns recursos relacionats amb el contacte entre vocals que poden alterar el còmput sil·làbic. El primer és el diftong, format per la unió de dos vocals en una mateixa paraula. N'hi ha de dos tipus: els creixents (aquells en què el primer element vocàlic és una *i* o una *u* semiconsonants) i els decreixents (aquells en què el segon element vocàlic és una *i* o una *u* àtones). Quan la unió entre vocals, que formen un diftong creixent o decreixent —o un triftong— es produïx entre paraules diferents ens trobem amb una sinalefa. Finalment cal parlar de l'elisió, que consistix en la pèrdua d'una *a* o una *e* àtones quan entren en contacte amb una vocal tònica, i de vegades amb una vocal àtona.

La rima

La rima és un element sonor del llenguatge poètic que consistix en la repetició total o parcial de determinats sons en les paraules finals d'un grup de versos. Les síl·labes que formen la rima s'anomenen *rims*. La rima pot ser assonant o consonant.

La rima assonant es produïx quan es repetixen les vocals a partir de l'última síl·laba accentuada. La rima consonant és la repetició, en el mateix orde i combinació, de les vocals i les consonants des de l'última síl·laba tònica.

Ara bé, cal tindre en compte que la /e/ i la /o/ poden aparéixer amb timbre obert o tancat; per tant, la repetició s'haurà de produir amb vocals del mateix timbre. A més a més, en alguns territoris els parlants tenen com a particularitat fonètica l'elisió de la /r/ final, tot i que no és una característica que forme part de l'estàndard valencià, ens la podem trobar en algun cas.

Si les paraules que rimen són agudes parlarem de rima masculina i, en canvi, si són paraules planes o esdrúixoles parlarem de rima femenina.

A més, podem trobar el que s'anomena *rima fàcil* quan la rima s'establix entre una paraula i els seus derivats, o entre paraules de la mateixa categoria gramatical com ara els mateixos temps verbals o els adverbis acabats en *-ment*.

Finalment, també podem trobar versos sense rima, són els anomenats *versos blancs*.

Unitat de 1r i 2n d'ESO

Les figures retòriques

Figures fonètiques	
Al·literació	Repetició de determinats sons, idèntics o semblants, amb la intenció de crear una sensació musical, harmònica, enèrgica, etc.
Figures sintàctiques	
Anàfora	Repetició de la mateixa paraula al començament de dos o més sèries de versos (oracions) successius.
Asíndeton	Supressió dels connectors; segons l'ús dóna al text la sensació de rapidesa o de reiteració.
Encavalcament	En un vers, continuació d'una unitat sintàctica en el vers següent; per tant, es produïx una ruptura entre el paral·lelisme sintàctic i el mètric.
Hipèrbaton	Alteració de l'orde normal o gramatical de la frase amb la intenció d'emfatitzar l'element que canvia de lloc.
Paral·lelisme	Repetició dels sintagmes amb una estructura paral·lela.
Figures semàntiques	
Antítesi	Oposició de conceptes o enunciats contraris.
Aposició	Sintagma amb intenció explicativa o emfàtica que se situa, entre comes, darrere de la paraula a què es referix.
Apòstrofe	Exclamació feta amb vehemència a l'al·locutari d'un text, que pot ser animat o inanimat, real o imaginari.
Comparació	Relació de semblança, que s'establix entre un objecte, un fet o una qualitat, i un altre, mitjançant l'adverbi *com*.
Enumeració	Acumulació d'accions, objectes o qualitats juxtaposades, sense connectors, cosa que l'associa a la figura de l'asíndeton.
Exclamació	Expressió que pot mostrar emocions diverses: amor, alegria, pena, por, etc.; va amb signe d'admiració.
Hipèrbole	Exageració que traspassa els límits de la versemblança amb finalitat crítica, emfàtica, satírica, etc.
Metàfora	Identificació entre dos objectes que tenen una relació significativa, en la qual l'element irreal substituïx l'element real.
Personificació	Assignació de qualitats humanes a coses i éssers que no ho són.
Repetició	Reiteració d'una paraula amb finalitat rítmica o significativa.
Símbol	Representació d'un concepte abstracte mitjançant un altre de concret, amb el qual manté una relació significativa.
Sinestèsia	Figura semblant a la metàfora, que consistix a associar un element real i un d'imaginari que provenen de camps sensorials diferents.
Sinonímia	Relació d'identitat entre dos o més paraules.

EL POETA VALENCIÀ

Dibuix de Teodor Llorente (*L'auca de Teodor Llorente*, AVL, 2011)

Com a poeta, Teodor Llorente va ser molt valorat en el seu temps. La seua poesia representa tota una època, i fins i tot per a alguns l'única manera de fer poesia.

Llorente amb cadira de flors.

La poesia de Llorente reflectix la quotidianitat, les emocions sense extrems, equilibrades, la ruralitat de la societat valenciana des d'un punt de vista conformista i

plàcid. Llorente té una gran habilitat per a tractar temes costumistes. Escriu poemes amorosos i composicions de tipus historicista. Per a ell el món rural és l'expressió de l'ànima valenciana. La seua extensa producció la recollí en *Llibret de versos* (1885), *Cartes de soldat* (1896) i les dos edicions del *Nou llibret de versos* (1902 i 1909). A Llorente cal reconéixer-li l'excel·lent domini del llenguatge i del ritme poètic, així com l'ús d'una llengua culta.

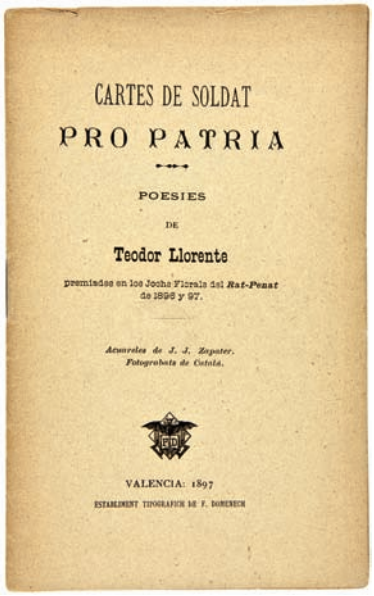
CARTES DE SOLDAT

PRO PATRIA

POESIES

DE

Teodor Llorente

premiades en los Jochs Florals del Rat-Penat de 1896 y 97.

Acuarelas de J. J. Zapater.
Fotograbats de Cotolá.

VALENCIA: 1897

ESTABLIMENT TIPOGRAFICH DE F. DOMENECH

Cartes de soldat, de Teodor Llorente.

LO RAT PENAT

Entitat fundada a València el 1878 per iniciativa de Teodor Llorente i Constantí Llombart, amb la finalitat de promoure tota mena d'activitats culturals que impulsaren la difusió de les idees de la Renaixença i, especialment, la celebració de Jocs Florals.

Grup d'escriptors, artistes i socis de Lo Rat Penat.

ELS JOCS FLORALS

Dibuix dels Jocs Florals de Lo Rat Penat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Els primers Jocs Florals de la ciutat de València els organitzà el 1859 Marià Aguiló, en els quals van ser premiats Víctor Balaguer, Teodor Llorente i Vicent Querol. Foren uns jocs bilingües i amb un marcat caràcter social.

Però no serà fins al 1879, després de la fundació de Lo Rat Penat, que tindran una continuïtat. Estos jocs florals responien a la influència romàntica de l'interés pel passat històric. Així, s'intentava restaurar els certàmens poètics medievals que, fruit del refinament cultural de la cort de Provença, s'havien instituït a Tolosa de Llenguadoc per a premiar les més altes virtuts poètiques dels trobadors.

Els certàmens del segle XIX se celebraven formant l'estrada següent:

- Hi havia el mantenidor i la regina, que era la dona elegida pel guanyador de la Flor Natural, a qui entregava com a ceptre el seu trofeu, la flor. Ella presidia la festa i donava els altres guardons. També hi estaven presents els membres del consistori, que eren una agrupació de set socis encarregats d'examinar les composicions que concursaven en els Jocs i d'emetre un veredicte. La temàtica de les obres presentades versava sobre tres temes: Pàtria, Fe, Amor.

- Els premis consistien en l'Englantina d'Or, flor d'or amb què es premia la millor poesia de temes patriòtics; la Viola d'Or, a la millor poesia lírica, moral o religiosa, i la Flor Natural, a una composició de tema de lliure elecció. Quan algun membre rebia els tres premis, obtenia el títol de Mestre en Gai Saber.

Activitats

7. Què significa per a Llorente el món rural?

8. Quines són les característiques principals de l'obra poètica llorentina?

9. Quina entitat fundaren Teodor Llorente i Constantí Llombart?

10. Quina era la finalitat d'esta entitat?

Text 3

«La barraca», el poema més conegut de Teodor Llorente (dibuix de *L'auca de Teodor Llorente*, AVL, 2011).

LA BARRACA

COM la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil·la platja fa son niu,
com lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu;
blanca, polida, somrisent, bledana,
casal d'humils virtuts i honrats amors,
l'alegra barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.

Baix la figuera, on els aucells de l'horta
canten festius l'albada matinal,
al primer raig del sol obri la porta
i als aires purs del cel lo finestral;
i com la mare cova a la niuada
les amoroses ales estenent,
pobre trespol de palla ben lligada
la guarda d'un mal vent.

Quatre pilars, més blancs que l'assutzena,
formen davant un pòrtic de verdor:
corre sobre ells la parra, tota plena
de pàmpols d'esmeralda i raïms d'or;
a son ombra lo pa de cada dia
repartix a sos fills lo Treball sant,
i en la taula la Pau i l'Alegria
les flors van desfullant.

[...]

¡Barraca valenciana! ¡Santa i noble
escola del treball! ¡Modest bressol
del que nos dóna el pa, laboriós poble
curtit pel vent i bronzejat pel sol!
¡Més que els palaus de jaspis i de marbres,
més que los arcs triomfals i els coliseus,
tu, pobre niu, perdut en mig dels arbres,
valdràs sempre als ulls meus!
En tu naixqué l'hermosa campesina
que tot lo món contempla embelesat,
llauradora ab aspecte de regina,
plena ensems de modèstia i majestat;
la d'ajustat gipó i airoses faldes,
la que el foc de l'Aràbia du en los ulls,
la que clava ab agulles d'esmeraldes
los negres cabells rulls.

[...]

En tu naixqué, company ben digne d'ella,
sobri, sofrit, lleuger, fort i lleal,
el que en l'aspre guaret clava la rella
i obri a l'aigua corrent fonda canal;
el que sembra el bon gra i l'arbre talla,
i en l'almàssera extrau l'oli més fi,
i ab incansable peu follejant balla
en lo trull ple de vi.

[...]

Guarda als infants, que baix de la porxada,
ab lo jònec valent juen sens por;
guarda a la verge, que en la nit callada
escolta la cançó que li ompli el cor;
guarda a la mare, ardida i jubilosa,
guarda al pare pensiu, que es cansa ja,
guarda al pobre vellet, que al peu reposa
de l'arbre que plantà!

Guarda-los de la pluja i la tempesta
per a que dorguen sens dubtós recel;
guarda-los de la fam i de la pesta,

del foc dels hòmens i del llamp del cel.
Guarda-los bé dels esperits malignes,
de les llengües de serp dels mals veïns;
guarda-los bé de temptacions indignes,
de pensaments roïns.

I sobre ses victòries i fatigues,
sobre el goig breu i el treballar constant,
sobre el camp pedregat o ple d'espigues,
sobre la taula buida o abundant,
sobre el ball de la boda desitjada,
sobre el fúnebre llit, banyat en plors,
estenga eternament ta Creu sagrada
los braços protectors!

[1883]

Treballem el text

11. «La barraca» és el poema més conegut de Llorente. Aparegué el 1884 en la revista *Lo Rat Penat* i en les diverses edicions de *Llibret de versos*. Este poema presenta una senzilla exposició narrativa en la qual trobem els elements prototípics de l'univers camperol de l'Horta de València.

***a*) Quin creus que és el tema?**

***b*) Justifica'l atenent les característiques principals de la poesia llorentina.**

12. Subratlla totes les paraules que no conegues i busca-les en el diccionari.

13. Indica què ens vol transmetre el poeta a través dels adjectius que utilitza. Posa'n exemples.

14. Quins són els tòpics de la poesia llorentina que apareixen en el poema «La barraca»?

Text 4

VORA EL BARRANC DELS ALGADINS

VORA el barranc dels Algadins
hi ha uns tarongers de tan dolç flaire
que per a omplir d'aroma l'aire
no té lo món millors jardins.
Allí hi ha un mas, i el mas té dins
volguts records de ma infantesa;
per ells jo tinc l'ànima presa
vora el barranc dels Algadins.

Vora el barranc dels Algadins
s'alcen al cel quatre palmeres,
lo vent, batent ales lleugeres,
mou son plomall i els seus troncs fins.
En ells, millars de teuladins
fan un soroll que el cor enxisa.
¡Qui ouir pogués sa xillerissa
vora el barranc dels Algadins!

Vora el barranc dels Algadins
l'aigua corrent els camps anega,
en ses espills lo sol llampega
i trau l'arròs verdosos brins.
Sona el tic-tac en els molins,
i al caure el sol, caçadors destres,
a joca van d'ànets silvestres
vora el barranc dels Algadins.

Vora el barranc dels Algadins
mourà demà les palmes l'aire,
i donaran los horts son flaire
i sa cantúria els teuladins.
Lo mas demà guardarà dins
dolços records e imatges belles:
¡jo no podré gojar ja d'elles
vora el barranc dels Algadins!

Treballem el text

15. Analitza la rima del poema i indica què ens transmet.

16. Explica quina finalitat tenen en el poema els adjectius que utilitza Llorente. Posa'n exemples.

17. Amb este poema ens podem fer una idea de com és el barranc dels Algadins en una estació concreta de l'any. Quina? Justifica la resposta.

18. Quin és el tema del poema?

Text 5

ARRÒS EN FESOLS I NAPS
(EN VALENCIÀ VULGAR)

PER l'horta, tocant migdia,
plens d'infantil alegria,
ditxosos i satisfets,
tornaven a l'alqueria
dos pobres fematerets.

L'un i l'altre, a l'escoltar
les dotze, que en so de queixa
els cridaven a la llar,
tingueren una mateixa
idea: la del dinar.

Lo més menut, que li guanya
a l'altre que l'acompanya
en vivor, li digué així:
—«Si fores el Rei d'Espanya,
¿què dinaries tu 'vui?»

Alçant lo front ple d'arraps,
i soltant la llengua prompta,
li contestà: —«¿Pués, no hu saps?
¡Quina pregunta més tonta!...
Arròs en fesols i naps».

«¿I tu?» —afegí lo major.
Lo menut llançà un suspir,
i torcant-se la suor,
li replicà: —«¿Què he de dir,
si tu has dit ja lo millor?»

MENÚ

PRIMER PLAT
Arrós en fesols y naps, en entropesons de cansalá, morro, rabo, botiarra, garreta, locha ó pato de secá.

SEGON PLAT
Peix en all y pebre no molt carregat de salses.

ENTREMESOS
Ducloses retallaures de salchicha transparents.

ADOVATS
Oliveies del cuquillo y verdes, táperes, rábens y ansisam.

VINS
De Turís ó Pedralva.

NOTA.—El café, licors y puros... ya vorém.

«Menú».

Treballem el text

19. **Teodor Llorente sempre optà per fer un ús de la llengua com més culte millor. Però, el valencià en el segle XIX no comptava amb cap normativa que indicarà als escriptors i a la resta de parlants com s'havia d'escriure. Per este motiu, Llorente intentà amb els seus coneixements buscar solucions lingüístiques apropiades per a construir una llengua digna de ser usada en texts literaris.**
El poema «Arròs en fesols i naps», com el subtítol indica, «en valencià vulgar», empra solucions acostades a la llengua col·loquial d'aquella època, i també des del punt de vista actual. Busca-les totes i corregix-les per les formes normatives.

20. **«Arròs en fesols i naps» és un poema narratiu en què l'autor conta una anècdota i s'exalça un dels nostres menjars típics. Escriu-lo en prosa i amplia'l amb descripcions, amb més personatges, amb altres fets, etc.**

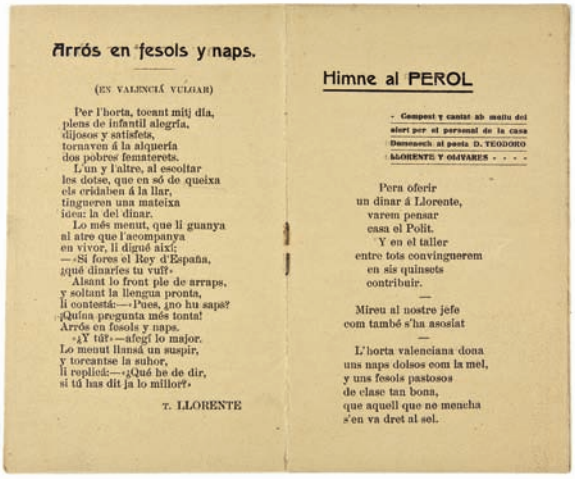
Arrós en fesols y naps.

(EN VALENCIÀ VULGAR)

Per l'horta, tocant mitj dia,
plens de infantil alegría,
ditjosos y satisfets,
tornaven á la alquería
dos pobres fematerets.
L'un y l'altre, al escoltar
les dotse, que en só de queixa
els cridaben á la llar,
tingueren una mateixa
idea: la del dinar.
Lo més menut, que li guanya
al atre que l'acompanya
en vivor, li digué aixi:
—«Si fores el Rey d'España,
¿qué dinaries tu vui?»
Alsant lo front ple de arraps,
y soltant la llengua pronta,
li contestá:—«¡Pues, ¿no hu saps?
¡Quina pregunta més tonta!
Arrós en fesols y naps.
«¿Y tú?»—afegí lo major.
Lo menut llansá un suspir,
y torcantse la suhor,
li replicá:—«¿Qué he de dir,
si tú has dit ja lo millor?»

T. LLORENTE

Himne al PEROL

Compost y cantat ab motiu del sort per el personal de la casa Damenech al poeta D. TEODORO LLORENTE Y OLIVARES . . . .

Pera oferir
un dinar á Llorente,
varem pensar
casa el Polit.
Y en el taller
entre tots convinguerem
en sis quinsets
contribuir.

Mireu al nostre jefe
com també s'ha asosiat

L'horta valenciana dona
uns naps dolsos com la mel,
y uns fesols pastosos
de clase tan bona,
que aquell que ne mencha
s'en va dret al sel.

«Himne al perol».

Text 6

LA CANÇÓ DEL TEULADÍ

JOIÓS caçador, passa,
busca més brava caça
i deixa'm quiet a mi;
jo sóc l'amic de casa:
jo sóc lo Teuladí.

II

Jo no tinc la ploma de la Cadarnera,
que d'or i de grana tiny la Primavera;
no tinc la veu dolça que té el Rossinyol,
ni de l'Oroneta joliva i lleugera
les ales, que creuen la mar d'un sol vol.

De parda estamenya, sens flors, sense llistes,
vestit pobre duc;
mes penes o glòries, alegres o tristes,
les cante com puc.

Joiós caçador, passa,
busca més brava caça
i deixa'm quiet a mi;
jo sóc l'amic de casa:
jo sóc lo Teuladí.

III

Les Àligues niuen damunt de la roca
del gorc que entre timbes eixampla la boca;
en branca fullosa lo viu Paixarell;
la Tórtora en l'arbre que ja obri la soca;
la Gralla en les runes d'enfonsat castell.

Jo a l'home confie la meua niuada;
i pobre i pauruc,
entre la família, baix de la teulada,
m'ampare com puc.

Joiós caçador, passa,
busca més brava caça
i deixa'm quiet a mi;
jo sóc l'amic de casa:
jo sóc lo Teuladí.

IV

Los fruits del bosc busca lo Turcàs; la Griva
xanglots entre els pàmpols; l'Estornell l'oliva;
asserps verinoses el vistós Flamenc;
la llàntia del temple l'Òbila furtiva,
i anyells l'avorrívol Còndor famolenc.

Jo visc de l'almoina que al humil mai falla,
¡i em sent benastruc!
Lo gra que en les eres se perd entre palla,
replegue com puc.

Joiós caçador, passa,
busca més brava caça
i deixa'm quiet a mi;
jo sóc l'amic de casa:
jo sóc lo Teuladí.

Treballem el text

21. Identifica tots els noms dels ocells valencians de «La cançó del Teuladí», i digues quines característiques els atribueix Llorente.

22. El poema «La cançó del Teuladí», com el títol indica, té l'estructura d'una cançó, estrofes i tornada que es repetix al llarg del poema.

***a*) Identifica la tornada i les estrofes.**

***b*) Escriu un poema en el qual els protagonistes siguen ocells o gats o gossos, o plantes o arbres o qualsevol element de la natura que t'agrade.**

Text 7

LA MORTA-VIVA

Morta diuen que és,
mes jo la crec viva.
V. Balaguer

DESPERTA, es mou, s'endreça triomfal la Morta-viva;
los braços, fet a trossos lo ferro que els captiva,
al cel alça lleugers;
i l'envejós, a qui era sa mort grat espectacle,
les palmes del martiri veu en sa mà, oh miracle,
mudades en llorers.
[...]

¡Oh filla primogènita de l'antigor llatina!
¡Dels trobadors alegres sobirana regina!
¡Mestra del Gai Saber!
Si en tes mans falagueres gents d'una dura raça
la citra, engalanada de flors, d'un cop d'espasa
a estelles varen fer.

[...]

Allí, dormida a l'ombra d'humil trespol de palla,
als ecos carinyosos de popular rondalla,
a un altre temps millor,
entre daurats ensomnis d'amor i jovenesa,
volava la teua ànima, en triple foc encesa
de Fe, Pàtria i Amor.
[...]

¡Oh musa dels trobaires! ¡Oh Verge llemosina!
Al grat apel responga 'vui ta cançó divina;
i al càntic dels germans
unix la veu dolcíssima que el món recorda encara,
i que de nou a rebre, gojós, ja se prepara
ab picaments de mans. [1867]

Treballem el text

23. Este poema és com una gran metàfora de la nostra llengua. Després de llegir-lo, sabries dir què o qui és «La Morta-viva» i per què.

24. Indica quin és el tema i el subtema o subtemes del poema.

25. Intenta explicar el contingut del poema per estrofes.

26. Este poema, dins de la trilogia jocfloralesca de Pàtria, Fe i Amor, a quin dels tres temes l'atribuiries?

Documenta't

Un altre autor de la Renaixença

Membres de Lo Rat Penat.

Francesc Badenes i Dalmau

Francesc Badenes (Alberic, Ribera Alta, 1859 - 21 de gener del 1917) va ser un poeta valencià considerat dels més importants de la Renaixença juntament amb Teodor Llorente Olivares, de qui era amic i administrador. Ingressà en la societat Lo Rat Penat, i va ser Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals del 1898.

El 1908 va traduir al castellà poemes de Jacint Verdaguer i va escriure obres de teatre en esta llengua. Publicà un poema extens, *Mariola*, i diversos reculls de poemes breus com *Flors de Xúquer, Cants de la Ribera* (1911) i *Veus de natura* o *Rebrotada* (1915). També s'interessà pels temes filològics i pel folklore valencià, sobre els quals publicà *Rondalles del poble* (1890) i *Llegendes i tradicions valencianes* (1899).

Text 8

JA PER A SEMPRE PASSAREN...

Ja per a sempre passaren
els anys millors de ma vida
　　més ditxosa;
aquells que en mon front posaren
la garlanda més florida,
　　més hermosa.

Els que alegres, amorosos,
més risents que primavera
　　d'alba flor,
me brindaven, tot gojosos,
la copa més falaguera
　　de l'amor.
Els que en ma ment encenien
la gallarda, misteriosa
　　fantasia;
aquells que mon cor omplien
de sentida, d'agradosa
　　melodia.

Els que, com vol d'oronelles,
dins de mon pit s'ajocaven
　　fent son niu;
aquells d'il·lusions més belles,
els que son bes me donaven
　　més joliu.

Ja com la fulla octubrera
que ventada remorosa
　　du arrastrada
fugí mon edat primera,
sempre florida i hermosa
　　i estimada.

Ja no vindran amoroses
a besar mon front pensívol
　　belles fades,
ni s'oiran cadencioses
dins de mon cor enyorívol
　　veus amades

Fugí l'encant i dolçura,
somnis bells de poesia
　　falaguera;
el bes risent de Natura,
l'arrulladora alegria
　　plaentera:

Adéu, prendes estimades,
de ma alegre jovenesa
bell tresor;
jamai sereu oblidades,
sempre tindreu la tendresa
de mon cor.

Francesc Badenes i Dalmau, 1911

Treballem el text

27. El poema de Badenes, quin tema tracta?

28. Este poema té dos parts clarament diferenciades, indica-les.

29. En el poema hi ha tres estrofes dedicades a tres virtuts de la joventut. Quines són les tres virtuts i amb quins adjectius són qualificades?

30. Ara que coneixes quins elements donen musicalitat als poemes i saps com els poetes empren les figures retòriques, escriu un poema que seguisca alguns dels tòpics de la Renaixença.

Investiga

31. En totes les nostres comarques hi ha hòmens i dones que escriuen poesia, prosa o teatre. Investiga si en el teu poble hi ha o hi ha hagut escriptors. Escriu la seua biografia, explica un poc la seua obra i mostra'n alguns fragments si hi tens accés. Pots exposar-ho a classe en forma de mural.

Unitat de 3r i 4t d'ESO

EL ROMANTICISME

El romanticisme naix a Alemanya a finals del segle XVIII, i s'estén per tota Europa al llarg del segle XIX amb matisos i adaptacions a les realitats polítiques i culturals de diverses zones i països. Es tracta d'un moviment cultural, però també ideològic, que intentà renovar el pensament dels intel·lectuals i les seues manifestacions literàries i artístiques. Els seus fonaments cal buscar-los en la figura del filòsof alemany Johann G. Herder.

En l'Europa del segle XIX trobem tres focus d'irradiació de les idees romàntiques (Alemanya, Anglaterra i França), que, en arribar a les nostres terres, s'agrupen en dos maneres diferents d'entendre-les. Per una banda, tenim la visió alemanya, conservadora, aristocràtica i creient, que afavorí la recuperació de la història de les cultures europees minoritzades. El seu principal teòric va ser Herder, i els seguidors del corrent, Walter Scott (Anglaterra), Alessandro Manzoni (Itàlia) i François René de Chateaubriand (França). Per l'altra banda, trobem una tendència més escèptica, democràtica i revolucionària, coneguda com a *romanticisme liberal,* que contribuí a assentar la ideologia de l'Estat liberal burgés, representada bàsicament per autors d'origen francés com Victor Hugo, Theophile Gauthier i Alexandre Dumas.

Penseu i comenteu

- **Què signifiquen per a tu el romanticisme i la Renaixença?**
- **Qui fundà el diari *Las Provincias*?**
- **Com definiries un patriarca?**
- **Què és per a tu la poesia?**
- **Què et suggerix el títol «La barraca»?**
- **Descriu breument un paratge de la teua localitat.**

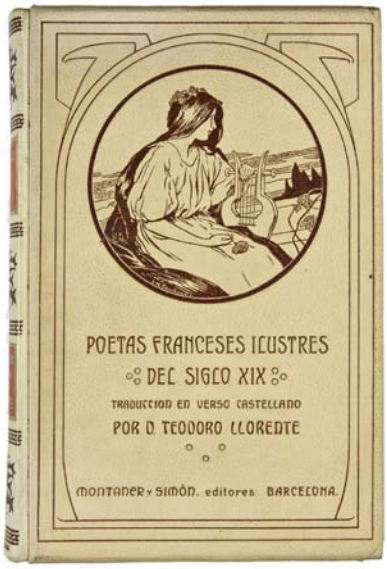

Poetes francesos traduïts per Llorente.

Tot i les divergències segons els territoris podem establir una sèrie de característiques comunes a tot el moviment romàntic:

1. La representació de la natura per a manifestar l'estat d'ànim.
2. L'individualisme.
3. La preponderància del sentiment i la fantasia.
4. L'idealisme estètic.
5. L'afirmació de les forces irracionals.
6. L'orientació historicista.
7. La bellesa i la lletjor es fonen en un únic concepte de bellesa que varia segons les circumstàncies que envolten l'element.
8. L'exploració de la realitat interior.
9. L'exaltació dels valors culturals i els sentiments nacionals.

Entre 1800 i 1833 hi hagué una eclosió de publicacions d'autors romàntics europeus per part d'editors com Bergues i Piferrer a Barcelona, i Josep Orga, Salvador Faulí i Marià de Cabrerizo a València. A més a més, també són nombroses les manifestacions romàntiques en la premsa de l'època, que gaudia d'una bona vitalitat amb publicacions com *El Diario de Barcelona*, *El Europeo*, *El Vapor*, i a València *El Mole* o el *Diario Mercantil de Valencia.*

En 1833 hi ha dos fites importants que marquen la difusió i la consolidació del romanticisme. Per una banda, Bonaventura Carles Aribau publica en *El Vapor* el seu poema romàntic «La Pàtria», en què s'identifica la pàtria i la llengua que s'hi parla. Per l'altra banda, els exiliats liberals a París, coneixedors de primera mà de l'ideal romàntic, retornen i estenen el romanticisme francés de caràcter progressista.

En les nostres terres, tot i la gran acceptació i difusió de Chateaubriand, en el primer període els romàntics van ser clarament liberals. Noms com Vicent Boix, Josep M. Bonilla, Pasqual Pérez i l'escolapi Joan Arolas estigueren vinculats a publicacions com *El Liceo Valenciano*, *El Cisne*, *Diario de Valencia*, *Diario Mercantil de Valencia* i influïren de manera decisiva en les noves generacions que consolidarien la Renaixença a través de l'Escola Pia i l'Acadèmia Apol·lo.

Text 1

Com és fàcil de suposar, els literats «renaixentistes» mantindran una forta empremta postromàntica quant a temes (el món rural idealitzat, un patriotisme nostàlgic i abstracte, etc.) i quant a tractaments poètics (colorisme descriptiu i sensorial, retoricisme, etc.), afegint-hi un costumisme sensibler i autosatisfet. Malgrat que aquests autors començaren a escriure abans de 1868, el seu magisteri i la seua ploma es mantingueren actius fins a finals de segle.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, p. 82

Treballem el text 1 i el romanticisme

1. Definix els dos corrents del romanticisme.

2. Explica a través d'on s'introduïx el romanticisme a casa nostra.

3. Segons el text 1 els literats «renaixentistes» mantindran una forta empremta postromàntica. Quins són els temes i els tractaments poètics més comuns de l'època?

4. Quant de temps perduren els seus postulats?

LA RENAIXENÇA

En el segle XIX s'inicia un procés de recuperació de la llengua i la literatura pròpies que es coneix amb el nom de *Renaixença*, fruit de la presa de consciència de la pròpia identitat que pregona el moviment cultural romàntic, que preval en l'Europa d'aquell moment. Este nou clima intel·lectual es basa en una difusió progressiva de la consciència de cultura autònoma —que s'identifica amb l'ús de l'idioma— i, en conseqüència, en un increment molt notable de la producció literària en l'idioma propi. De fet, els dos grans designis de la Renaixença —la dignificació de l'idioma i l'edificació d'una literatura nacional— sorgixen com a conseqüència d'una voluntat d'afirmar la personalitat autònoma de cada poble.

No es tracta d'un fet aïllat, ja que en altres territoris de l'Estat espanyol es produïxen fenòmens semblants. A més, els protagonistes de la història entren en una sèrie de contactes i de relacions entre ells que fan que, tot i que es mantenen les particularitats pròpies, hi haja un intercanvi d'idees i s'establisca una relació cultural enriquidora. Així, la Renaixença valenciana es trobà envoltada de la catalana i la mallorquina, i autors valencians mantingueren contactes amb els felibres de la Provença, així com amb els representants del ressorgiment gallec i amb autors castellans romàntics.

En les nostres terres, la Renaixença es va desenvolupar en tres etapes. La primera, entre 1833 i 1859, es caracteritza per l'entrada del romanticisme a través de la revista liberal *El Mole* i pels contactes de Pasqual Pérez, Vicent Boix i Josep Maria Bonilla amb Víctor Balaguer; la segona, entre 1850 i 1874, presidida per Teodor Llorente, presenta un caràcter marcadament conservador que l'allunya de les reivindicacions polítiques i la decanta cap a un cert occitanisme, i la tercera, entre 1874 i 1900, pren una inclinació progressista, amb la direcció de Constantí Llombart. Tot i això en esta última època conviuen dos generacions oposades, la de Llorente (de caire més moderat) i la de Llombart (de caràcter liberal), que en ocasions estaven obligades a entendre's.

Text 2

La Renaixença implica una manifestació sistemàtica i totalitzadora de les fórmules ideològiques i culturals (des de la literatura a les arts plàstiques, passant per la música) de la classe dominant valenciana, que s'organitza al voltant d'una sèrie d'idees-eix, derivades en bona mesura del Romanticisme i convenientment reelaborades en sentit conservador i tradicionalista: lloa del particularisme, caràcter conciliable d'aquest amb el procés centralitzador que paral·lelament estava desenvolupant-se a tota Espanya, redreçament de la llengua autòctona, mitificació del concepte de «poble» i apropiació-manipulació dels seus rituals culturals.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, p. 81

Text 3

La dècada dels trenta serà dominada, en conseqüència, per un petit grup, molt actiu, d'escriptors romàntics, encapçalats a València per Joan Arolas (1805-1849), barceloní d'origen, escolapi de dissortat destí, molt influït pels poetes francesos (V. Hugo, Lamartine, Chateaubriand). Fou autor de significats llibres de poesia, en els quals destaca especialment la sensibilitat eròtica en els temes amorosos i la fascinació orientalista, tal com a les *Poesías caballerescas y orientales* (1840)

o a les *Poesías* (1842-1843). És autor també d'una llegenda en vers, de tema local: *La sílfide del acueducto* (1837). Exescolapi i poeta romàntic valencià (amb el pseudònim de Lo trobador del Túria), Vicent Boix (1813-1880) de Xàtiva, s'inclinà més, tanmateix, vers la narrativa i la història (entesa com a gènere literari o també com a ciència). Novel·les històriques seues, de tema local i exaltació regionalista, són *El encubierto de Valencia*, *Om al-Kiram* i *La campana de la Unión* mentre que en terreny històric sobresurt la important *Historia de la Ciudad y Reino de Valencia* (1845), una fita en la historiografia liberal del XIX. Menys relleu tingueren altres poetes com Tomàs Villarroya o Pasqual Pérez, erudits com Lluís Lamarca (autor a cavall entre el neoclassicisme i el Romanticisme) o narradors com Joan Baptista Perales.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, p. 80

Treballem els texts 2-3 i la Renaixença

5. Què és la Renaixença? Redacta'n una definició.

6. Com i quan comença la Renaixença a València?

7. Qui foren els primers romàntics renaixencistes en la ciutat de València?

8. Fes un esquema del text 3.

BIOGRAFIA

Teodor aprén les primeres lletres amb la seua mare (dibuix del còmic *Teodor Llorente*, AVL, 2011).

Teodor Llorente naix a València el 7 de gener del 1836 en la casa del matrimoni Llorente Olivares, situada en el carrer dels Serrans. La primera mestra de Teodor va ser la seua mare, que li ensenyà les primeres lletres. Una vegada escolaritzat, va ser deixeble de Vicent Boix, una figura cabdal en la seua formació intel·lectual. Després estudià Batxillerat i finalment Dret en la Universitat de València, on coneix Vicent Wecenslau Querol, també estudiant, amb qui s'inicia en la traducció d'obres romàntiques. En esta època, Llorente començà a escriure els primers versos en valencià inspirat segons ell en *Lo Gaiter del Llobregat*, obra de Rubió i Ors, i les primeres composicions es donen a conéixer en *El Conciliador* de l'Acadèmia Apol·lo.

Marià Aguiló representat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

El 1858 arribà a València Marià Aguiló (1825-1897), que, juntament amb el seu cosí Tomàs Aguiló, havia iniciat la Renaixença a Mallorca. Prompte va contactar amb els jóvens Llorente i Querol, que ja s'havien iniciat com a escriptors i poetes. Estos entusiastes estudiants es van poder enriquir gràcies a les novetats que Marià Aguiló havia portat a València. Aguiló els va exposar el moviment renaixencista que sorgia a Catalunya i Balears, descobrí i ensenyà als jóvens la història pròpia i els parlà de les antigues glòries valencianes històriques i literàries.

D'esta manera, esperonats per Aguiló, van organitzar els Jocs Florals, als quals donava suport l'Ajuntament de València i que tingueren lloc en el paranimf de la Universitat. El mantenidor de l'acte va ser el mateix Marià Aguiló, i foren premiats Víctor Balaguer i Teodor Llorente en valencià i Vicent W. Querol en castellà. La convocatòria no es tornà a repetir, però Llorente no deixà el conreu de la poesia i el 1862 obtingué un accèssit a la Flor Natural en els Jocs Florals de Barcelona. A partir d'aleshores, Llorente continuà en contacte amb els intel·lectuals renaixencistes catalans i es presentà a altres Jocs Florals. El 1864 el *Diario de Barcelona* publicà la poesia de Llorente «València i Barcelona».

Querol i Llorente.

El 1866 el consistori dels Jocs Florals de Barcelona nomenà Llorente mantenidor dels Jocs i el 1880 li n'oferí la presidència. En els Jocs Florals del 1868 participaren representants de la Provença com Mistral, amb qui mantindria una grata amistat al llarg de la seua vida, i també de les Illes, els castellans Zorrilla, Núñez de Arce o Ruiz Aguilera.

Entre els primers Jocs Florals del 1859 i la seua tasca de mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona del 1866, la carrera professional de Teodor Llorente s'estabilitzà. Acabada la carrera de Dret, se n'anà a Madrid a fer estudis de doctorat. Este fet no impedí la continuïtat de la tasca lletraferida de Llorente, que publica, per influència de Pedro Antonio de Alarcón, la traducció d'una selecció de poesies de Victor Hugo.

De retorn a València, Llorente s'inicià en la pràctica de les lleis, però decidí deixar d'exercir quan Josep Campo comprà *La Opinión* i li oferí la direcció del diari, que assumiria el febrer del 1861. Arribà així a dirigir un òrgan d'expressió cultural, política i ideològica enmig de la societat valenciana. En *La Opinión* Llorente tractà amb un alt grau de responsabilitat els temes polítics i econòmics que defenien el propietari del diari i la classe social que representava, i donà molta importància als temes locals i regionals.

En un moment determinat Josep Campo intentà vendre *La Opinión* i oferí a Llorente una altra faena en els seus negocis, però amb l'ajuda de Josep Doménech, regent de la impremta, Llorente decidí quedar-se el diari. Campo sols li demanà que canviara el nom de la capçalera. Així el 31 de gener del 1866 isqué el primer número del diari *Las Provincias*.

El fet de comptar amb el local del diari li permeté crear un nucli literari i cultural on, a més de publicacions, hi havia tertúlies on s'aplegaven un gran nombre de personatges destacats de la cultura del moment i alguns polítics, com Querol, Escalante, Arcadi Tudela, Peris i Mencheta, Josep Brel, Lluís Tramoyeres, etc.

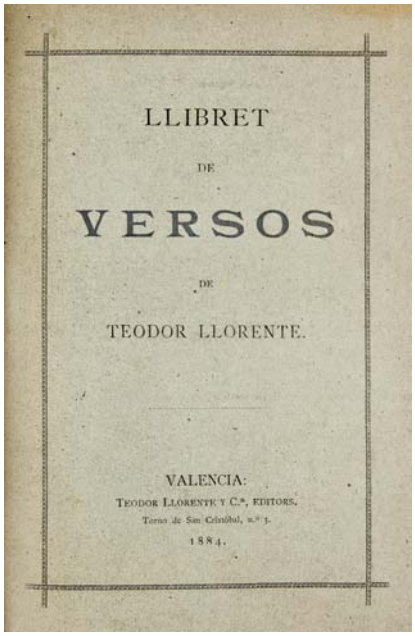

LLIBRET

DE

VERSOS

DE

TEODOR LLORENTE.

VALENCIA:
TEODOR LLORENTE Y C.ª, EDITORS,
Torno de San Cristóbal, n.º 3.
1884.

Llibret de versos, de Teodor Llorente.

Amb Constantí Llombart i els seus seguidors de Lo Rat Penat, el 1878 fundà una societat del mateix nom que tenia com a objectiu convocar uns jocs florals similars als de Barcelona. Llorente es va convertir en la persona que més influí en la trajectòria d'esta societat, sobretot a partir del 1893, any en què morí Constantí Llombart.

Reuní les seues poesies en dos volums: *Llibret de versos* (1885) i *Nou llibret de versos* (1902 i 1909), i

tot i que també va escriure poesia en castellà (*Versos de la juventud,* 1907) no gaudí en esta llengua del mateix reconeixement. En canvi, va traduir al castellà poetes romàntics com Hugo, Heine, Byron o Goethe, i la biografia de *Don Jaime I el Conquistador*, de Ch. Tourtolon (1874). En 1936, amb motiu del centenari del seu naixement, es publicà la seua obra poètica completa: *Poesies valencianes*. Unes dècades més tard s'edità *Poesia valenciana completa* (1983).

Llorente també va ser historiador. La seua obra màxima és *Valencia. Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia* (1887-1889; dos volums). El 1890 el van nomenar cronista oficial de València.

A més a més, va ser diputat a Corts (1891, per Sueca; 1893, per València, i 1899, per Sueca) i senador (1896, per València) pel Partit Conservador, la direcció del qual exercí dos vegades (1895-1899 i 1903). Abandonà una part dels seus compromisos polítics el 1899, i el 1903 ho féu definitivament amb l'entrada d'Antonio Maura al Partit Conservador.

Activitats

9. Elabora un quadro cronològic amb les dates més representatives de la biografia de Teodor Llorente.

10. Llorente, a banda de ser poeta, s'ocupava com a intel·lectual i com a professional d'altres tasques. Quines foren?

11. Quin personatge de la Renaixença mallorquina té una influència cabdal en la biografia de Teodor Llorente i per què?

12. Quina és la manifestació literària més important en la tasca literària de Teodor Llorente?

Text 4

Teodor Llorente poeta

La tasca poètica de Llorente s'estén al llarg de més de mig segle, durant el qual exercí com a patriarca indiscutible de les lletres valencianes. Bon dominador dels recursos retòrics, oscil·la entre l'historicisme nostàlgic («València i Barcelona», 1864) i el costumisme, encomiàstica visió d'un món rural idealitzat («La barraca»), caient més d'una vegada, en la sensibleria («Cartes a un soldat», 1896). Les seues poesies més importants foren recollides en dos volums: *Llibret de versos* (1895) i *Nou llibret de versos* (1902 i 1909). Traductor al castellà de la poesia contemporània europea, que no deixa petges —per cert— en la seua obra poètica, Llorente exercí també el periodisme, milità políticament a les files conservadores i escriví obres d'erudició històrica, com ara la guia *Valencia* (1887-1888). Ben relacionat amb els escriptors catalans, castellans i provençals, el pes de Llorente en la literatura valenciana de l'època fou tal que féu triomfar la concepció de la Renaixença per ell representada i que podria resumir-se en els postulats d'un regionalisme conservador.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, pp. 82-83

Los poetas:Teodor Llorente.

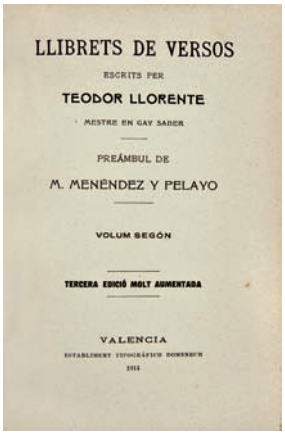

Llibret de versos

Nou llibret de versos

Text 5

D'aquesta manera, Llorente esdevingué el primer representant del paisatgisme i del patrimonialisme sentimental, i el darrer del patriarcalisme social i poètic. Ja que exalçà i mitificà l'espiritualisme cristià, el bon seny, les austeritats de la vida humil i el quefer diari amb la seua poètica; els conferí multitud de virtuts i aconseguí l'elevació moral d'una determinada organització social que excel·lia per la seua senzillesa, i la immortalitat d'elements del paisatge com ara la llar, la muntanya i la barraca.

De fet, es guanyà el sobrenom d'«El cantor de l'Horta» perquè, ben sovint, a la seua lírica reduí el paisatge valencià la comarca més propera a la ciutat de València, comarca que contemplava com un espai ideal. Però la visió que Llorente tingué de l'Horta no estava, òbviament, exempta d'una càrrega ideològica. En aquest sentit, recentment Adolf Beltran ha afirmat que els arquetips llorentins obeïen a la ideologia dels grups de poder, ja que es limitaven a mostrar una visió idíl·lica i harmònica del món de l'Horta, absent de cap tipus de problemàtica jeràrquica, laboral i social, que oblidava per complet el conflicte de classes que es lliurava i mantenia a les ciutats (Beltran 2002: 58).

Rafael Roca Ricart
Teodor Llorente, el darrer patriarca, p. 95

Teodor Llorente, el darrer patriarca, de Rafael Roca.

Text 6

CANÇONETA AMOROSA

¿PER què em miren tos ulls blaus,
si no em vols, dolça xiqueta?
Si em negues del cor les claus,
¿per què em miren tos ulls blaus?
Ja que en mon amor no et plaus,
deixa'm tu l'ànima quieta.
¿Per què em miren tos ulls blaus,
si no em vols, dolça xiqueta?

Quan te mire embadalit,
¿què em diu ton joiós mig riure?
¿Per què batega mon pit
quan te mire embadalit?
Si amor per mi no has sentit,
no m'enganyes, deixa'm viure.
Quan te mire embadalit,
¿què em diu ton joiós mig riure?

¿Quan de ton amor tinc set,
canteret sens aigua em portes...?
Res val eixe canteret
quan de ton amor tinc set.
Més lo vull a trossos fet,
com mes esperances mortes.
Quan de ton amor tinc set,
cànter sense aigua no em portes.

Mes ¡ai!, no, no m'atengau,
ulls de cel, llavis de rosa.
Ja que he de ser vostre esclau,
llavis i ulls, no m'atengau.
Vostre dolç mentir me plau,
si no em doneu altra cosa.
Mentiu i no m'atengau,
ulls de cel, llavis de rosa.

Treballem els texts 4-6

13. Després de llegir els texts 4 i 5, fes un extracte de la informació més important i elabora un esquema que reflectisca l'univers literari de Teodor Llorente. Una vegada acabat l'esquema, redacta un text expositiu on aparega tota la informació ordenada.

14. El text 5 diu que «els arquetips llorentins obeïen a la ideologia dels grups de poder, que ja es

limitaven a mostrar una visió idíl·lica i harmònica del món de l'Horta, absenta de cap tipus de problemàtica jeràrquica». Explica què significa.

15. Sabries dir quins són els elements que donen musicalitat als poemes. I en este poema en concret?

16. Analitza la rima del poema i digues els recursos de repetició que hi ha.

17. Busca els adjectius i altres complements del nom del poema, marca'ls i explica què ens vol transmetre el poeta amb el seu ús a partir del significat que tenen.

Text 7

LA BARRACA

COM la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil·la platja fa son niu,
com lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu;
blanca, polida, somrisent, bledana,
casal d'humils virtuts i honrats amors,
l'alegra barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.

Baix la figuera, on els aucells de l'horta
canten festius l'albada matinal,
al primer raig del sol obri la porta
i als aires purs del cel lo finestral;
i com la mare cova a la niuada
les amoroses ales estenent,
pobre trespol de palla ben lligada
la guarda d'un mal vent.

Quatre pilars, més blancs que l'assutzena,
formen davant un pòrtic de verdor:
corre sobre ells la parra, tota plena
de pàmpols d'esmeralda i raïms d'or;
a son ombra lo pa de cada dia
repartix a sos fills lo Treball sant,
i en la taula la Pau i l'Alegria
les flors van desfullant.

[...]

¡Barraca valenciana! ¡Santa i noble
escola del treball! ¡Modest bressol
del que nos dóna el pa, laboriós poble
curtit pel vent i bronzejat pel sol!
¡Més que els palaus de jaspis i de marbres,
més que los arcs triomfals i els coliseus,
tu, pobre niu, perdut en mig dels arbres,
valdràs sempre als ulls meus!
En tu naixqué l'hermosa campesina
que tot lo món contempla embelesat,
llauradora ab aspecte de regina,
plena ensems de modèstia i majestat;
la d'ajustat gipó i airoses faldes,
la que el foc de l'Aràbia du en los ulls,
la que clava ab agulles d'esmeraldes
los negres cabells rulls.

[...]

En tu naixqué, company ben digne d'ella,
sobri, sofrit, lleuger, fort i lleal,
el que en l'aspre guaret clava la rella
i obri a l'aigua corrent fonda canal;
el que sembra el bon gra i l'arbre talla,
i en l'almàssera extrau l'oli més fi,
i ab incansable peu follejant balla
en lo trull ple de vi.

[...]

Guarda als infants, que baix de la porxada,
ab lo jònec valent juen sens por;
guarda a la verge, que en la nit callada
escolta la cançó que li ompli el cor;
guarda a la mare, ardida i jubilosa,
guarda al pare pensiu, que es cansa ja,
guarda al pobre vellet, que al peu reposa
de l'arbre que plantà!

Guarda-los de la pluja i la tempesta
per a que dorguen sens dubtós recel;
guarda-los de la fam i de la pesta,
del foc dels hòmens i del llamp del cel.
Guarda-los bé dels esperits malignes,
de les llengües de serp dels mals veïns;
guarda-los bé de temptacions indignes,
de pensaments roïns.

I sobre ses victòries i fatigues,
sobre el goig breu i el treballar constant,
sobre el camp pedregat o ple d'espigues,
sobre la taula buida o abundant,
sobre el ball de la boda desitjada,
sobre el fúnebre llit, banyat en plors,
estenga eternament ta Creu sagrada
los braços protectors!

[1883]

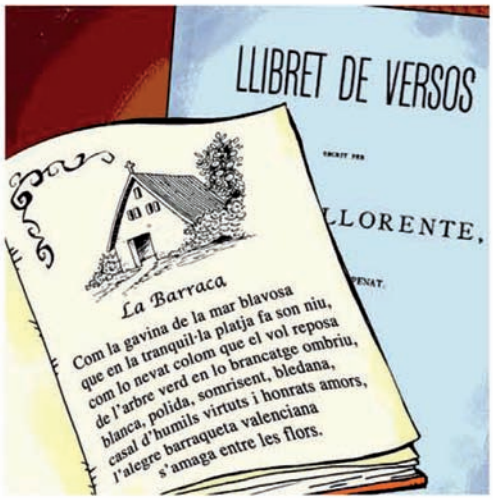

«La barraca», el poema més conegut de Teodor Llorente (dibuix de *L'auca de Teodor Llorente*).

Treballem el text

11. «La barraca» és el poema més conegut de Llorente. Aparegué el 1884 en la revista *Lo Rat Penat* i en les diverses edicions de *Llibret de versos*. Este poema presenta una senzilla exposició narrativa en la qual trobem els elements prototípics de l'univers camperol de l'Horta de València.

***a*) Quin creus que és el tema?**

***b*) Justifica'l atenent les característiques principals de la poesia llorentina.**

12. Subratlla totes les paraules que no conegues i busca-les en el diccionari.

13. Indica què ens vol transmetre el poeta a través dels adjectius que utilitza. Posa'n exemples.

14. Identifica quins són els tòpics de la poesia llorentina que apareixen en el poema «La barraca».

Text 8

VORA EL BARRANC DELS ALGADINS

VORA el barranc dels Algadins
hi ha uns tarongers de tan dolç flaire
que per a omplir d'aroma l'aire
no té lo món millors jardins.
Allí hi ha un mas, i el mas té dins
volguts records de ma infantesa;
per ells jo tinc l'ànima presa
vora el barranc dels Algadins.

Vora el barranc dels Algadins
s'alcen al cel quatre palmeres,
lo vent, batent ales lleugeres,
mou son plomall i els seus troncs fins.
En ells, millars de teuladins
fan un soroll que el cor enxisa.
¡Qui ouir pogués sa xillerissa
vora el barranc dels Algadins!

Vora el barranc dels Algadins
l'aigua corrent els camps anega,
en ses espills lo sol llampega
i trau l'arròs verdosos brins.
Sona el tic-tac en els molins,
i al caure el sol, caçadors destres,
a joca van d'ànets silvestres
vora el barranc dels Algadins.

Vora el barranc dels Algadins
mourà demà les palmes l'aire,
i donaran los horts son flaire
i sa cantúria els teuladins.
Lo mas demà guardarà dins
dolços records e imatges belles:
¡jo no podré gojar ja d'elles
vora el barranc dels Algadins!

Treballem el text

15. Analitza la rima del poema i indica què ens transmet.

16. Explica quina finalitat tenen en el poema els adjectius que utilitza Llorente. Posa'n exemples.

17. Amb este poema ens podem fer una idea de com és el barranc dels Algadins en una estació concreta de l'any. Quina? Justifica la resposta.

18. Quin és el tema del poema?

Text 9

Lo Rat Penat

Per a donar eficàcia als entusiasmes valencianistes, minoritaris i dispersos, s'arribà a la fundació d'una entitat apolítica i de contingut exclusivament cultural, que també va prendre el nom de Lo Rat-Penat, amb aclariment de «societat d'aimadors de les glòries valencianes». La seua fundació solemne es va produir la nit del 31 de juliol de 1878, en la Fira de Juliol de València. Entre les seues primeres activitats cal destacar la convocatòria —el 26 de gener de l'any següent— d'uns Jocs Florals, a través d'un cartell que convocava els escriptors valencians i els de Catalunya, Provença i Mallorca a participar-hi. Se celebraren el 24 de juliol i Llorente va obtenir la Flor Natural. Altres autors premiats foren Rubió i Ors, Artur Masriera, Llombart, Tramoyeres, Pascual i Genís, Víctor Iranzo, Ferrer i Bigné, Labaila, Ricard Cester, Josep Martínez Aloy i altres escriptors valencians, catalans i mallorquins.

El primer president de Lo Rat-Penat fou Fèlix Pizcueta. El seu manament durà un any escàs, perquè en les eleccions del 6 de juliol de 1879 Llorente passà a ser president efectiu, sota la presidència honorífica de Vicent Boix.

Lluís Guarner
«Pròleg» a Teodor Llorente,
Poesia valenciana completa, pp. 28-29

Membres de Lo Rat Penat representats en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Text 10

Lo Rat Penat i els Jocs Florals van tenir un reforç excepcional en la personalitat de Teodor Llorente Olivares (1836-1911), que, director des de molt jove dels periòdics *La Opinión*, primer, i *Las Provincias*, després, exercia una enorme influència sobre una gran zona de la societat valenciana. Llorente, co-fundador amb Constantí Llombart d'aquella agrupació, obtingué la Flor Natural en els seus primer Jocs Florals, els orientà durant tota la seua prolongada vida, i fou, en última instància, un dels poetes més típicament floralescos de la llengua catalana. Repassant el volum de les poesies completes de don Teodor, hi trobem una sèrie inacabable de poemes en els quals només vibren les tres tòpiques «cordes de l'arpa»: la Pàtria, la Fe i l'Amor. La retòrica trilogia era el seu tema obligat: Llorente el repetia incessantment, i es repetia a si mateix. Va contribuir, d'aquesta manera, que els poetes que el seguien —i que formen una llista extensíssima de noms de la intel·lectualitat valenciana fi de segle— no poguessen concebre altra poesia escrita en català sinó la que incidia en els llocs comuns llorentins. La major part de la poesia valenciana vuitcentista és poesia de jocs florals, en el pitjor sentit de la paraula. Salvant les excepcions que caldria salvar, les quals no són de molt de pes, pot afirmar-se que els escriptors valencians de la Renaixença es limiten a cantar la Pàtria, la Fe i l'Amor, simbolitzades en figures del nostre passat històric —infal·liblement: Jaume I, sant Vicent Ferrer i Ausiàs March—, o bé s'ajusten a una altra especialitat llorentina: el motiu rural —l'horta, la barraca, la llauradora...

Certament, no tot Llorente era això, I encara: la diferència entre ell i gran part dels seus seguidors és que Llorente posseïa una amable força poètica de què mancaven els altres. No sempre, en efecte, sacrificà la seua vena lírica al convencionalisme floralesc, i les vegades que l'evita són, justament, les peces fonamentals de la seua obra, que poden exhibir-se entre les millors escrites en la nostra llengua durant el segle XIX.

Joan Fuster
Antologia de la poesia valenciana (1900-1950),
pp. 34-35

Text 11

A banda del poder que els membres del sector conservador i cultista —i sobretot Llorente, que el 9 de juliol de 1899 fou nomenat president honorari de l'entitat amb caràcter vitalici— exerciren al si de Lo Rat Penat, cal dir que resulta ben difícil pensar que amb un caire més progressista la societat haguera realitzat una tasca més efectiva. Vista la realitat social i cultural valenciana del moment, una entitat que s'haguera manifestat políticament reivindicativa no hauria tingut cap futur, perquè hauria estat ràpidament anul·lada pels estaments socials més poderosos, ben aliens al procés

restauracionista. Només que l'Ajuntament de València haguera deixat d'oferir els seu suport als Jocs Florals, el certamen hauria desaparegut.

Molt probablement, Lo Rat Penat només tenia possibilitats de sobreviure si queia en mans del nucli del patriciat urbà que mantenia una mínima sensibilitat valencianista, com de fet així s'esdevingué. La creació de la societat Lo Rat Penat invitava a l'esperança; la Renaixença començava a dotar-se d'una mínima infraestructura. Però no a l'eufòria desmesurada: els seus partidaris només eren unes poques desenes d'escriptors. Perquè, com afirma Lluís Guarner, amb Lo Rat Penat «la Renaixença a València tenia una llar i un crèdit d'entusiasme, però un futur molt problemàtic (Guarner 1983: 47)».

Rafael Roca Ricart
Teodor Llorente, el darrer patriarca, p. 45

Teodor Llorente, el darrer patriarca, de Rafael Roca.

Text 12

CANT A LA PÀTRIA

LA VALENCIANA musa, coronada
de tendres flors i palmes immortals,
portant darrere la brillant mainada
dels valents trobadors, munta aclamada
a la cadira d'or dels Jocs Florals.

Filla il·lustre de reis, òrfana i trista,
dels palaus oblidada i dels dossers,
menyspreada del savi i de l'artista,
nua testa i descalça, jo l'he vista
anar cantant pels camps i pels carrers.

I al pastor, que en lo mas alegre balla,
dictar-li humil tradicionals cançons;
contar-li al mariner vella rondalla,
i en barraqueta pobra el bres de palla
agrunsar ab corrandes i oracions.

L'hereua despullada i perseguida
recobra avui la pórpora real;
i de la mare el desamor oblida,
i l'ofrena li fa, mal agraïda,
de son seny noble i de son cor lleal.

Alçant los ulls al cel, d'on la llum mana,
puntejant l'arpa ab divinal dolçor,
silenci imposa i atenció demana:
calleu, oixcau: la Musa Valenciana
escomença lo cant del patri amor.

[Fragment. Poesia premiada en els Jocs Florals
de Lo Rat Penat del 1883]

Treballem els texts 9-12

26. Completa els fragments següents:

- **Els fundadors de Lo Rat Penat són...**
- **La finalitat de Lo Rat Penat era...**
- **L'activitat principal de Lo Rat Penat va ser...**
- **El poeta amb una gran influència social és...**
- **Els tres tòpics de les poesies dels Jocs Florals són...**
- **La major part de la poesia del huit-cents és de tipus...**
- **Les figures històriques valencianes cantades pels poetes de la Renaixença eren...**
- **Llorente forma part del sector de la Renaixença valenciana...**
- **La manifestació política de Lo Rat Penat es considera...**

27. El text 12 és una poesia típicament jocfloralesca que va ser premiada el 1883. A quina de «les tres cordes de l'arpa» pertany?

28. En el poema, qui és «la valenciana musa»?

29. Explica el significat dels versos «dels palaus oblidada», «I al pastor, que en lo mas alegre balla, / dictar-li humil tradicionals cançons» i «recobra avui la pórpora real».

Dibuix dels Jocs Florals de Lo Rat Penat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Crea

Ara que coneixes els temes principals de la poesia de Teodor Llorente, compon un poema a la manera llorentina i un altre com el faries tu.

Text 13

Medalla de l'homenatge del 1909 a Teodor Llorente.

L'últim homenatge que València va ofrenar a Llorente en vida va tenir lloc l'any 1909 en el recinte de l'Exposició Regional. Fou una festa multitudinària que va assolir un gran èxit. Es tractava d'homenatjar Teodor Llorente, el poeta, però al mateix temps, l'escriptor, l'historiador, el periodista, el polític, el traductor, etc. La proposta d'homenatge, la va llançar Vicent Calvo Acacio, director aleshores d'*El Correo de Valencia* i escriptor d'indiscutible mèrit, a qui encara no s'ha fet justícia. Hi varen assistir no sols admiradors del poeta, sinó també representants de molts i variats interessos polítics i socials; una gentada que, segons càlculs del periòdic, passava de 140.000 ciutadans i camperols atapeïts en la gran pista de l'Estadi de l'Exposició.

Sota un dosser de flors, l'alcalde de València va ofrenar al poeta una simbòlica corona; Llorente la va agrair amb unes paraules i després, precedit d'un estol de llauradores que anaven llançant flors al pas de l'homenatjat, va anar fins a l'entrada de la pista. Allí varen invitar el poeta a pujar en una llitera de flors, portada per entusiastes valencianistes.

Lluís Guarner
«Pròleg» a Teodor Llorente
Poesia valenciana completa, pp. 51-52

Coronació de Teodor Llorente.

Text 14

Per això, cal pensar que entre els joves valencianistes que el victorejaren durant l'homenatge de 1909 i Llorente es produí un relleu generacional, un relleu que el vell poeta sabé advertir com la més digna continuació de la seua obra patriòtica i literària. De fet, sent fills d'una altra generació, d'una altra escola estètica i d'una altra tendència ideològica, entre els membres de la Joventut Valencianista fou unànime la idea de continuïtat, de no trencar amb la tasca iniciada cinquanta anys abans per Teodor Llorente i Lo Rat Penat. Daniel Martínez Ferrando, un dels més actius i destacats joves d'aquella generació, en març de 1909, durant el transcurs d'una conferència celebrada a la seu de l'entitat ratpenatista, manifestava que «hi ha un aplec de jóvens valencianistes i poetes plens de fe i entusiasme que han de continuar l'obra que pareixia decaure de Lo Rat Penat (Martínez Ferrando 1909: 9)». Així, totes les manifestacions d'afecte i d'admiració que envers Llorente es produïren durant el primer terç de segle XX vénen a coincidir en un punt: el de reconéixer-lo com el Mestre, com el primer poeta, com la figura primordial de la moderna poesia valenciana. A aquesta finalitat publicista dedicaren multitud d'esforços: poemes, articles, discursos, ressenyes, monogràfics, dedicatòries de llibres i, fins i tot, una biografia.

Però si la dels joves era una nova etapa, si a diferència del que s'havia esdevingut anteriorment volien fer entrar en joc la política... Per què, doncs, aplaudiren amb tanta intensitat Llorente i la seua Renaixença «apolítica»? Perquè necessitaven una tradició. Perquè, ben aprofitat, Llorente i tot el món ideal i poètic que ell representava i personificava cobrien una primera etapa de recobrament lingüístic i de regionalisme sobre la qual seria més fàcil assentar un nou i més ambiciós projecte cultural i nacional, polític.

Rafael Roca Ricart
Teodor Llorente, el darrer patriarca, pp. 128-129

Text 15

ALS POETES JÓVENS

OH JOVENILS poetes, que heu de ser nostra glòria!
¿Quin verí los cors vostres omplí i emponsonyà?
¿D'espantadors espectres quina visió il·lusòria
de vostres ulls plorosos la llum estinguir fa?
Batega en vostres venes la sang nova i ardenta
vos oferix la vida sos primerencs amors;
i alçant trista cridòria, perquè tothom la senta,
risibles planyideres, ploreu fingits dolors.
Ombres, negrors, congoixes, això no és poesia;
són llum i voladúries lo que este món mereix;
els grecs, nostres grans mestres, de Febo, Déu de dia
i Apol·lo, Déu dels versos, feren un Déu mateix.
Els fills d'una altra raça, nats entre boires denses,
exhalen llacrimosos la febre que els consum...
el cel de nostra pàtria té claritats immenses;
és aquest país nostre l'imperi de la llum.
Tot diu ací «¡alegrem-nos!». La terra llevantina
nos mostra a totes hores el seu preuat tresor;
palmes de Mauritània, tarongers de la Xina,
i el raïm entre pàmpols i les espigues d'or.
Per tot bosc d'oliveres en la serra i la plana,
en els horts, entre parres, d'Espanya gesmils blancs,
de la Grècia, baladres, plans de roses de grana
en los penyascals aspres, al fons d'estrets barrancs.
I en eixos paradisos airoses valencianes,
les dels ulls que espurnegen quan sona el tabalet,
i a festa en tots los pobles voltegen les campanes,
i rimbomba la traca, i el quadro fa complet.
Siau la veu gojosa d'aquestes alegries,
de les que hi ha en la vida més perfumades flors;
digau a nostre poble les glòries d'antics dies,
l'esperança d'uns altres, que hauran de ser millors.
No és un signe del geni fosca posar la cara;
aquells que sovint riuen, és que el cor tenen sa;

per festiu, nostre poble, que és bo i honrat, declara:
si algú hi ha que mai riga, eixe no és valencià.
No per açò el poeta se veu de tristors lliure;
gemega l'Elegia, banyada sempre en plors;
però sos plors són dolços, i algo hi ha del mig riure
en los que du en los llavis, sospirs consoladors.
Les negrors de la vida feu-les aixís menys negres;
vostres cançons falaguen als vells com a l'infant;
i si no totes poden ser festives i alegres,
qui a l'escoltar-les plore, senta's més bo plorant.
¡Oh valencians poetes, als que les muses guien!
Poseu foc en la idea i en vostres versos mel;
i a la llum de migdia vostres estrofes sien
colomes que aletegen en la blavor del cel.

[1911]

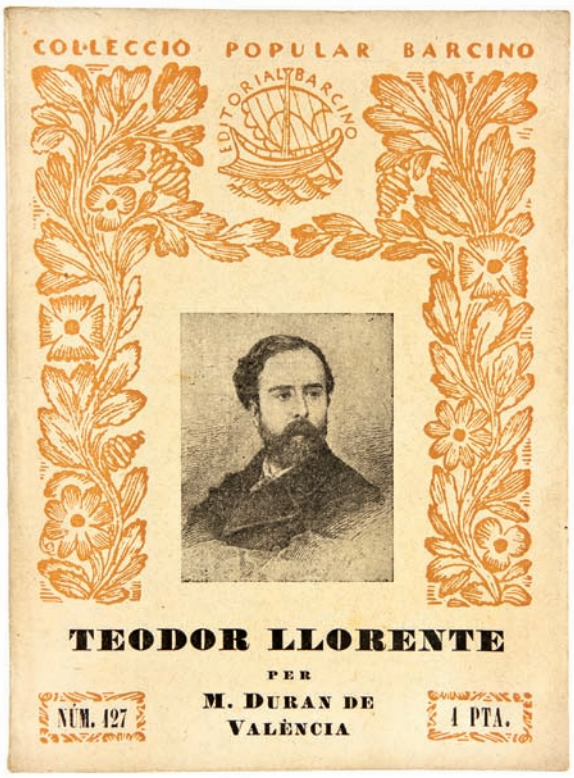

Teodor Llorente, de Miquel Duran de València, Col·lecció Popular Barcino.

Treballem els texts 13-15

30. Quin va ser el motiu de l'homenatge a Llorente?

31. Amb molt d'entusiasme els jóvens valencianistes homenatjaren Llorente. Què veien en ell?

32. El text 14 planteja una qüestió controvertida de la Renaixença, de quina qüestió es tracta?

33. Llorente escriu un poema dedicat als poetes jóvens. En este poema, considerat el seu testament literari, exposa com veu la poesia que escriuen les noves generacions. Què n'opina Llorente?

34. Explica els sentiments del poeta en la poesia «Als poetes jóvens» i justifica-ho amb exemples.

Documenta't

Un altre autor de la Renaixença

Francesc Badenes i Dalmau

Francesc Badenes (Alberic, Ribera Alta, 1859 - 21 de gener del 1917) va ser un poeta valencià considerat un dels més importants de la Renaixença juntament amb Teodor Llorente Olivares, de qui era amic i administrador. Ingressà en la societat Lo Rat Penat, i va ser Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals del 1898. El 1908 va traduir al castellà poemes de Jacint Verdaguer i va escriure obres de teatre en esta llengua. Publicà un poema extens, *Mariola*, i diversos reculls de poemes breus com *Flors de Xúquer, Cants de la Ribera* (1911) i *Veus de natura* o *Rebrotada* (1915). També s'interessà pels temes filològics i pel folklore valencià, sobre els quals publicà *Rondalles del poble* (1890) i *Llegendes i tradicions valencianes* (1899).

Membres de Lo Rat Penat.

Text 16

JA PER A SEMPRE PASSAREN...

Ja per a sempre passaren
els anys millors de ma vida
más ditxosa;
aquells que en mon front posaren
la garlanda més florida,
més hermosa.

Els que alegres, amorosos,
més risents que primavera
d'alba flor,
me brindaven, tot gojosos,
la copa més falaguera
de l'amor.
Els que en ma ment encenien
la gallarda, misteriosa
fantasia;
aquells que mon cor omplien
de sentida, d'agradosa
melodia.

Els que, com vol d'oronelles,
dins de mon pit s'ajocaven
fent son niu;
aquells d'il·lusions més belles,
els que son bes me donaven
més joliu.

Ja com la fulla octubrera
que ventada remorosa
du arrastrada
fugí mon edat primera,
sempre florida i hermosa
i estimada.

Ja no vindran amoroses
a besar mon front pensívol
belles fades,
ni s'oiran cadencioses
dins de mon cor enyorívol
veus amades.

Fugí l'encant i dolçura,
somnis bells de poesia
falaguera;
el bes risent de Natura,
l'arrulladora alegria
plaentera:

Adéu, prendes estimades,
de ma alegre jovenesa
bell tresor;
jamai sereu oblidades,
sempre tindreu la tendresa
de mon cor.

Francesc Badenes i Dalmau, 1911

Treballem el text

35. El poema de Badenes, quin tema tracta?

36. Este poema té dos parts clarament diferenciades, indica-les.

37. En la primera part hi ha tres estrofes dedicades a tres virtuts de la joventut. Quines són i amb quins adjectius són qualificades?

38. Ara que coneixes quins elements donen musicalitat als poemes i saps com els poetes empren les figures retòriques, escriu un poema que seguisca algun dels tòpics de la Renaixença.

Investiga

39. En totes les nostres comarques hi ha hòmens i dones que escriuen poesia, prosa o teatre. Investiga si en el teu poble hi ha o hi ha hagut escriptors. Escriu la seua biografia, explica un poc la seua obra i mostra'n alguns fragments si hi tens accés. Pots exposar-ho en la classe en forma de mural.

Unitat de Batxillerat

Penseu i comenteu

- **Què va ser la Restauració borbònica?**
- **Qui va ser Isabel II?**
- **Què signifiquen per a tu el romanticisme i la Renaixença?**
- **Qui fundà el diari *Las Provincias*?**
- **Com definiries un patriarca?**
- **Què és per a tu *poesia*?**
- **Què et suggerix el títol «La barraca»?**
- **Què és una llengua minoritzada?**
- **Descriu breument un paratge de la teua localitat.**

EL CONTEXT HISTÒRIC

LA RESTAURACIÓ BORBÒNICA

Segons els historiadors, la Restauració comença el desembre del 1874 i acaba l'abril del 1931. En estos anys es poden diferenciar tres etapes de diversa duració cadascuna.

La primera etapa (1874-1876) és d'inici i consolidació. El gener del 1874 el general Pavía propiciava un colp d'estat que posava fi a la Primera República, i en desembre del mateix any el general Martínez Campos, amb el pronunciament de Sagunt, possibilità la Restauració de la monarquia. Quaranta-huit hores més tard del que es coneix amb el nom de la *Saguntada* que va aconseguir el total reconeixement i l'acceptació de la monarquia amb la proclamació de la Constitució del 1876.

Durant estos anys el Partit Conservador organitzà la política de la Restauració. Consolidà la monarquia i féu una reorganització institucional de l'Estat.

La segona etapa (1876-1898) va ser un període més estable des del punt de vista polític. S'establí el torn de partits en el poder, i el Congrés i el Senat quedaren en mans de l'alta burgesia. Amb la Constitució del 1876 es recuperaren llibertats però amb restriccions. Les noves publicacions estaven sotmeses a l'autorització del Govern. Les classes acomodades eren beneficiades per la política del Govern. El proletariat emergí amb força com a classe social. Es fundà el Partit Socialista Obrer Espanyol el 1879.

La tercera i última etapa comença l'any 1898 amb la pèrdua de les colònies i suposa l'inici de la crisi del sistema que culmina primer amb la Dictadura de Primo de Rivera del 1923, i després amb la Segona República iniciada el 1931.

A València, però, les coses des del punt de vista polític no foren diferents a la resta de l'Estat. En les nostres terres l'estabilitat restauracionista s'inicia a Sagunt i es consolida amb la Constitució del 1876 i l'alternança de poders controlada pel caciquisme local que anava enquadrant-se fins a tindre una sòlida estructura piramidal que arribava, ocasionalment, fins a la mateixa cort.

ECONOMIA

La burgesia valenciana, els anys precedents a la Restauració, no respon al repte de la industrialització i es llança al món de les finances o a l'increment del patrimoni agrícola comprant terres provinents del procés de desamortització. D'esta manera, els productes del camp com la seda, el cànem i l'arròs, primerament, i després la taronja, esdevenen la base de la nostra economia. Una economia amb uns interessos que fluctuen per l'augment de producció de la taronja en el sentit contrari als interessos agrícoles que es defenien des de Madrid. La seda, el cànem i l'arròs necessitaven una política proteccionista mentres que els cítrics, en expansió, es valoraven des del punt de vista del lliurecanvisme. És així com, amb el desenvolupament del conreu de la taronja, la nostra conjuntura econòmica canvià del proteccionisme al lliurecanvisme, depenent de les cotitzacions dels mercats i de la competència, quan la resta d'Espanya i d'Europa tornava al proteccionisme.

Text 1

Com en altres episodis centrals de l'agitada vida política espanyola del segle XIX, el País Valencià tingué també un protagonisme destacat en el pronunciament que acabà amb la República i restaurà la monarquia borbònica. No sols perquè el colp d'estat del general Martínez Campos va tenir lloc a Sagunt, el 29 de desembre de 1874, sinó perquè comptà amb la decisiva col·laboració d'una trama civil integrada per rellevants personalitats del conservadorisme valencià, com els marquesos de Cáceres i de Casa-Ramos, el comte d'Almodóvar, Ciril Amorós i Teodor Llorente, a més de la generosa subvenció de Josep Campo, que seria recompensat més tard per Alfons XII amb el títol de marqués. La restauració monàrquica, urgida per la inestabilitat política i el temor que havia despertat entre les files burgeses la intrusió en el joc polític dels sectors populars i obrers, no podia ser, però un mer retorn a la situació anterior, a l'ominosa política de camarilles de l'època d'Isabel II, que reservava l'exercici del poder a la facció més moderada de la burgesia. La solució, dissenyada per Cánovas i recollida en la Constitució de 1876, passava per un ampli acord entre les forces polítiques burgeses que garantís tant l'estabilitat política així com l'orde social, condicions necessàries per a assegurar un progrés econòmic sense sobresalts. La vida política quedà així organitzada al voltant de l'alternança en el poder de dos únics partits, el conservador, dirigit per Cánovas i hereu en bona mesura dels antics moderats, i el liberal, liderat per Sagasta i edificat sobre la base de les restes del progressisme. L'alternança pacífica i pactada era regulada per la corona, que esdevenia així una peça clau del nou sistema, en encarregar la formació del govern a un o altre partit, que només després d'haver obtingut la confiança del monarca, organitzava les eleccions que havien de donar-li la majoria parlamentària.

Antoni Furió
Història del País Valencià, p. 520

Treballem el text

1. En el text 1 apareixen els noms de diversos personatges de la història política de la nostra Comunitat.

a) Identifica estos personatges.

***b*) Indaga les dades més significatives de la seua biografia.**

2. Segons el text, quines foren les causes de la restauració monàrquica?

3. Quina és la diferència principal entre l'època d'Isabel II i la de la Restauració.

4. Com es duia a terme l'alternança de poder entre els dos principals partits de l'oposició?

5. Definix els termes següents: *caciquisme*, *lliurecanvisme* i *proteccionisme*.

EL ROMANTICISME

Traducció del *Faust*, de Goethe.

Entre 1800 i 1833 hi hagué una eclosió de publicacions d'autors romàntics com Chateaubriand, Lord Byron o Walter Scott. Esta tasca la duen a terme editors destacats, coneguts a tot l'Estat, com Bergues i Piferrer a Barcelona, i Josep Orga, Salvador Faulí i Marià de Cabrerizo a València. Així Marià de Cabrerizo el 1818 inicià la Colección de Novelas i donà difusió a autors com Cadalso, Goethe o Madame Staël.

Fruit del desenvolupament de la impremta també trobem manifestacions romàntiques en la premsa de l'època que gaudia d'una bona vitalitat, *El Diario de Barcelona*, *El Europeo* i el valencià *El Mole*. Entre 1823 i 1824 es duran a terme continuades publicacions des de les quals es difonen l'estètica i el pensament romàntics de la mà d'autors com Walter Scott, que serà un espill per a diversos autors del Principat, i Chateaubriand, més admirat pels valencians.

En 1833 hi ha dos fites importants que marquen la difusió i la consolidació del romanticisme. Per una banda, Bonaventura Carles Aribau publica en *El Vapor* el seu poema «La Pàtria», poema romàntic en què s'identifica la pàtria i la llengua que s'hi parla. Per l'altra, els exiliats liberals a París, coneixedors de primera mà de l'ideal romàntic, retornen i estenen el romanticisme francés de caràcter progressista.

A més, apareixen noves publicacions com el *Diario Mercantil* de Valencia, *El Vapor*, *El Propagador,* etc., s'editen traduccions de Victor Hugo i Alexandre Dumas i es consolida l'èxit de Walter Scott al Principat i a Mallorca.

A València, tot i la gran acceptació i difusió de Chateaubriand, en el primer període els romàntics van ser clarament liberals, com Vicent Boix, Josep M. Bonilla, Pasqual Pérez i l'escolapi Joan Arolas. Els quatre estigueren vinculats a publicacions com *El Liceo Valenciano, El Cisne, Diario de Valencia, Diario Mercantil de Valencia* i influïren de manera decisiva en les noves generacions que consolidarien la Renaixença a través de l'Escola Pia i l'Acadèmia Apol·lo.

Documenta't

En l'Europa del segle XIX trobem tres focus d'irradiació de les idees romàntiques (Alemanya, Anglaterra i França), que, en arribar a les nostres terres, s'agrupen en dos maneres diferents d'entendre-les. Per una banda, tenim la visió conservadora, aristocràtica i creient, que afavorí la recuperació de la història de les cultures europees minoritzades. El seu principal teòric va ser Herder, i els seguidors del corrent, Walter Scott, Manzoni i Chateaubriand. Per altra banda, trobem una tendència més escèptica, democràtica i revolucionària, coneguda com a *romanticisme liberal*, que contribuí a assentar la ideologia de l'Estat liberal burgés, representada per Victor Hugo, Gauthier i Alexandre Dumas.

Ara bé, tots els romanticismes coincidixen en diversos punts:

1. La representació de la natura per a manifestar l'estat d'ànim.

2. L' individualisme i l'exploració de la realitat interior.

3. La preponderància del sentiment i la fantasia, així com l'idealisme estètic.

4. **L'afirmació de les forces irracionals.**

5. **L'orientació historicista i l'exaltació dels valors culturals i dels sentiments nacionals.**

6. **La bellesa i la lletjor es fonen en un únic concepte de bellesa, que varia segons les circumstàncies que envolten l'element.**

Text 2

El moviment literari de la Renaixença, alhora cultural i patriòtic, iniciat al País Valencià entre 1856 i 1859, però no consolidat fins 1878, nasqué com a conseqüència de l'admiració nostàlgica del passat sentida per alguns joves poetes en les darreries del Romanticisme. Altres, més tard, van pensar que podia servir de palanca per a una renovació cívica més pregona.

El Romanticisme contenia gèrmens que farien granar la «Renaixença»: el retorn a les fonts literàries castisses o tradicionals, l'entusiasme per l'època medieval, la valoració de les literatures desaparegudes i la revisió crítica de les històries nacionals.

Aquestes tendències europees no eren cosa nova per als valencians. Ja alguns «il·lustrats» havien desvetlat a la fi del set-cents la curiositat per la llengua i les lletres vernacles. La parla popular mai no s'hi havia extingit. Sempre hi havia hagut —fins i tot en els moments de màxima «decadència»— un cert tipus de modesta literatura popularista. Hi perdurava, doncs, un ambient difús en el qual es devien moure els romàntics en llur procés de retrobament de les arrels autòctones.

Ricard Blasco Laguna
Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936), p. 13

LA RENAIXENÇA. ETAPES

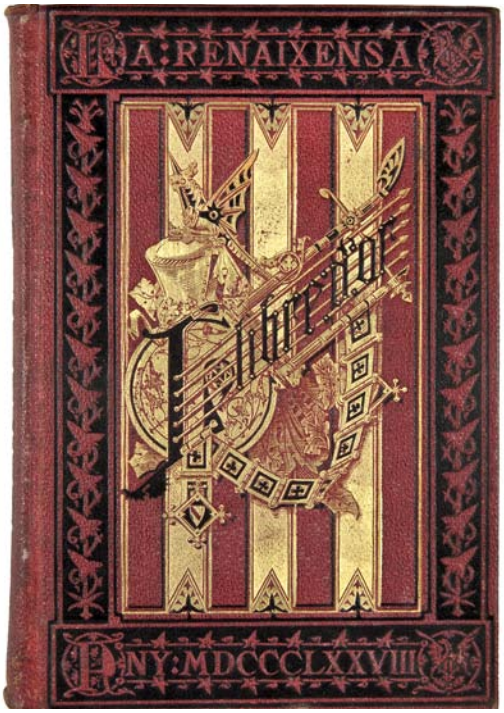

Etapa inicial (1833-1859). Els precedents i les bases

Els precedents de la Renaixença els poden trobar en el poema d'Antoni M. Peyrolon «En los dies del nostre rei Fernando» del 1830 i en el poema «Lo somni» que el 1831 escriu Vicent Salvà, exiliat a Londres a causa de la seua ideologia liberal, a la senyoreta Vicenta Bertran de Lis, filla d'un cap del liberalisme valencià a París, que confecciona un àlbum amb poemes dels exiliats romàntics de renom. Tenim, per tant, dos mostres poètiques de valencians que s'avancen a la data del 1833, any en què Bonaventura Carles Aribau escriu la seua oda «La Pàtria», i el 1840, any en què s'assenyalava tradicionalment com a primera manifestació renaixencista a València amb el poema «Canzó», de Tomàs Villarroya.

Amb el retorn dels exiliats liberals i les nombroses traduccions d'obres d'autors romàntics que es publicaven a València ens trobem davant d'un romanticisme valencià primerenc i liberal. Els romàntics per excel·lència d'este període s'agrupen al voltant de l'Escola Pia a partir de la qual Estanislau Vayo, el 1826, crea l'Acadèmia Apol·lo. Cal destacar d'este grup les figures bàsiques del període: Pasqual Pérez, Josep Maria Bonilla, Vicent Boix i Joan Arolas.

Documenta't

Pasqual Pérez fundà el 1833 el *Diario Mercantil de Valencia* i va participar en altres projectes periodístics tant seriosos com satírics. Publicà els poemes de Tomàs Villarroya en el *Diario Mercantil de Valencia*, i també els primers versos de Llorente en *El Conciliador.*

Joan Arolas (1805-1849) era religiós escolapi. De tarannà exaltat, va ser un gran imitador de Chateubriand. Cal destacar la seua contribució a la fundació del *Diario Mercantil de Valencia* (1833) juntament amb Pasqual Pérez. Escrigué en castellà la seua producció literària. En les seues obres Arolas barreja conceptes purament liberals amb idees pròpies de la religió catòlica.

Josep Maria Bonilla es va convertir en la figura amb més projecció política. D'ideologia liberal exercí diversos càrrecs polítics, i això li costà l'exili a Barcelona, Castelló i Madrid. Fundà *El Mole* el 1837. La finalitat de la fundació d'*El Mole* era fer-lo servir per a difondre propaganda liberal. *El Mole* com *La Donsayna* i *El Cresol* —més moderats— eren continuadors dels col·loquis i romanços que es publicaven en èpoques anteriors, i la seua causa no era pròpiament la Renaixença sinó el liberalisme. Ara bé, així com L*a Donsayna* i *El Cresol* no s'ocuparen d'emprar un model de llengua acurat, *El Mole*, comandat per Bonilla i Pérez, sí que intentà assajar un model de llengua més culte. A més, l'esperit romàntic, pel que feia a la problemàtica comuna dels valencians com a poble, hi estava present. *El Mole* comptava amb un espai titulat «Ilustració Popular. Descripció de la Ciutat y Reine de València». En esta secció s'instruïa sobre el passat i la cultura dels valencians.

Vicent Boix va ser, més que poeta, un erudit historiador. El van nomenar cronista de la ciutat de València, publicà l'obra *Historia de la ciudad y Reino de Valencia* (1845) i gaudí d'un gran prestigi. Este fet el portà a escriure novel·les històriques en castellà i algunes llegendes en vers d'un fort ressò romàntic. Boix destacava contínuament en els seus escrits la personalitat valenciana amb la defensa de la història i les tradicions, per això se situa dins de l'òrbita dels renaixencistes. A més, era amic personal de Víctor Balaguer (1824-1901), un personatge cabdal del romanticisme català liberal.

La generació de la Renaixença (1859-1878)

El 1858 arribà a València, destinat com a cap de la Biblioteca Universitària, el mallorquí Marià Aguiló (1825-1897). S'hi estigué del 1858 al 1861 i la seua presència va ser decisiva per acabar d'acostar Teodor Llorente i Vicent W. Querol a la Renaixença. Marià Aguiló comptava amb una formació personal exquisida, mantenia contactes amb els grups de renaixencistes de Mallorca i Barcelona. Va ser ell qui animà a escriure els jóvens estudiants de Dret Teodor Llorente i Vicent W. Querol.

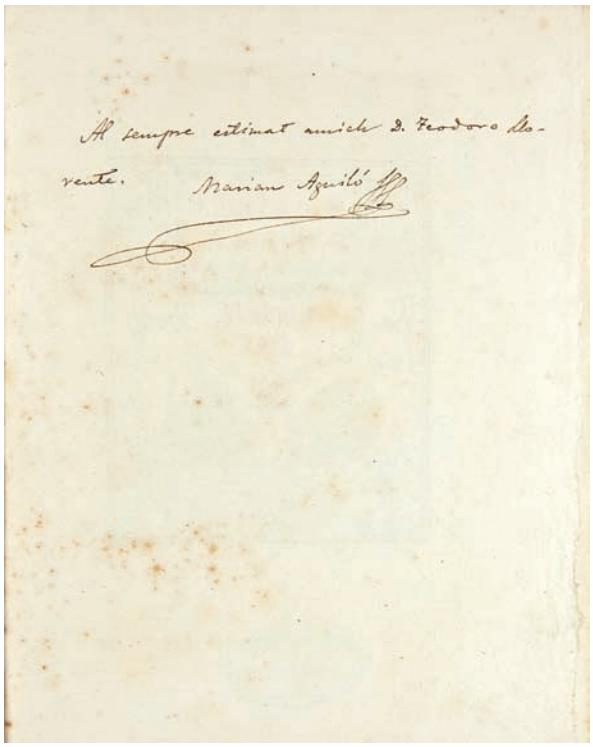
Al siempre estimat amich D. Teodoro Llorente. Marian Aguiló

Dedicatòria de Marià Aguiló a Llorente.

A instància de Marià Aguiló el 1859 s'organitzaren uns jocs florals per a commemorar el IV centenari de la mort d'Ausiàs March. Els va organitzar l'Acadèmia Literària i Artística; tingueren lloc en el paranimf de la Universitat i comptaren amb el suport de l'Ajuntament de València. Marià Aguiló, promotor del certamen, hi actuà de mantenidor i van ser guardonats Víctor Balaguer i Teodor Llorente amb una composició en valencià i Vicent W. Querol amb un poema en castellà. Els Jocs Florals nasqueren bilingües. Tot el contrari que els seus iguals a Barcelona que foren monolingües. Els Jocs Florals no es tornaren a repetir fins al 1879 en el marc de la societat Lo Rat Penat.

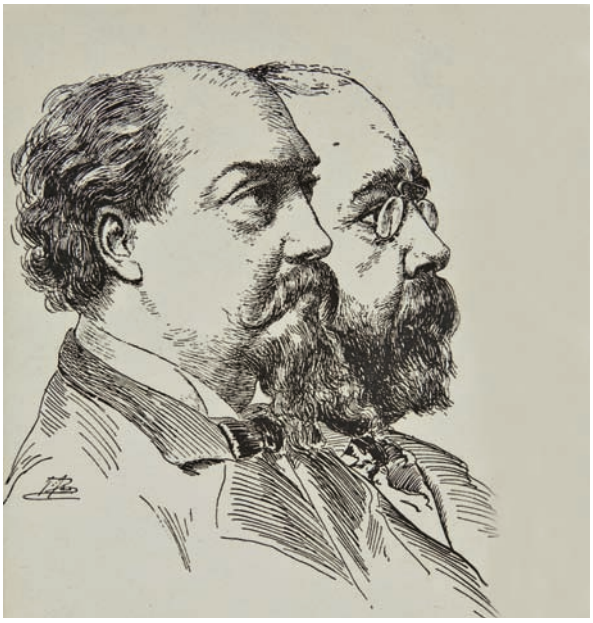

Llorente i Querol foren els grans personatges d'este període. Eren íntims amics, però la seua trajectòria artística va ser diferent. Querol recull la seua obra poètica en valencià en un apèndix de l'edició *Rimas* (1877) amb el títol genèric de *Rimes catalanes*. No és una obra molt extensa, però sí que presenta amb un to sublim i elaborat, que Llorente no aconseguix, una visió conservadora del món, on la religió i les tradicions ocupen un lloc fonamental. També aprofundix més en els temes i en treballa l'aspecte formal amb una clara intenció estètica.

Altres renaixencistes d'esta època eren Jacint Labaila (1833-1895), Rafael Ferrer i Bigné, advocat i pertanyent al grup moderat, i Fèlix Pizcueta (1837-1890), metge més acostat al grup progressista.

Documenta't

Vicent Wenceslau Querol nasqué a València el 28 de setembre del 1837 i morí a Bétera el 24 d'octubre del 1889. Estudià Dret en la Universitat de València. Començà a escriure poesia en la seua època d'estudiant. En el certamen de la societat estudiantil La Estrella va guanyar un premi amb el poema «La Peña de los Enamorados». En la Universitat conegué Teodor Llorente.

Arran de la seua participació en dos certàmens poètics, un dels quals va organitzar la Universitat per a celebrar el IV centenari de la canonització de sant Vicent Ferrer, i l'altre, l'Escola de Belles Arts en l'obertura del curs (12 d'octubre del 1856), va començar a guanyar fama i se li van obrir les portes dels cercles literaris de la ciutat. L'any 1880 va ser mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona, certamen que també arribaria a presidir l'any 1885.

Quasi tota la producció poètica de Querol va anar apareixent de manera dispersa en publicacions periòdiques i en premsa: *El Miguelete*, *El Pensamiento de Valencia*, *La Opinión*, *Revista de Valencia, Las Provincias*, *Revista Contemporánea*, *La Ilustración española y americana*, etc. Tot i que va escriure tant en castellà com en valencià, la seua producció poètica va ser, sobretot, en llengua castellana.

La major part de la seua obra no es va editar fins a l'any 1877 en un recull amb el títol *Rimas*, que arreplegava tant la seua obra en castellà com en valencià, esta última amb el títol de *Rimes catalanes*. Se'n va fer una altra edició en 1891. Les dos edicions van ser prologades respectivament per Pedro Antonio de Alarcón i pel seu amic Teodor Llorente.

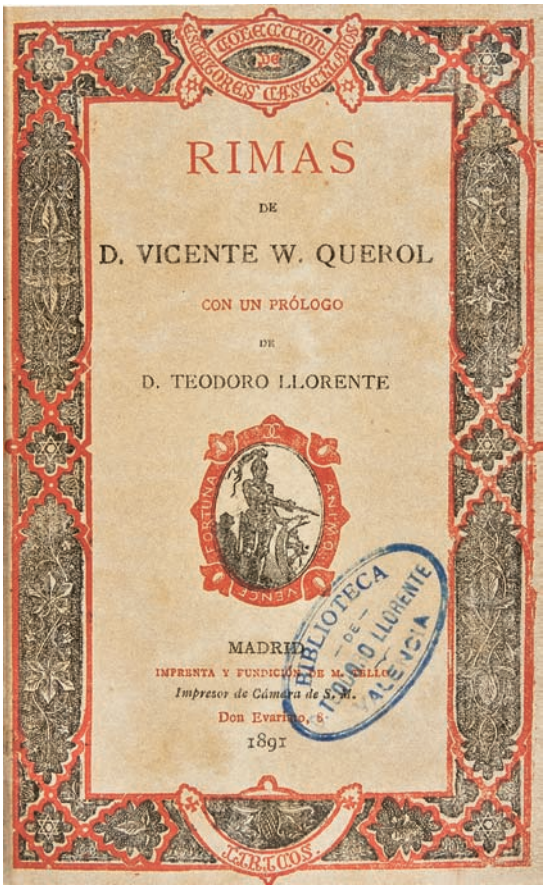

Rimas, de Querol.

Etapa de plenitud (1874-1909)

En l'època del moderantisme isabelí sorgix un nou grup d'escriptors cohesionat que compartixen no sols trets generacionals, sinó també socials, culturals, etc.

El grup, encapçalat per Constantí Llombart (1840-1893), pseudònim de Carmel Navarro, es compon de Josep Bodria Roig (1842-1912), Josep F. Sanmartín i Aguirre (1848-1901), Antoni Palanca Hueso (1848-1905) i altres de més jóvens com Víctor Iranzo (1850-1890), Lluís Cebrian Mezquita (1851-1934), Joan Bellveser (1853-1905), Josep M. Puig i Torralva (1859-1911), Ramon Andrés Cabrelles (1869-1957), etc. El grup de Llombart aconseguix distanciar-se de la influència de Llorente. Són poetes que tenen, igual que Llombart, un sentiment regionalista molt més desenvolupat, fins a límits que, de vegades, arriben a escandalitzar les forces conservadores de la societat valenciana. A més a més, mostren major interés pels temes costumistes i urbans, que impregnen amb notes realistes i amb una continuïtat de la concepció progressista del treball literari.

LO RAT-PENAT.
CALENDARI LLEMOSÍ
CORRESPONENT AL PRESENT ANY
DE
1875.
Compost ab la distinguida colaboració
d' els mes reputats escriptors de Valencia, de Catalunya
y de les Illes Balears,
PER
EN CONSTANTÍ LLOMBART.
(Any primer de sa publicació.)
VALENCIA.
Llibreria d' En PASCUAL AGUILAR, Editor,
Carrer de Caballers, n.º 1.
1874.

Lo Rat-Penat. Calendari llemosí, per Constantí Llombart.

De totes les activitats dutes a terme per Constantí Llombart cal destacar la fundació —amb Teodor Llorente— de Lo Rat Penat el 1878. El mèrit de Llombart consistix en la consecució de reunir en el seu si a les generacions anteriors de la Renaixença. Per una banda, els patricis moderats, és a dir, el grup de Llorente, i per l'altra, els liberals de la primera generació, els quals —juntament amb els romàntics— disten molt de coincidir ideològicament i sociològicament amb el grup dels burgesos.

Els estudis clàssics sobre l'època (Fuster, Blasco, Sanchis i Cucó) manifesten l'existència de dos grups renaixencistes clarament diferenciats, tot i que les noves investigacions (Roca i Archilés) aporten una visió diferent dels dos sectors amb punts fortament coincidents, com, per exemple, que participaven de les activitats de Lo Rat Penat, compartien publicacions, anomenaven *llemosina* la llengua i les seues reivindicacions valencianistes no significaven cap oposició a la idea d'una Espanya única.

Ara bé, el grup moderat representava un estrat social ben diferent del liberal. Provenia de la classe acomodada, eren universitaris conservadors que conreaven la poesia i que mantenien contactes amb altres poetes del domini lingüístic i de la resta de l'Estat. Al seu torn, el grup liberal eren poetes i autors teatrals, menestrals i botiguers autodidactes.

El principal motiu de la divisió entre els dos grups és la disparitat de criteris pel que fa al tema lingüístic. La posició inicial dels liberals representada per *El Mole* era ben clara: volen demostrar que coneixen l'ortografia llemosina, com Bonilla, que justifica no emprar-la per a facilitar la lectura. Però serà amb el canvi de direcció de Bonilla per Bernat i Baldoví quan comença el divorci entre els llemosinistes cultes i els populistes de la premsa popular. Els sainets i la premsa popular, doncs, feien molt sovint mofa dels excessos arcaïtzants dels patricis renaixencistes, i això estimulava l'instint burlesc del poble valencià i contribuïa a accentuar la ruptura entre els intel·lectuals burgesos i els jóvens liberals.

Tot i això, s'ha de tindre en compte que els liberals eren gent del carrer que parlaven en valencià, mentres que els moderats eren molts d'ells castellanoparlants a casa, i també que, tot i les contínues manifestacions de Bernat i Baldoví posicionant-se a favor de «la llengua que ara es parla», Llombart va demanar moltes vegades l'execució d'una llengua actualitzada i culta.

En este panorama restauracionista Teodor Llorente representa un paper eclèctic molt important, que va saber manejar molt bé. Per una banda, va defendre els interessos de la burgesia agrícola i financera valenciana, controladora del poder, primer com a director d'un diari i després com a propietari i director, i per l'altra, la consolidació d'un moviment cultural que reivindicava la llengua i la cultura pròpies, però sempre entés dins de la unitat de l'Estat espanyol, tal com defenien tots els escriptors valencians.

Text 3

LO RAT-PENAT.
CALENDARI LLEMOSÍ
CORRESPONENT AL ANY DE
1875.
COMPOST, AB LA DISTINGUIDA COLABORACIÓ
DE LOS SEÑORES
PER
EN CONSTANTÍ LLOMBART.
VALENCIA.
Llibreria d' En PASCUAL AGUILAR, Editor.
CABALLERS, 1.
1874.

Lo Rat-Penat. Calendari llemosí, per Constantí Llombart.

LO CRIT DEL RENAIXIMENT

A mon estimat amic lo reputat autor dramàtic
en Antoni Roig Civera

Quin dany els haurà fet? Gent descastada.
Fills hi ha rebordonits d'esta ciutat,
que sens raó ni llei que ho justifique,
odi tenen de mort al Rat Penat.

Greu és lo delit seu! Ha pres per lema
los sagrats mots de *Pàtria*, *Fe* i *Amor*,
i a l'entusiasta crit de Renaixença,
sembra d'un bell pervindre la llavor.

Fugint de les fogueres de l'incendi
atordit, mes no mort, lo pobre aucell
s'ocultà i ha viscut entre les pedres
del derrocat palau o del castell.

Tètric habitador d'aquelles runes,
sepulcre del passat, ha alçat hui·el vol
i ha vist al resplandor de nostre segle
que també en altre temps brillà lo sol.

[...]

Res ell supèrful creu, ab tal que guanye
la llemosina pàtria algun honor,
i així en la parla ho diu que va dependre
dels llavis del mateix Conqueridor.

Seguiu-lo, valencians i defengau-lo!
Què podran, si feu pinya, eixos inics?
En va l'insulten i alcen llevantances
nostres covards contraris i enemics!

Vilans! Matar-lo volen i ells no saben
que si un trist jorn lograren-lo cremar,
renaixent de ses cendres, com lo fènix,
torna, ja viu, sa herència a recobrar.

I tindran a traïció que·assessinar-lo
i fins en pols l'hauran de convertir.
I aniquilat i tot, per més que facen,
no alcançaran llavors vore'l morir!

Com la blanca coloma del diluvi
quan ja lo cataclisme haja·passat,
per damunt de les runes de València
immortal volarà Lo Rat Penat.

Constantí Llombart

Text 4

LA DAMA DEL RATPENAT

Allà baix al pla
un llorer hi havia.
Sota del llorer,
bella i adormida,
una dama jau,
sobre una catifa.
La catifa és d'or
i de seda fina.
La dama és un cel,
formosa i bonica.
Ai, si ella volgués,
jo la vetllaria,
de dia i de nit,
de nit i de dia!
Mes un ratpenat
que sempre la mira,
prop d'ella s'està,
i en ella s'encisa,
sens moure's de nit,
de nit ni de dia.
—Senyor ratpenat,
per Déu, no em diria
si és morta la dama
que mon cor admira?
Morta diuen que és,
mes jo la crec viva.

—No n'és morta, no;
sols està adormida.
Ja es despertarà
quan vinga lo dia,
quan l'hora n'arribe,
quan l'hora ne sone,
quan l'hora ne sia!

Víctor Balaguer, 1861

Treballem la Renaixença i els texts 2-4

6. Resumix les característiques principals de cadascuna de les etapes de la Renaixença i indica quins són els esdeveniments més destacables.

7. Confecciona un quadro cronològic amb les dates més importants de l'època de la Renaixença, utilitzant també informació dels «Documenta't» i de l'apartat «El romanticisme». Després explica el contingut del text 2.

8. Busca els punts de coincidència i de discrepància entre els autors liberals i els conservadors.

9. Justifica el títol dels poemes (texts 3 i 4) a partir del seu contingut.

10. Relaciona el contingut dels poemes (texts 3 i 4) amb el significat de la Renaixença.

TEODOR LLORENTE

Teodor aprén les primeres lletres amb la seua mare. (dibuix del còmic *Teodor Llorente*, AVL, 2011).

Teodor Llorente naix a València el 7 de gener del 1836 en la casa del matrimoni Llorente Olivares, situada en el carrer dels Serrans. La primera mestra de Teodor va ser la seua mare, que li ensenyà les primeres lletres. Una vegada escolaritzat, va ser deixeble de Vicent Boix, un dels mentors cabdals en la iniciació i la formació intel·lectual de Llorente. Estudià Batxillerat i després la carrera de Dret en la Universitat de València.

L'estudiant Teodor Llorente representat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Un jove romàntic

Escrigué els primers versos als catorze anys, i als dèsset, el drama *Delirios de Amor*, que es posà en escena en el Teatre Principal el 30 de març del 1854 amb un gran èxit.

Participà en projectes com *Corona poética a San Vicente Ferrer en el cuarto de siglo de su canonización*, el 1855, amb un poema en castellà, on va coincidir amb personatges acostats al romanticisme, com Antoni Aparisi i Guijarro, Pasqual Pérez i Rodríguez, Benet Altet i Ruate i els jóvens Vicent W. Querol i Jacint Labaila, tots ells pròxims a l'Acadèmia Apol·lo. En les reunions entre els membres de l'Acadèmia es produïen debats i discussions sobre temes relacionats amb el romanticisme europeu que tan de moda estava.

A més, l'èxit en el Teatre Principal li valgué per a guanyar-se la protecció de l'intel·lectual romàntic i escriptor valencià Aparisi Guijarro, que l'aficionà a llegir l'obra poètica de Lamartine i el va fer col·laborador de la publicació de la seua propietat *El pensamiento de Valencia.*

Teodor Llorente el 1860, als 24 anys.

El jove escriptor Llorente representat en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Llorente en els anys d'estudiant de Dret, i immers en moltes activitats de tipus cultural tant de dins com de fora de la Universitat, coneix Vicent W. Querol, també estudiant. Esta amistat que duraria fins a la prematura mort de Querol també tindria fruits de caràcter intel·lectual. Amb el jove amic, Llorente s'inicia en la traducció d'obres romàntiques. La versió castellana en vers del poema de Lord Byron *El Corsario* és la primera de les nombroses traduccions que Llorente farà. A més, el fet de conéixer Querol li permeté entrar en contacte amb un grup d'estudiants: la societat poètica La Estrella, fundada per Querol i uns amics.

El jove Llorente començà a escriure els primers versos en valencià inspirat, segons ell, en *Lo Gaiter del Llobregat*, obra de Rubió i Ors. Les primeres composicions es donen a conéixer en *El Conciliador*, de l'Acadèmia Apol·lo. Cal recordar que la majoria de les publicacions de l'època en la nostra llengua eren de tipus satíric, en les quals l'ús d'una llengua degradada i fortament dialectalitzada es feia servir per a fer riure. En canvi, la llengua emprada per Llorente era una altra, ja que, com indica Roca (2007: 26), «les pretensions de Llorente no passaven pel conreu literari més acostat a la cultura popular del carrer, satírica i grollera, on la llengua fortament castellanitzada i anàrquica sols servia per fer riure. Les pretensions romàntiques de Llorente es trobaven en un pla més culte i d'expressió més elaborada».

Marià Aguiló

Un any després, el 1858, arribà a València Marià Aguiló (1825-1897), que amb el seu cosí Tomàs Aguiló havia iniciat la Renaixença a Mallorca. Prompte va contactar amb els jóvens Llorente i Querol, que ja s'havien iniciat com a escriptors i poetes. Estos entusiastes estudiants es van poder enriquir gràcies a les novetats que Marià Aguiló havia portat a València. Aguiló els va exposar el moviment renaixencista que sorgia a Catalunya i Balears, descobrí i ensenyà als jóvens la història pròpia i els parlà de les antigues glòries valencianes històriques i literàries. Teodor Llorente en la primera edició del seu *Llibret de versos* publicà una «Endreça al senyor don Marià Aguiló», on constatava amb les seues paraules el mestratge d'Aguiló.

Marià Aguiló en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Vicent Boix, Aparisi Guijarro, Pasqual Pérez i altres intel·lectuals influïren en la formació del jove Llorente. Però va ser l'espenta definitiva d'Aguiló el que arrodoniria la formació de l'escriptor que després seria. No és estrany, per tant, que amb la base romàntica dels jóvens escriptors arrelara el sentiment d'acció que propiciava un moviment com el de la Renaixença. El 23 d'octubre del 1859 es convocaren els primers Jocs Florals de València de l'època contemporània, que coincidiren amb la restauració dels de Barcelona. Per diversos motius, estos jocs florals no tingueren continuïtat fins al 1879 en el marc de la societat cultural de Lo Rat Penat, de la qual Teodor Llorente va ser un gran valedor.

D'esta manera, esperonats per Aguiló, van organitzar els Jocs Florals, als quals donava suport l'Ajuntament de València i que tingueren lloc en el paranimf de la Universitat. El mantenidor de l'acte va ser el mateix Marià Aguiló i foren premiats Víctor Balaguer i Teodor Llorente en valencià i Vicent W. Querol en castellà. La convocatòria no es tornà a repetir, però Llorente no deixà el conreu de la poesia i el 1862 obtingué un accèssit a la Flor Natural en els Jocs Florals de Barcelona. A partir d'aleshores, Llorente continuà en contacte amb els intel·lectuals renaixencistes catalans i es presentà a altres Jocs Florals. El 1864 el *Diario de Barcelona* publicà la poesia de Llorente «València i Barcelona».

Llorente amb cadira de flors.

Text 5

VALÈNCIA I BARCELONA

¡SALUT, ciutats volgudes! ¡València! ¡Barcelona!
Com llavi humil, vos besa los peus la mateix ona,
portant-vos les memòries de temps bells i llunyans.
Jo a vostres fronts gloriosos done també iguals
paumes; los fills enyoradissos dels Berenguers i els
Jaumes serem sempre germans.

Un mateix cau tinguérem en la materna soca:
els uns, al separar-nos, buscàreu l'aspra roca,
i els altres acampàrem en lo flairós jardí;
mes, sempre que els cors junta de nostres mans
l'estreta, los pensaments s'envolen, com au que al niu
va dreta, al vell tronc llemosí.

Los pensaments s'envolen als temps en què la glòria
en les daurades fulles de la immortal història
donava per exemples al món nostres records;
quan verds llorers brotaven lo Llobregat i el Túria,
i amostrà nostra llengua a tots los pobles Llúria
i March a tots los cors.

¡Roger, nostre hom de ferro! ¡Àusias, nostre poeta!
Glòria que l'una a l'altra s'unix, i que completa
lo nostre distint geni; perquè, sent tots germans,
rius brolla, per nosaltres, de llet i mel la terra,
i en ses dures mamelles vos va nodrir la serra
dels antics laletans.

[...]

I quan les que els havien dictat los antics segles
per a bé dels reialmes, prudents i sàvies regles,
menysprear maquinaven reis mal aconsellats,
coberts ab la gramalla, valents, lleals i dignes,
«Contrafur», els cridaven tos Consellers insignes
i nostres grans Jurats.

I aixís units romanen d'una i altra germana,
de la Ciutat comtessa i la Ciutat sultana,
los noms, per a memòria de l'esdevenidor;
i avui jo vinc a dir-les, en profètiques troves,
que gojaran, unides també, les glòries noves
d'un pervindre millor.

[...]

Enjamai disputeu-vos, germans, vostra corona:
les dos podeu ser reines, València i Barcelona:
la corbella és un ceptre lo mateix que el trident.
Déu, per a que al port tornen les vostres naus
lleugeres, i per a que net caiga lo gra en les nostres
eres, envia el mateix vent.

Sigau, puix, sempre unides, de cent pobles enveja;
cascun segle que passe més ditxoses vos veja,
i creixcau en fortuna i en glòria sense fi;
les mans fraternes juntes, com convé a les bessones,
i sentades a l'ombra que tu a les dos els dónes,
¡gloriós tronc llemosí!

[1864]

Text 6

Mon deute, sí; perquè, bona o dolenta, la inspiració que ha infantat mos versos valencians, l'encengué, més que ningun altre, aquell bibliotecari, ensems lletrat eruditíssim i genial poeta, que anà a València, fa ja prop de trenta anys, i romangué uns quants a la ciutat del Miquelet. ¿Vos en recordeu? [...] Allí vos trobaven, sempre estudiant afanyós lo naiximent i la història gloriosa de la literatura valenciana [...]. Havia arribat a ells ja el ressò de la renaixença llemosina; havien llegit ja los primers llibres de versos catalans; havien escoltat ja, en la mateixa València, a aquell precursor que es nomenava Tomàs Villarroya, digne de figurar al costat del gran Aribau, i que, fa ja quaranta anys, cantava versos tendríssims e*n l'oblidada llengua dels seus avis —més dolça que la mel*; i tenien obert l'esment a aqueixa poesia, tan vella i tan nova tot a l'hora; mes els faltava ouir a un apòstol d'aquell evangeli literari, un apòstol que inflamara son cor i els fera combregar en la santa comunitat dels trobadors nous.

Teodor Llorente
«Endreça al senyor don Marià Aguiló»
Poesia valenciana completa, p. 514.

Llorente fent de model.

Text 7

LO GAITER DEL LLOBREGAT

—Si et donàs la sua corona
un rei i el ceptre de plata,
i son mantell d'escarlata,
i son trono engalanat,
gentil Gaiter, deixaries
per a ser rei tes alades,
tes muntanyes regalades
i ton joiós Llobregat?

Si et prometés un rei moro
perles riques i galanes,
i son haren de sultanes
i son palau encantant,
gentil Gaiter, olvidaries
ta airosa i fresca cabanya,
ton llit de roses que banya
lo caudalós Llobregat?
[...]

—No, nineta; pus més val
ma gaita de drap vermell
i mon capot que el mantell
d'un rei, de perles brodat;
pus més que els palaus moruns
val ma cabanya enramada
amb les flors que ma estimada
roba, al matí, al Llobregat.

[...]

Pus per més que li donàs
un rei son ceptre de plata,
i son mantell escarlata
i son trono engalanat,
deixarà, gentil nineta,
de ser rei per ses balades
i muntanyes regalades
lo Gaiter del Llobregat.

Joaquim Rubió i Ors, 1839

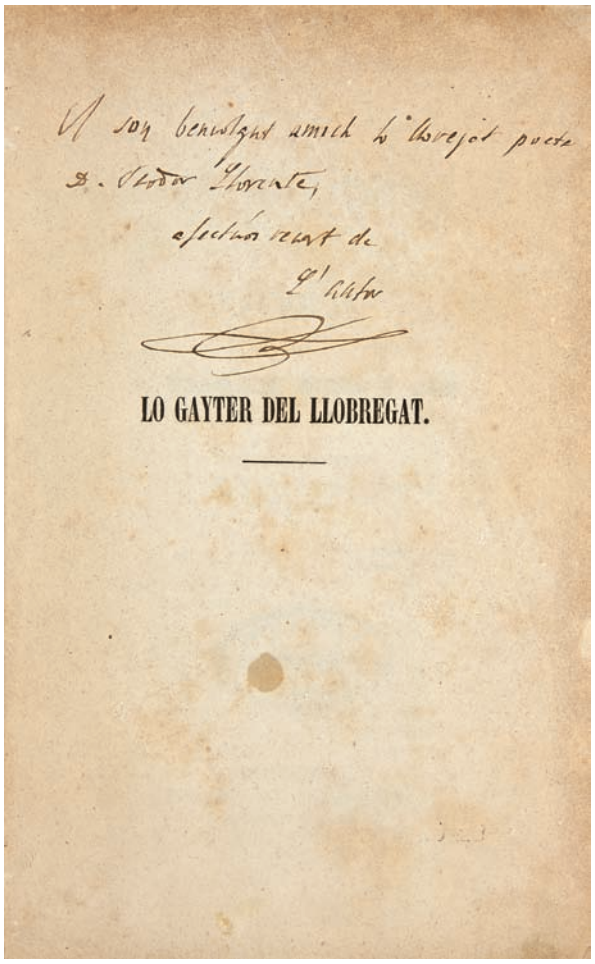
LO GAYTER DEL LLOBREGAT.

Lo Gaiter del Llobregat, de Rubió i Ors.

Text 8

MON TRIST CAMINAR

Busco y no encuentro
un corazón que pueda
llevarme dentro.
ZORRILLA

COM l'ambició va en busca dels triumfos en la guerra,
com busca l'avarícia per tot lo món el or,
jo, trist i solitari, buscant vaig per la terra
un cor per al meu cor.

Per un moment sixquera no hi ha flor que no tinga,
quan el seu capoll obri, una mirâ del sol,
les flors de la meua ànima esperen que el sol vinga,
¡i el sol eixir no vol!

Diuen que agermanades les ànimes Déu cria,
jo al món li preguntava, «ma germana on està?»
I una veu misteriosa dins del meu pit em dia:
«camina més allà».

Mon cor era una flama, que tot quant alcançara
en cendra ho convertia servint-li d'aliment:
s'ha consumit com palla, quant he volgut, ¡i encara
està este foc ardent!

¡Ai! despós d'anar tant, ¿quina esperança em queda?
Anar darrere una ombra que fuig serà ma sort!
Apagar esta flama podrà sols la mà freda
de l'àngel de la mort!

Tal volta allà en lo cel a on els sospirs s'envolen
un misteriós plaer del cor òmpliga el buit;
¿per què al vore la mort els hòmens tots tremolen?
El dia ix de la nit.

Déu a les fonts amostra a baixar de la serra,
a l'abella que busque dins de les flors la mel,
i al pensament de l'home, que res ompli en la terra,
a que se'n puge al cel.

¡Oh cor!, dins de tu es perden del món totes les ditxes,
com una gota d'aigua que es perd dins de la mar;
aquell que una altra cosa et fa a tu que desitges
et té que contestar.

Mai lluïx sense núvols el cel de l'alegria,
sempre una serp s'amaga en un camp ple de flors,
i en este món seguixen sempre la nit al dia,
sempre a la rissa els plors.

¡Que curt fon el meu dia! ¡la meua nit, que llarga!
¡Quants els plors!, i les risses... jo no sé de què són
mes del món res m'importa tota la fel amarga;
¡mon reine no és del món!

Jo sols en el desterro busquí una companyera
que a mon costat anara per el mateix camí,
i que la mà em donara sempre que jo caiguera,
i que plorara ab mi.

El mariner quan bramen els vents i es fan la guerra,
busca en lo Cel l'estrela que al port el conduirà;
i jo també una estrela buscava per la terra,
i ella en lo cel està.

[1857]

Treballem els texts 5-8

11. Després de llegir el poema «València i Barcelona», analitza'n el contingut i explica quina relació establix el poeta entre les dos ciutats.

12. A qui es refereix Llorente quan parla dels Berenguers, Jaumes, Llúria, March, Roger i de «lo Trobador»?

13. En el fragment del text de l'«Endreça» a Marià Aguiló publicat en la primera edició de *Llibret de versos*, què li agraïx Llorente al vell bibliotecari?

14. Llorente qualifica Aguiló com a «apòstol d'aquell evangeli literari», quin significat té?

15. En els primers poemes de Teodor Llorente podem trobar empremtes del romanticisme. No hem d'oblidar que alguns estudiosos han dit que la Renaixença és la concreció del romanticisme a casa nostra. Del poema «Mon trist caminar» (text 8) busca tots elements que tenen una mínima relació amb les característiques pròpies del romanticisme.

16. Classifica les figures retòriques que trobes en el poema «Mon trist caminar».

17. En el poema «Lo Gaiter del Llobregat», què representa el gaiter?

LA MADURESA

Director d'un diari valencià

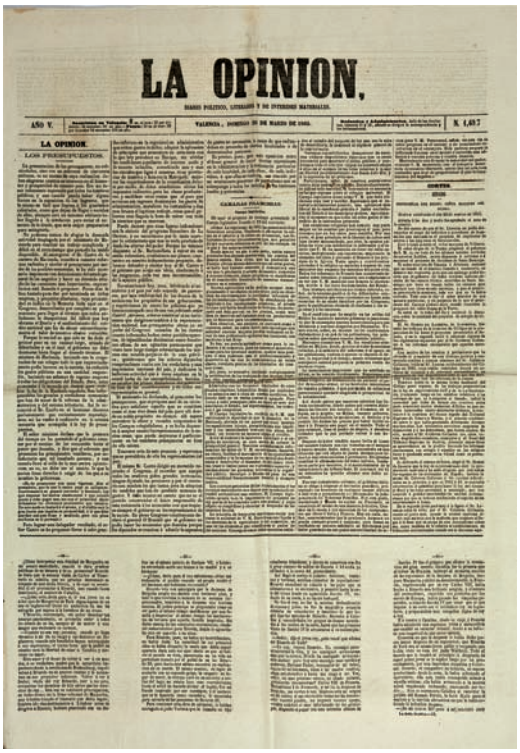
LA OPINION.

Diari *La Opinión.*

De retorn a València, Teodor Llorente s'inicià en la pràctica de les lleis: Però només tardà dos anys a abandonar l'advocacia. Decidí deixar d'exercir quan Josep Campo, empresari conservador que seria nomenat marqués de Campo en la Restauració, comprà el diari *La Opinión* amb la intenció de convertir-lo, segons alguns, en la veu del Partit Conservador. Campo oferí a Llorente la direcció del diari, que va assumir al febrer del 1861. Arribà així a dirigir un òrgan d'expressió cultural, política i ideològica enmig de la societat valenciana. En *La Opinión* Llorente tractà amb un alt grau de responsabilitat els temes polítics i econòmics que defenien el seu propietari i la classe social que representava, i donà molta importància als temes locals i regionals.

En un moment determinat el propietari de *La Opinión* intentà vendre el periòdic i oferí a Llorente una altra faena en els seus negocis, però amb l'ajuda de Josep Doménech, regent de la impremta, decidí quedar-se'l. Campo sols li demanà que canviara el nom de la capçalera. Va ser així com el 31 de gener del 1866 isqué el primer número del diari *Las Provincias.*

Las Provincias, de Teodor Llorente

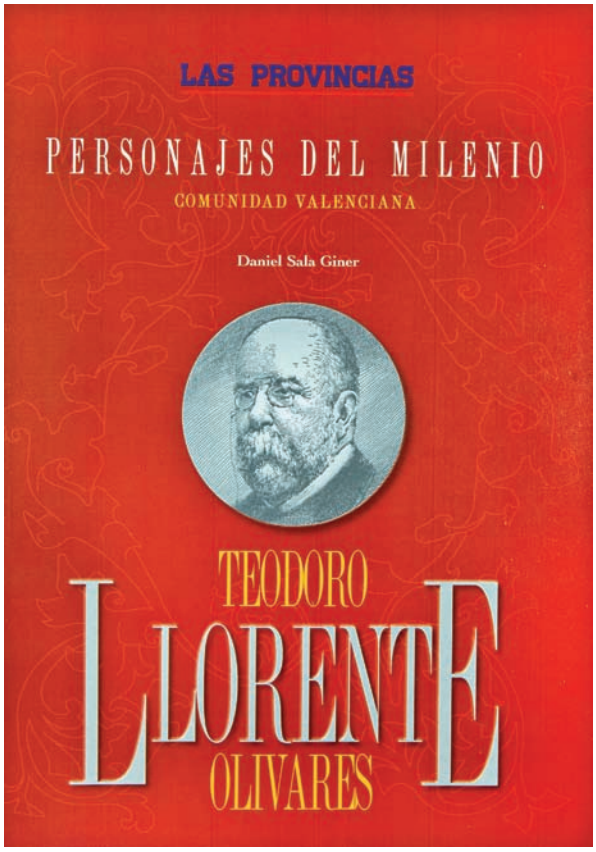

Portada del diari *Las Provincias.*

Tot i que havia cursat la carrera de Dret, la professió que Llorente exercí va ser el periodisme. Al món del periodisme s'hi dedicà des d'un doble vessant a partir del 1866, el de propietari i el de director del diari *Las Provincias.* Este doble vessant de propietari i director li permeté tindre una posició privilegiada en la societat valenciana com a home de cultura i propagador d'opinió. D'esta manera fomentà, en la mesura en què les possibilitats del context li ho permeteren, els esdeveniments que sorgien del moviment cultural de la Renaixença. També revindicà de manera constant el paper de les províncies i estigué a favor d'una progressiva descentralització administrativa de Madrid. En el seu diari hi ha de manera constant traduccions pròpies d'autors europeus, cosa que contribuí al coneixement de les literatures europees per part dels valencians. A més, en *Las Provincias* els lectors de l'època podien trobar els cartells anunciadors dels Jocs Florals d'arreu del domini lingüístic, així com articles que informaven de quina manera havien anat les celebracions. En el diari col·laboraven periòdicament hòmens de la Renaixença com Rafael Ferrer Bigné, Benvingut Olivert, Rafael M. Liern, i també es publicaven poemes valencians de Pasqual Pérez, Fèlix Pizcueta, Jacint Labaila i el mateix Llorente. A més, el fet de comptar amb el local del diari li permeté crear un nucli literari i cultural on, a més de publicacions, hi havia tertúlies on s'aplegaven un gran nombre de personatges destacats de la cultura del moment i alguns polítics, com Querol, Escalante, Arcadi Tudela, Peris i Mencheta, Josep Brel, Lluís Tramoyeres, etc.

Documenta't

Per a donar eficàcia als entusiasmes valencianistes, minoritaris i dispersos, s'arribà a la fundació d'una entitat apolítica i de contingut exclusivament cultural, que també va prendre el nom de Lo Rat-Penat, amb aclariment de «societat d'aimadors de les glòries valencianes». La seua fundació solemne es va produir la nit del 31 de juliol de 1878, en la Fira de Juliol de València. Entre les seues primeres activitats cal destacar la convocatòria —el 26 de gener de l'any següent— d'uns Jocs Florals, a través d'un cartell que convocava els escriptors valencians i els de Catalunya, Provença i Mallorca a participar-hi. Se celebraren el 24 de juliol i Llorente va obtenir la Flor Natural. Altres autors premiats foren Rubió i Ors, Artur Masriera, Llombart, Tramoyeres, Pascual i Genís, Víctor Iranzo, Ferrer i Bigné, Labaila, Ricard Cester, Josep Martínez Aloy i altres escriptors valencians, catalans i mallorquins.

El primer president de Lo Rat-Penat fou Fèlix Pizcueta. El seu manament durà un any escàs, perquè en les eleccions del 6 de juliol de 1879 Llorente passà a ser president efectiu, sota la presidència honorífica de Vicent Boix.

Lluís Guarner
«Pròleg» a Teodor Llorente
Poesia valenciana completa, pp. 28-29

Els Jocs Florals, punt de contacte entre intel·lectuals

Els Jocs Florals del 1859 no tingueren continuïtat fins que es tornaren a convocar en l'àmbit de Lo Rat Penat el 1879.

Però Llorente plenament iniciat i consolidat en el món poètic en la nostra llengua continuà col·laborant i

participant en els tornejos poètics que se celebraven en altres llocs. D'esta manera refermà les amistats amb altres intel·lectuals —mallorquins, catalans i provençals, principalment—, ja que estes festes servien de punt de trobada. Guanyà nombrosos certàmens a Barcelona i participà repetidament en diverses festes poètiques. Estes trobades també li facilitaren establir tota una sèrie de connexions que li van permetre participar en publicacions diverses i ser conegut fora de l'àmbit valencià, fins al punt que els poetes catalans amb motiu de la visita de Llorente a Barcelona el 1907 obriren una subscripció popular per a fer esculpir en marbre un bust del nostre poeta i situar-lo en el parc de la Ciutadella de Barcelona al costat d'altres poetes.

Dibuix dels Jocs Florals de Lo Rat Penat en en el còmic *Teodor Llorente* (AVL, 2011).

Text 9

RECORD AL REI EN JOAN
FUNDADOR DELS JOCS FLORALS

LO REI era aimador de gentilesa,
i digué aixís als doctes Trobadors:
«Oh doctes Trobadors, d'ànima encesa,
vingau i, en Corts d'Amor i de Saviesa,
cullireu a plaer daurades flors».

Endreçà complaguda la Regina
als trobadors los ulls angelicals;
cantaren ells ab majestat divina,
i brotaren la viola i l'englantina,
primers capolls de nostres Jocs Florals.

La Fe ardenta, la Pàtria benamada,
l'Amor, flama vital de l'esperit,
foren llavor de l'abundant florada
que ab eterna flairor deixà embaumada
eixa història plasent que haveu sentit.

Passaren cinc-cents anys: ¿on soterrades
estan aquelles glòries i grandors?
¡Estels despareguts! ¡Llums apagades!
No queden ni les cendres aventades
del Rei gentil i els doctes Trobadors.
Mes entre mig de runes i de cendres,
de pobles morts i d'enderrocs trencats,
com en bosc secular brotar i estendre's
veem al sol de l'Abril los ramells tendres

de primerenques flors engarlandats:
Aixís renaix i creix, i com un dia
s'obri l'hermosa flor, que el cel envia
al poble que en son cor la raïl té;
i rebrota la santa poesia
de l'Amor, de la Pàtria i de la Fe.

Sens fi rebrotarà: quan los agravis
del temps traïdor segellen nostres llavis,
al cant uns altres llavis s'obriran;
i les dolces cançons dels nostres avis
los fills dels nostres fills repetiran.

[1893]

Curiositat

Este poema no es presentà a cap certamen literari. Ara bé, representa el que serien el poemes jocfloralescs. Teodor Llorente el va llegir a Barcelona en l'acte commemoratiu del V Centenar de la Fundació dels Jocs Florals en 1893. Es publicà en *Almanaque «Las Provincias»* , 1894.

Treballem el text

18. El poema «Record al rei en Joan, fundador dels Jocs Florals» aporta molta informació sobre l'antiquíssim certamen literari que celebraven els nostres reis en la seua cort.

***a*) Què són els Jocs Florals, segons el text?**

***b*) Quina entitat els tornà a convocar?**

19. El poema presenta dos parts, quines són? Relaciona el contingut de cada part amb el seu referent, els Jocs Florals i la Renaixença.

20. Indica els elements dels Jocs Florals presents en el poema.

Text 10

A MOSSÉN JACINT VERDAGUER

LI VAIG dir: «Oh tu, que cantes
visions tan belles i santes
com ningú pogué ensomiar;
tu, que lo món dels Atlantes
tragueres del fons del mar;
tu, que entre boscanes roses,
en jardins quallats de neu,
ab tonades misterioses
fas ballar, gentils i airoses,
les fades del Pirineu;
i espantat i llançant fora
llur bandada enganyadora
ab la mística oració,
plantes la Creu redemptora
en lo cim del Canigó;
digues: ¿quin geni t'inspira?
¿Quina és l'ardenta guspira
que encengué ton esperit?
Eixos cants que el món admira
¿en quin lloc els has sentit?
¿Quin àngel tos passos mena?
¿Quin sol tos jorns allumena?
¿Qui obri a tos ulls brilladors
la terra, d'abismes plena,
i el cel, ple de resplendors?
Aquesta qüestió confusa
aclara'm». Ell respongué:
—«La Pàtria és la meua musa;
l'Amor lo foc que l'abrusa.
i son llumenar la Fe».

[1886]

Text 11

A FREDERIC MISTRAL
LLETRA EPITALÀMICA

M'HAN dit que enguany, al caure de l'estiu,
felibre-rei, en ton llorer altiu
parà lo vol una coloma blanca:
¡trobe l'ocell del cel regalat niu
en la gloriosa branca!

¡I el trobarà! Puix és ton noble cor
font viva i cútia d'eternal amor,
que surt a doll en tes cançons divines,
com lo riu desparrama son tresor
en corrents cristal·lines.

[...]

La porta que has buscat, del Paradís
s'obri als teus passos, Trobador feliç;
i totes les somniades meravelles
a tos ulls apareixen d'improvís,
més que en tos somnis belles.

[...]

[1877]

Treballem els texts 10-11

21. Mossén Cinto Verdaguer i Frederic Mistral eren amics incondicionals de Teodor Llorente. L'amistat que els unia nasqué de l'estima als Jocs Florals, a la poesia, la terra, la història... Els dos poemes que Llorente els dedica respectivament es troben replets dels tòpics poètics de l'època, identifica'ls.

El poeta valencià

Dibuix de Teodor Llorente *(L'auca de Teodor Llorente,* AVL, 2011)

Com a poeta, Teodor Llorente va ser molt valorat en el seu temps. La seua poesia representà tota una època, i fins i tot per a alguns l'única manera de fer poesia. Llorente va ser i és molt imitat, però no s'ha de confondre la poesia de Llorente amb les múltiples composicions que elaboraren i elaboren altres escriptors i que exploten els temes del poeta com a tòpics propis d'un poble, acotant i delimitant fins a l'extrem les múltiples possibilitats que té la nostra llengua per a la creació.

La poesia de Llorente presenta la quotidianitat, les emocions sense extrems, la ruralitat de la societat valenciana des d'un punt de vista conformista i plàcid. Llorente té una gran habilitat per a tractar temes costumistes. Escriu poemes amorosos i composicions de tipus historicista. Per a ell el món rural és l'expressió de l'ànima valenciana. La seua extensa producció la recollí en *Llibret de versos* (1885), *Cartes de soldat* (1896) i les dos edicions del *Nou llibret de versos* (1902 i 1909). L'obra de Llorente no evoluciona, no s'adapta als nous temps, i això fa que transmeta una imatge ancorada en un passat nostàlgic. Cal reconéixer-li, però, l'excel·lent domini del llenguatge i del ritme poètic, així com l'ús d'una llengua culta.

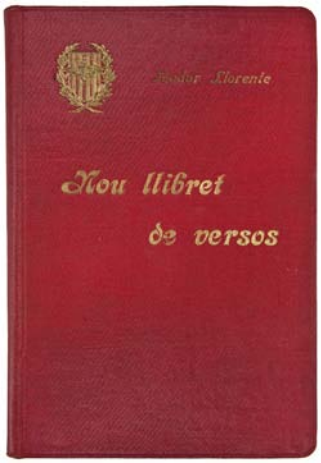

Nou llibret de versos, de Teodor Llorente.

Text 12

Lo Rat Penat i els Jocs Florals van tenir un reforç excepcional en la personalitat de Teodor Llorente Olivares (1836-1911), que, director des de molt jove dels periòdics *La Opinión*, primer, i *Las Provincias*, després, exercia una enorme influència sobre una gran zona de la societat valenciana. Llorente, co-fundador amb Constantí Llombart d'aquella agrupació, obtingué la Flor Natural en els seus primer Jocs Florals, els orientà durant tota la seua prolongada vida, i fou, en última instància, un dels poetes més típicament floralescos de la llengua catalana. Repassant el volum de les poesies completes de don Teodor, hi trobem una sèrie inacabable de poemes en els quals només vibren les tres tòpiques "cordes de l'arpa": la Pàtria, la Fe i l'Amor. La retòrica trilogia era el seu tema obligat: Llorente el repetia incessantment, i es repetia a si mateix. Va contribuir, d'aquesta manera, que els poetes que el seguien —i que formen una llista extensíssima de noms de la intel·lectualitat valenciana fi de segle— no poguessen concebre altra poesia escrita en català sinó la que incidia en els llocs comuns llorentins. La major part de la poesia valenciana vuitcentista és poesia de jocs florals, en el pitjor sentit de la paraula. Salvant les excepcions que caldria salvar, les quals no són de molt de pes, pot afirmar-se que els escriptors valencians de la Renaixença es limiten a cantar la Pàtria, la Fe i l'Amor, simbolitzades en figures del nostre passat històric —infal·liblement: Jaume I, sant Vicent Ferrer i Ausiàs March—, o bé s'ajusten a una altra especialitat llorentina: el motiu rural —l'horta, la barraca, la llauradora...

Certament, no tot Llorente era això, I encara: la diferència entre ell i gran part dels seus seguidors és que Llorente posseïa una força poètica de què mancaven els altres. No sempre, en efecte, sacrificà la seua vena lírica al convencionalisme floralesc, i les vegades que l'evita són, justament, les peces fonamentals de la seua obra, que poden exhibir-se entre les millors escrites en la nostra llengua durant el segle XIX.

Joan Fuster
Antologia de la poesia valenciana (1900-1950), pp. 34-35

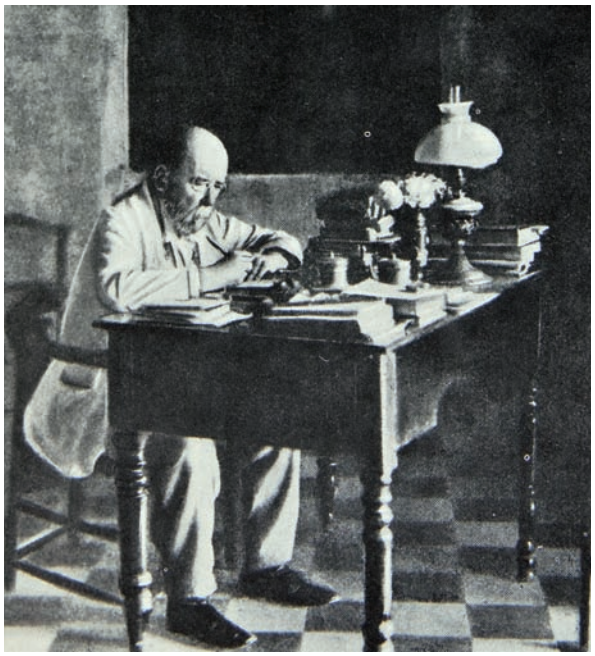

Teodor Llorente treballant a casa.

Text 13

Durant cinquanta anys, Teodor Llorente marcà la pauta que, dòcilment, havia de seguir la producció poètica dels renaixentistes valencians. El País Valencià era un petit clos literari, en el qual el *paternalisme* llorentí feia acceptar, potser sense proposar-ho, la seua autoritat pel simple fet d'ésser única. Però, per això mateix, per aquesta exclusivitat, havia de tenir i tingué, dins i fora de la literatura, uns efectes aclaparants, nocius i tot, per a la continuïtat de la nostra Renaixença. El que ací ens interessa és que en poesia la llarga *dominació* llorentina significà l'esgotament. Cap a 1892 —diu Miquel Duran— el renaixentisme jocfloralesc podia donar-se per exhaurit: havien anat morint-se o abandonant el cultiu de les lletres —que sempre fou en ells mer esplai de diumenge, i no vocació sentida— la majoria dels poetes de la primera hora. Es neulia la Renaixença, la Renaixença estricta, i no hi havia res en expectativa per a substituir-la. El poc públic que ella havia aconseguit era, només, públic de Jocs Florals, sotmès per altra part a una reiteració monòtona de temes i estils, i a poc a poc el perdia. La ideologia i el sentiment renaixentistes, tancats en la seua pròpia timidesa, s'havien fet estantissos, i encara, s'aliaven amb unes tendències polítiques —el conservadorisme espanyol— de signe minvant. L'ègida de Llorente —literària o social— cedia davant una altra, més poderosa i temptadora, estranya a la Renaixença: la de Blasco Ibáñez. La crisi era radical, i cal dir que encara en patim les conseqüències.

Joan Fuster
Antologia de la poesia valenciana (1900-1950), pp. 35-36

Teodor Llorente Olivares.

Text 14

Com és fàcil de suposar, els literats «renaixentistes» mantindran una forta empremta postromàntica quant a temes (el món rural idealitzat, un patriotisme nostàlgic i

abstracte, etc.) i quant a tractaments poètics (colorisme descriptiu i sensorial, retoricisme, etc.), afegint-hi un costumisme sensibler i autosatisfet. Malgrat que aquests autors començaren a escriure abans de 1868, el seu magisteri i la seua ploma es mantingueren actius fins a finals de segle. Faran ús d'un català sovint arcaïtzant, que anomenaran «llemosí», en la poesia, mentre s'acolliran al castellà en les seues traduccions, proses i treballs erudits.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, p. 82

Text 15

La tasca poètica de Llorente s'estén al llarg de més de mig segle, durant el qual exercí com a patriarca indiscutible de les lletres valencianes. Bon dominador dels recursos retòrics, oscil·la entre l'historicisme nostàlgic («València i Barcelona», 1864) i el costumisme, encomiàstica visió d'un món rural idealitzat («La barraca»), caient més d'una vegada, en la sensibleria («Cartes a un soldat», 1896). Les seues poesies més importants foren recollides en dos volums: *Llibret de versos* (1895) i *Nou llibret de versos* (1902 i 1909). Traductor al castellà de la poesia contemporània europea, que no deixa petges —per cert— en la seua obra poètica, Llorente exercí també el periodisme, milità políticament a les files conservadores i escriví obres d'erudició històrica, com ara la guia *Valencia* (1887-1888). Ben relacionat amb els escriptors catalans, castellans i provençals, el pes de Llorente en la literatura valenciana de l'època fou tal que féu triomfar la concepció de la Renaixença per ell representada i que podria resumir-se en els postulats d'un regionalisme conservador.

Joan Oleza i Josep Lluís Sirera
Història i literatures, pp. 82-83

Treballem els texts 12-15

22. Llig els texts anteriors, subratlla la informació més important de cadascun, després relaciona-la i agrupa-la. Tot seguit redacta un text expositiu que porte per títol *Teodor Llorente Olivares, poeta.*

Documenta't

Text expositiu

És el text que té com a objectiu transmetre coneixement amb fins essencialment didàctics, de manera que el receptor s'informe de la matèria de què tracta amb claredat, precisió i amb la màxima objectivitat possible. L'estructura habitual d'un text expositiu (explicatiu o informatiu) s'articula en tres parts: introducció, desenvolupament i conclusió. En la introducció es presenta el tema, la importància que té, els objectius, les fonts documentals emprades per a l'elaboració del text, etc. Normalment ocupa el primer paràgraf del text. En el desenvolupament s'exposa la informació del tema de manera clara i ordenada. És la part central del text. Es caracteritza per seguir una estructura ordenada basada en les relacions lògiques dels continguts. De vegades s'utilitzen exemples, comparacions, anècdotes per a aclarir els conceptes o fer-los més pròxims al lector. En la conclusió es resumixen les idees principals que s'hi han exposat.

A més a més, els texts expositius poden contindre altres recursos estructurals com ara el títol o altres suports informatius: il·lustracions, esquemes, gràfics, etc.

Des del punt de vista lingüístic, el text explicatiu es caracteritza per una sintaxi senzilla i un lèxic clar i precís. Ara bé, en els casos més especialitzats trobarem la terminologia específica del camp del saber de què tracte el text. A més, és habitual l'ús de verbs en tercera persona, ja que ens ajuden a donar objectivitat al text, i normalment en present d'indicatiu, perquè és atemporal. També solen aparéixer oracions subordinades de relatiu i aposicions, ja que permeten afegir informació secundària. Des del punt de vista del significat, els substantius i els verbs han d'ajustar-se a criteris de claredat i precisió per a evitar ambigüitats. Són freqüents les nominalitzacions (construcció de noms a partir d'altres paraules), tant d'accions com de processos o estats, perquè permeten la síntesi i l'abstracció de la informació. Per la seua banda, els adjectius són neutres i aporten matisos específics i precisos. La cohesió lèxica queda garantida per la repetició de paraules, la utilització d'hiperònims i hipònims i de paraules de la mateixa família. Finalment, els connectors tenen un paper important, sobretot els que establixen relacions lògiques i els que concreten o matisen.

Quant a la progressió temàtica, els models més utilitzats són el tema derivat (es partix d'un tema que es va dividint en subtemes) i la progressió lineal (el comentari d'un tema porta a un nou tema i així successivament). Els texts expositius s'organitzen en paràgrafs, en funció de la progressió temàtica.

Text 16

A LA MAR MEDITERRÀNIA

SONET

¡OH BLAVA mar, hel·lènica i llatina,
que l'Argonauta etern solca triumfant,
en lo front los llorers de Salamina,
en la destra les palmes de Lepant!
¡Bressol de l'Art i de la Fe divina,
que unixes en la platja el gloriós cant
d'Homer a la llegenda peregrina
del dolç Virgili i la visió del Dant!
¡Derroquen-se els imperis a tes vores!
Sempre seràs, oh Mar, com sempre fores,
l'espill més clar i pur del millor cel.
I de ta escuma, per lo sol dorada,
jove sempre, joiosa, enamorada,
la immortal Venus sortirà sens vel.

La barraca i altres poemes, de Teodor Llorente.

Text 17

LA BARRACA

COM la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil·la platja fa son niu,
com lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu;
blanca, polida, somrisent, bledana,
casal d'humils virtuts i honrats amors,
l'alegra barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.

Baix la figuera, on els aucells de l'horta
canten festius l'albada matinal,
al primer raig del sol obri la porta
i als aires purs del cel lo finestral;
i com la mare cova a la niuada
les amoroses ales estenent,
pobre trespol de palla ben lligada
la guarda d'un mal vent.

Quatre pilars, més blancs que l'assutzena,
formen davant un pòrtic de verdor:
corre sobre ells la parra, tota plena
de pàmpols d'esmeralda i raïms d'or;
a son ombra lo pa de cada dia
repartix a sos fills lo Treball sant,
i en la taula la Pau i l'Alegria
les flors van desfullant.

[...]

¡Barraca valenciana! ¡Santa i noble
escola del treball! ¡Modest bressol
del que nos dóna el pa, laboriós poble
curtit pel vent i bronzejat pel sol!
¡Més que els palaus de jaspis i de marbres,
més que los arcs triomfals i els coliseus,
tu, pobre niu, perdut en mig dels arbres,
valdràs sempre als ulls meus!

En tu naixqué l'hermosa campesina
que tot lo món contempla embelesat,
llauradora ab aspecte de regina,
plena ensems de modèstia i majestat;
la d'ajustat gipó i airoses faldes,
la que el foc de l'Aràbia du en los ulls,
la que clava ab agulles d'esmeraldes
los negres cabells rulls.

[...]

En tu naixqué, company ben digne d'ella,
sobri, sofrit, lleuger, fort i lleal,
el que en l'aspre guaret clava la rella
i obri a l'aigua corrent fonda canal;
el que sembra el bon gra i l'arbre talla,
i en l'almàssera extrau l'oli més fi,
i ab incansable peu follejant balla
en lo trull ple de vi.

[...]

Guarda als infants, que baix de la porxada,
ab lo jònec valent juen sens por;
guarda a la verge, que en la nit callada
escolta la cançó que li ompli el cor;
guarda a la mare, ardida i jubilosa,
guarda al pare pensiu, que es cansa ja,
guarda al pobre vellet, que al peu reposa
de l'arbre que plantà!

Guarda-los de la pluja i la tempesta
per a que dorguen sens dubtós recel;
guarda-los de la fam i de la pesta,
del foc dels hòmens i del llamp del cel.
Guarda-los bé dels esperits malignes,
de les llengües de serp dels mals veïns;
guarda-los bé de temptacions indignes,
de pensaments roïns.

I sobre ses victòries i fatigues,
sobre el goig breu i el treballar constant,
sobre el camp pedregat o ple d'espigues,
sobre la taula buida o abundant,
sobre el ball de la boda desitjada,
sobre el fúnebre llit, banyat en plors,
estenga eternament ta Creu sagrada
los braços protectors!

[1883]

Treballem els texts 16-17

23. Després de llegir el poema «La barraca», busca les principals figures retòriques.

24. Relaciona les característiques pròpies del context històric i cultural de l'autor amb els trets més característics del poema «La barraca» o «A la mar Mediterrània».

Text 18

Ideari lingüístic

Llengua *morta* és la llatina, que parla avui ningú, encara que per a certes coses se conserve en los llibres; mes ¡llengua morta la llengua valenciana! Ixcau al carrer, atengau als primers que passen, i sabreu si és llengua morta; aneu de poble en poble per lo nostre Regne de València, i voreu que està tan viva com lo paixarell més cantador. Lo que estava mig mort és son conreu literari, i açò és lo que renaix, lo mateix ací que en Catalunya i Mallorca; i lo mateix que passa en Espanya en aquest renaiximent, passa en França, i en Itàlia, i en Inglaterra, i en altres nacions molt avançades i cultes, en distintes branques llengüístiques, que es separen més o menys de la parla general.

¿És açò un mal? No comprenc per què. Crear nous idiomes fóra una follia; fóra agravar aquella penitència imposada a la Humanitat soberbiosa en la Torre de Babel; mes, si hi ha un poble que manté i parla una llengua pròpia, que expressa en ella los seus sentiments, que a ella deu ses primeres idees, que en ella té l'orgue més natural de sa intel·ligència, ¿per què oposar-se a que el conreu d'eixe idioma porte un raig de llum i poesia als que la deprengueren dels llavis maternals? ¿Quin dany fa que hi haja un instrument més en la grandiosa orquesta de les modernes Muses?

«—Fóra bo això, han replicat alguns, si escrigueren los versos en llengua que tots entengueren, en *lo valencià que ara es parla*; mes ¿de que aprofiten, si no és per a calfament de cap d'uns quants saviondos filòlegs, eixes poesies anacròniques, empedrades de paraules estranyes, tretes de llibres que el poble no comprén?»

Observació és eixa digna de ser atesa i contestada. Teníem, ací a València, una llengua viva i una literatura morta; perquè encara que mai s'ha deixat d'escriure en valencià, els populars autors de romanços i col·loquis, i els que després portaren esta llengua al teatro i al periodisme satíric i festiu, la usaren sense estudi ni poliment algú, corrompuda i rebordonida com la trobaven en los llavis de gent indocta, i bàrbarament castellanitzada en la ciutat, on no ha pogut defendre's, com en los pobles més retirats, de la invasió de l'idioma oficial. Una llengua en tal estat és impròpia de tota poesia que no siga completament familiar. Hi ha que relligar la tradició literària, i açò té dificultats. ¿S'han d'adoptar de nou les paraules perdudes i oblidades? ¿S'ha de renunciar, per por a no ser comprés, al nom valencià propi, quan aquest ha estat substituït

per un altre castellà? ¿Quants dubtes a cada rengló que s'escriu! Hi ha un muntó de diccions que s'han perdut en uns punts, i en altres es conserven; que els ciutadans de València ja no empleen, i alguns no les coneixen, i que aixís que eixim a l'horta, les trobem vives i significatives. Formar, ab eixos elements, una poesia literària i popular ensems, que agrade en les Acadèmies i Ateneus, i siga compresa i sentida per la gent que té per llengua seva la valenciana, i que en ella s'ha criat i vol criar a sos fills, no és obra d'un dia, però tampoc tan dificultosa i llarga com «l'obra de la Seu», si em permitiu usar per a coses valencianes, aquest modisme ben valencià. I la prova és lo que en ella s'ha avançat, des d'aquell temps del que parlàvem al començar este raonament. Poquíssims érem los que escrivíem versos en llengua valenciana culta o literària, i pocs també los que els llegien gustosos. Ara, eixa afició està ja popularitzada: València té un valent estol de poetes cultivadors de son restaurat idioma, té en Lo Rat-Penat un centre entusiaste d'eixe moviment patriòtic, i en sos ja famosos i lluïdíssims Jocs Florals la prova de que la nova poesia encontra grat ressò en el públic sentiment.

Per a ajudar a eixa obra de valencianisme, he escrit casi tots els versos d'aquest llibret, i per això mateix els estampe. He procurat acostar-me al modo usual de parlar tot lo que permitixen, per una banda, la propietat i puresa de la llengua, i per altra, l'elevació de l'estil poètic.

Teodor Llorente
«Endreça al senyor don Marià Aguiló»
Poesia valenciana completa, pp. 516-517

Llibre de la Pàtria.

Text 19

Perquè sempre apostà per les formes cultistes de la llengua i es manifestà en contra dels membres del sector populista de la Renaixença valenciana, que, sota l'excusa de «fer-se entendre» pel poble i el pretext de la manca de normativa, optaven per un model lingüístic castellanitzat i un sistema ortogràfic totalment corromput, basat en la fonètica i l'ortografia castellanes, que sovint ratllava el secessionisme i que vingué a denominar-se «el valencià que ara es parla».

Rafael Roca Ricart
Teodor Llorente, el darrer patriarca, p. 53

Documenta't

Conflicte lingüístic

Es definix com la competència que s'establix entre dos llengües en contacte, que provoca el desplaçament total o parcial d'una de les llengües en els diversos àmbits d'ús lingüístic.

Normalment els conflictes lingüístics apareixen a causa de processos d'expansió i unificació polítiques, moviments migratoris o contactes internacionals. El conflicte lingüístic pot tindre conseqüències ben diverses com ara l'extinció d'una llengua perquè es queda sense parlants, com el dàlmata (una llengua que es parlava a Dalmàcia, una regió que s'estén del nord-oest al sud-oest de la costa de la mar Adriàtica); però el més habitual és la convivència en un mateix context de llengües dominants i llengües minoritzades.

Llengües dominants i llengües minoritzades. Minorització lingüística

En les situacions en què diverses llengües compartixen un mateix territori, direm que una llengua és la dominant quan té més àmbits d'ús o quan els àmbits d'ús que ocupa tenen més prestigi social. Això passa amb l'anglés i el francés en els territoris de les excolònies, i també passa, en alguns casos, amb el castellà respecte de la resta de llengües cooficials en l'Estat espanyol.

En canvi, les llengües que per influència o per una augment d'ús d'altres llengües patixen una reducció dels seus usos públics o privats que n'amenacen l'existència, són llengües anomenades *minoritzades.* Exemples de llengües minortizades poden ser el francés al Canadà o el castellà a Puerto Rico. Els processos de minorització lingüística poden acabar amb la desaparició de la llengua per substitució de la dominant o amb la seua recuperació mitjançant procediments de normalització lingüística, que en cap cas impliquen la negació de l'ús de la llengua dominant.

Diglòssia

Inicialment este terme s'aplicà a l'ús de varietats diferents d'una mateixa llengua per a espais funcionals diferents, segons el qual una varietat, que podem anomenar *A* o *Alta*, és usada per a funcions formals, com ara l'educació o l'administració, i una altra, anomenada *B* o *Baixa*, per a funcions comunicatives informals, de caràcter col·loquial o familiar. Posteriorment, el concepte ha passat a designar el mateix fenomen aplicat a dos llengües que compartixen un mateix territori, però amb les quals es fa una clara diferenciació en l'ús. Un exemple ben clar pot ser la distribució d'usos entre el castellà i el valencià que es féu a l'antic Regne de València després de la promulgació del Decret de Nova Planta. A partir d'este moment la llengua de l'Administració de l'Estat era el castellà, mentres que el valencià quedava relegat a usos més íntims. En este cas la diglòssia es produí com una mesura administrativa i com a conseqüència de la pèrdua d'una guerra, però altres vegades respon a actituds lingüístiques dels parlants que abandonen una llengua en favor d'una altra.

Treballem els texts 18-19

25. Quina és la situació sociolingüística de la llengua en la València de la segona mitat del segle XIX.

26. Què és una llengua morta? El valencià és una llengua morta segons Llorente en el segle XIX?

27. Quin és l'àmbit d'ús de la llengua en què segons el poeta «lo que estava mig mort és son conreu literari»?

28. Quins problemes assenyala Llorente que es troba davant de l'intent de dignificació idiomàtica?

29. Llorente busca la puresa de la llengua o és partidari del «valencià que ara es parla»?

30. Per què el valencià no té una normativa establida i els autors del segle XIX es troben amb la dificultat de crear un model propi?

31. El valencià era una llengua minoritària o minoritzada?

32. Investiga quin fet històric provocà la minorització lingüística del valencià?

33. Amb exemples del text 18 explica la situació de diglòssia de la nostra llengua en el segle XIX.

Homenatge del 1909 i perduració llorentina

No cal dir que, per la seua dimensió i transcendència, l'entronització de Llorente no tenia precedents a València. De fet, el professor Simbor l'ha qualificada com un homenatge «rigorosament extraordinari» que li reteren «la seua ciutat i el seu país». L'esdeveniment, de repercussions molt més àmplies que no les estrictament culturals, fou secundat per tot tipus de corrents polítics. No resultà, per tant, un acte partidista. Segons Lluís Guarner, «hi varen assistir no sols admiradors del poeta, sinó també representants de molts i variats interessos polítics i socials; una gentada que, segons els càlculs del periòdic, passava de 140.000 ciutadans i camperols atapeïts en la gran pista de l'Estadi de l'Exposició».

Medalla de l'homenatge del 1909 a Teodor Llorente.

L'homenatge a Llorente concità tot tipus de simpaties. El fet de comptar amb una obra tan vasta i d'haver mantingut tota la vida una postura ideològica moderada, d'haver exhibit un esperit obert i dialogant, atreia milers de simpatitzants, fins i tot els qui no li eren pròxims ideològicament. No era gratuït, per exemple, que s'hi adherira a un mateix acte un periòdic republicà i antiratpenatista com *El Pueblo* al costat d'entitats com Lo Rat Penat o la Joventut Valencianista, representants del valencianisme coetani. El que això indica és que la figura de Llorente era capaç de congregar-hi totes les tendències polítiques i socials, i que tots volien atraure'l cap al seu terreny —l'espanyolisme uns, el valencianisme els altres.

Aquella festa popular, però, no es clogué amb l'acte de la coronació, sinó que continuà amb tota una sèrie de celebracions diguem-ne particulars. Al dia següent, i al Saló d'Actes de l'Exposició, hi hagué una sessió literària en honor a Llorente organitzada per l'Ateneu Científic i Literari i Lo Rat Penat en la qual es concentrà la pràctica totalitat de la intel·lectualitat valenciana, i que comptà amb la lectura de discursos i poesies i la interpretació de diverses peces musicals. De la mateixa manera, el dia 17 de novembre la Joventut Valencianista organitzà un dinar de germanor en el restaurant Miramar al qual assistiren un bon grapat de catalans: representants de l'Ajuntament de Barcelona, el crític literari Ramon D. Perés i l'escriptor Jaume Massó, entre altres. L'endemà, dia 18, Lo Rat Penat oferí una vetlada «en obsequio a los representantes de la literatura catalana». Finalment, la societat coral El Micalet li dedicà el seu particular homenatge la nit del 2 de desembre, amb l'execució d'exercicis musicals per part dels orfeonistes i els alumnes de les escoles de música, una lectura de poesies i diversos discursos.

Rafael Roca Ricart
Teodor Llorente i la Renaixença valenciana, pp. 121-123

Grup de renaixencistes.

Siau la veu gojosa d'aquestes alegries,
de les que hi ha en la vida més perfumades flors;
digau a nostre poble les glòries d'antics dies,
l'esperança d'uns altres, que hauran de ser millors.
No és un signe del geni fosca posar la cara;
aquells que sovint riuen, és que el cor tenen sa;
per festiu, nostre poble, que és bo i honrat, declara:
si algú hi ha que mai riga, eixe no és valencià.
No per açò el poeta se veu de tristors lliure;
gemega l'Elegia, banyada sempre en plors;
però sos plors són dolços, i algo hi ha del mig riure
en los que du en los llavis, sospirs consoladors.
Les negrors de la vida feu-les aixís menys negres;
vostres cançons falaguen als vells com a l'infant;
i si no totes poden ser festives i alegres,
qui a l'escoltar-les plore, senta's més bo plorant.
¡Oh valencians poetes, als que les muses guien!
Poseu foc en la idea i en vostres versos mel;
i a la llum de migdia vostres estrofes sien
colomes que aletegen en la blavor del cel.

[1911]

Text 21

ALS POETES JÓVENS

OH JOVENILS poetes, que heu de ser nostra glòria!
¿Quin verí los cors vostres omplí i emponsonyà?
¿D'espantadors espectres quina visió il·lusòria
de vostres ulls plorosos la llum estinguir fa?
Batega en vostres venes la sang nova i ardenta
vos oferix la vida sos primerencs amors;
i alçant trista cridòria, perquè tothom la senta,
risibles planyideres, ploreu fingits dolors.
Ombres, negrors, congoixes, això no és poesia;
són llum i voladúries lo que este món mereix;
els grecs, nostres grans mestres, de Febo, Déu de dia
i Apol·lo, Déu dels versos, feren un Déu mateix.
Els fills d'una altra raça, nats entre boires denses,
exhalen llacrimosos la febre que els consum...
el cel de nostra pàtria té claritats immenses;
és aquest país nostre l'imperi de la llum.
Tot diu ací «¡alegrem-nos!». La terra llevantina
nos mostra a totes hores el seu preuat tresor;
palmes de Mauritània, tarongers de la Xina,
i el raïm entre pàmpols i les espigues d'or.
Per tot bosc d'oliveres en la serra i la plana,
en els horts, entre parres, d'Espanya gesmils blancs,
de la Grècia, baladres, plans de roses de grana
en los penyascals aspres, als fons d'estrets barrancs.
I en eixos paradisos airoses valencianes,
les dels ulls que espurnegen quan sona el tabalet,
i a festa en tots los pobles voltegen les campanes,
i rimbomba la traca, i el quadro fa complet.

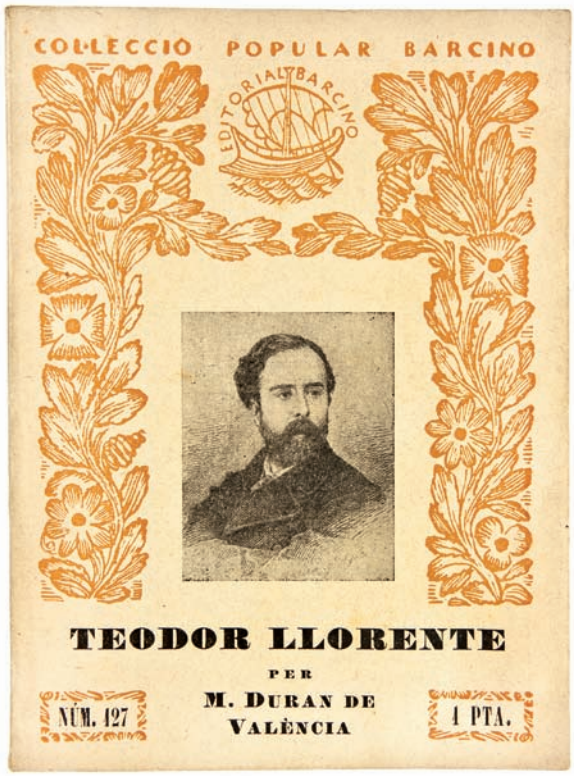

Teodor Llorente, de Miquel Duran de València, Col·lecció Popular Barcino.

Text 22

Aneu-vos-en, vosaltres,
les típiques barraques
de l'horta lluminosa
gentil i esmeragdina.
Deixeu que en vostre lloc
aixequen els paletes
les cases llauradores
mester dels temps moderns.
Aneu-vos-en, barraques,
vosaltres que sou filles
d'un viure primitiu,
i resten vostres línies
solsment en l'Art pictòrica
per ésser un record.

Carles Salvador, «Barraques», *Plàstic*

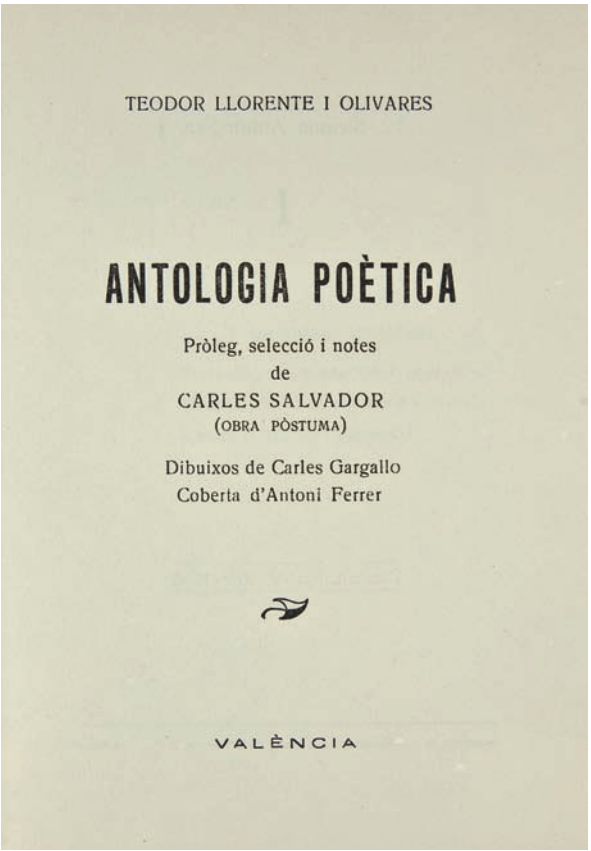
TEODOR LLORENTE I OLIVARES

ANTOLOGIA POÈTICA

Pròleg, selecció i notes
de
CARLES SALVADOR
(OBRA PÒSTUMA)

Dibuixos de Carles Gargallo
Coberta d'Antoni Ferrer

VALÈNCIA

Teodor Llorente, *Antologia poètica*, Sicània, València, 1958.

Treballem els texts 20-22

34. Fes una valoració de la importància que tingué l'homenatge a Teodor Llorente en l'Exposició Universal del 1909.

35. Llorente escriu el 1911 el que seria el seu últim poema, titulat «Als poetes jóvens». Què no li agrada de la manera de fer poesia dels jóvens, què els retrau? Quins consells els dóna?

36. Este poema és com un testament poètic. Quins elements destaquen en el poema que reflectisquen l'estil poètic de Teodor Llorente?

37. Analitza el poema de Carles Salvador «Barraques».

38. Compara esta poesia amb qualsevol altra de Teodor Llorente.

Text 23

TEODOR LLORENTE. De Miquel Duran de València
Col·lecció Popular Barcino. 1 pta.

Mai no havíem trobat una obra, de les moltes que s'han escrit aprop de la gran figura de Teodor Llorente, que aplegués els trets més característics de l'obra llorentina i de la vida del gloriós poeta com convé per a la seua completa divulgació en el País Valencià. Tot el que era Llorente, tot el que va fer Llorente, ha estat esbrinat, tractat, comentat, sota diversos aspectes en abundosa bibliografia; però el que trobàvem a mancar era un volum que resumís, un sol llibre, petit i substanciós, on es reflectís tot allò que li dóna la seua autèntica personalitat: Llorente, poeta valencià; Llorente, dignificador de la llengua popularitzada; Llorente, proclamador de la unitat idiomàtica de totes les terres de llengua catalana; és a dir, Llorente, albada de la renaixença, iniciador del poixant redreçament espiritual de la pàtria.

Avui ja no trobem a mancar aquest llibre resum, aquesta obra compendi, puix que a l'ocasió del centenari del naixement del gran literat i patriota insigne, Miquel Duran de València ens ofrena, en aquest llibre seu que comentem, tot allò que volíem i prou més. Hi va tot el que dèiem; hi van també unes «notes biogràfiques», farcides d'intimitat, d'emoció i de dolç sentiment; les

relacions del poeta amb les terres del Principat; Llorente i les joventuts valencianistes —collita abundosa que sorprèn el poeta i li lleva la tristor—, etcètera.
I escrit com cal, ni llarg ni breu, compendiós i complet.
E[nric] V[alor]

La República de les Lletres, núm. 8, abril-juny 1936, p. 31

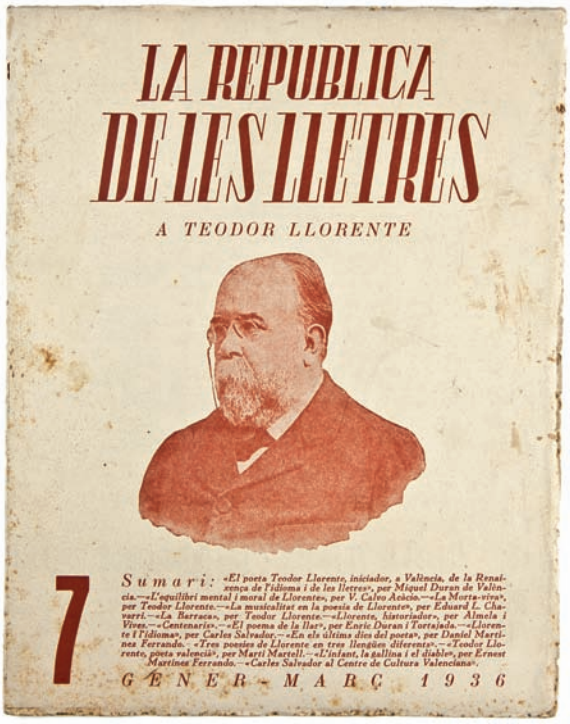

Revista *La República de les Lletres*, núm. 7, gener-març del 1936.

Text 24

El vessant polític de Teodor Llorente

ESCRITS POLÍTICS (1866-1908)
TEODOR LLORENTE OLIVARES
EDICIÓ A CURA DE RAFAEL ROCA RICART
COL·LECCIÓ «ESTUDI GENERAL.TEXTOS VALENCIANS»
404 PÀGINES
INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM. VALÈNCIA, 2001

Els articles recollits per Roca Ricart en aquest volum donen compte de les idees de Llorente sobre el conreu del català a València i, sobretot, del seu interés pregon pels afers polítics de l'Estat espanyol a finals del segle XIX.

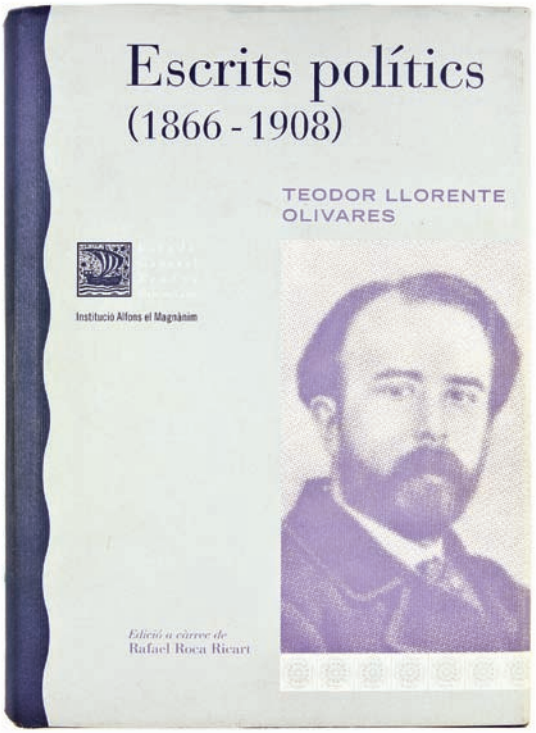

Teodor Llorente, *Escrits polítics (1866-1908)*, edició a càrrec de Rafael Roca.

El present volum aplega una selecció d'articles de Teodor Llorente publicats a *Las Provincias*, que ell mateix fundà l'any 1866, amb només 30 anys. Els articles estan dividits en tres parts, d'acord amb la temàtica. La primera la conforma el prospecte fundacional de *Las Provincias*, tota una declaració de principis que defineix l'ideari llorentià i els objectius regeneradors del món periodístic, però també del polític, que motivaren la creació del diari. La segona part se centra en la concepció llorentina de la descentralització de l'Estat basada en les províncies i en la defensa del conreu literari del català. Les seues idees —moderades i conservadores— li van ocasionar a Llorente, malgrat tot, certs enfrontaments amb els seus col·legues madrilenys, que miraven amb neguit el naixement del catalanisme polític i la Renaixença catalana i temien que al País Valencià s'hi generés un moviment semblant. Llorente, com assenyala Roca en la introducció, «es passà mitja vida excusant els renaixencistes, […] explicant que el conreu de la llengua i la literatura autòctones no comportaven cap perill separatista». La tercera part —la més llarga— dóna compte de la preocupació contínua que la situació política d'Espanya li provocava a Llorente, atent observador dels esdeveniments polítics que sotragaren i commogueren l'Estat espanyol durant aquests 40 anys (revoltes, república, Restauració, etc). La quarta

i última part no és un text periodístic pròpiament, sinó que es tracta del discurs que l'any 1908 va donar a Elx en motiu del centenari de la mort de l'arqueòleg Comte de Lumiares, on exposa el seu ideal de la «Región Valenciana, dentro de la intangible unidad española y de acuerdo con ella» i que conté bona part de l'ideari conservador de l'autor.

Roca i Ricart aprofita la introducció per revisar i qüestionar les tesis defensades per autors com Fuster, Cucó i altres sobre el paper i la influència que Llorente exercí en la Renaixença condemnant l'ús del català a la literatura jocfloralesca i acotant les possibilitats de la reivindicació identitària a l'àmbit literari, a diferència del que passava al Principat de Catalunya. Per a Roca, cal estar-li agraït pel fet de recuperar el conreu del català al País Valencià. De fet, conclou «Llorente treballà […] a favor de la descentralització administrativa i moral, d'una banda, i de la unitat i la catalanitat cultural, de l'altra. És a dir, sentà les bases del valencianisme contemporani». Que cadascú n'extrega les seues conclusions.

Marc Candela
Lletres valencianes, núm. 6, pp. 118-119

Documenta't

La ressenya és un text expositiu que tracta el contingut de llibres, articles, obres de teatre, pel·lícules i d'altres manifestacions artístiques, i se'n fa una valoració crítica. Consta de dos grans apartats: la fitxa tècnica, en què apareix la descripció formal de l'obra (autor o autors, títol de l'obra, editorial, data de publicació i, si cal, la col·lecció i el número), i el cos de la ressenya, on trobem la contextualització de l'autor i l'obra, que servix d'introducció, el resum i un comentari valoratiu.
El cos de la ressenya ha de respondre a l'estructura següent:

1. Introducció. S'ha d'escriure un paràgraf breu que té com a objectiu presentar l'obra i atraure el lector. A banda de donar informació sobre l'autor i l'obra, es pot citar informació com ara les circumstàncies que han permés la publicació, la relació d'esta obra amb altres del mateix autor, o fins i tot d'altres autors, etc.

2. Resum. En el resum s'explica el contingut de l'obra. Resulta totalment imprescindible per a elaborar una bona ressenya. Normalment ens trobarem resums temàtics, però també podem trobar-ne d'argumentatius o d'altres que combinen els dos tipus. En qualsevol cas, el resum ha de ser precís i no massa llarg.

3. Comentari crític. Esta és la part més importat de la ressenya. La informació s'ha d'estructurar de manera clara i lògica perquè puga ser entesa pel destinatari. Normalment, se seguixen estos models:

- Anàlisi descriptiva combinada amb anàlisi crítica convergent i anàlisi crítica divergent.

- Anàlisi descriptiva combinada amb una alternança d'anàlisi crítica convergent o divergent.

- Alternança d'anàlisi descriptiva, de crítica convergent o crítica divergent.

L'anàlisi descriptiva recull tota la informació del text que permet fer-lo més comprensible a un hipotètic lector, per tant el seu nivell de complexitat varia en funció que el nostre text s'adrece a un públic general (ressenyes de caràcter divulgatiu) o a un de més especialitzat (ressenyes restringides a àmbits específics i concrets). Per a elaborar l'anàlisi descriptiva, es poden tractar qüestions com ara el marc i el context en què s'ha generat l'obra, el gènere, el públic a qui va adreçada, el tema principal i els secundaris, la justificació de l'autor per a tractar el tema, el seu punt de vista a l'hora d'acarar el tema, l'estructura de l'obra, etc.

Per la seua banda, l'anàlisi crítica pot ser convergent (elements de l'obra amb què estem d'acord) o divergent (elements amb què estem en contra). En els dos casos haurem d'elaborar una argumentació, per a la qual ens podem ajudar de variables com la idoneïtat del tractament temàtic, el rigor o el grau d'aprofundiment, la validesa de les fonts en què es basa, la valoració de l'enfocament pres per l'autor o el grau d'originalitat. Per a fer la valoració crítica, també podem establir un contrast entre l'obra de què parlem i altres obres que tracten el mateix tema, detectar —si n'hi ha— possibles errors narratius, expositius o argumentatius, o valorar el grau d'acompliment de les expectatives creades.

4. Conclusió. Este és l'apartat que tanca la ressenya i, normalment, ocupa l'últim paràgraf. Sol incloure una síntesi breu i clara de l'anàlisi prèvia; propostes de continguts que no han sigut tractats en l'obra ressenyada i una mena d'eslògan que té com a objectiu causar un impacte final en el lector, com ara «obra molt adequada per a...», «abstingueu-vos-en lectors...», «llibre apte per a...».

Treballem els texts 23-24

39. **Després de llegir les ressenyes (texts 23 i 24), digues les parts que tenen estos texts expositius i indica els tipus d'anàlisi que fan els autors.**

Solucionari

Advertiment

El solucionari que presentem a continuació és una guia de respostes que poden ser més completes o menys segons el que el professorat considere que ha d'exigir a l'alumnat en funció de les seues capacitats. També cal advertir que no hi ha exercicis de mètrica, ja que la mètrica que emprava Llorente era la castellana. El professorat considerarà oportú o no afegir i completar en este sentit exercicis proposats en les diverses unitats.

Unitat de 1r i 2n d'ESO

1. Resposta orientativa.

1836	Naix Teodor Llorente
1858	Marià Aguiló, bibliotecari de la Universitat
1859	Festa literària
1861	Jocs Florals de Barcelona Comença a dirigir *La Opinión*
1866	Mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona Fundà *Las Provincias*
1878	Fundació de Lo Rat Penat
1880	President dels Jocs Florals de Barcelona
1885	Publica *Llibret de versos*
1890	Cronista oficial de València
1891	Diputat a Corts per Sueca
1893	Diputat a Corts per València
1899	Diputat a Corts per Sueca
1902	Publica *Nou llibret de versos*
1907	Publica Versos de la juventud
1911	Mor Teodor Llorente

2. Llorente Olivares, Teodor

(**Morella,** 1836-**1940**). Poeta, periodista, polític, historiador, **novel·lista i metge**. Estudià Dret en la Universitat de València, on va fer amistat amb Vicent W. Querol. Marià Aguiló, bibliotecari de la Universitat des del 1858, encaminà la vocació de Llorente i Querol cap a la incipient Renaixença i promogué la seua aparició pública en una festa literària del **1845.** Llorente concorregué als Jocs Florals de Barcelona (1861), dels quals va ser **president** (1866) i **mantenidor** (1880). Fundà, amb Constantí Llombart i altres, Lo Rat Penat (1878), en els Jocs Florals del qual guanyà repetidament la Flor **Blanca** (1879, 1887, 1907) i va ser mantenidor (1905). Encara que presidí Lo Rat Penat un sol curs (1879-1880), mantingué sobre l'entitat una prolongada influència hegemònica. Reuní les seues poesies en dos volums: ***Recull*** *de versos* (1885) i *Nou* ***llibre de poemes*** (1902). Creà escola, encara que cap dels seus epígons arribà a superar-lo, i obtingué en la seua llengua nadiua un reconeixement que no va aconseguir mai en castellà (*Versos de la juventud*, 1907). Traduí a esta llengua grans poetes romàntics (Hugo, Heine, Byron, Goethe) i la biografia de *Don Jaime I el Conquistador*, de Ch. Tourtolon (1874). En 1936, amb motiu del centenari del seu naixement, es publicà la seua obra poètica completa: *Poesies valencianes,* i més tard s'edità ***Narrativa*** *valenciana completa* (1983). Com a historiador, la seua obra màxima és *Valencia,* ***Castellón y Alicante***. ***Sus monumentos e historia*** (1887-1889, dos volums). El 1890 el van nomenar cronista oficial de València. Va exercir el periodisme i dirigí *La Opinión* (1861-1866) —propietat del financer Josep Campo fins al 1865, any en què decidí suspendre'n la publicació—, *El Panorama* (1867), *Revista de Valencia* (1880), [...] *i Las Provincias* (1866-1904). Per a editar este diari, el 1866 adquirí la propietat de *La Opinión* amb la condició que canviara el nom de la capçalera, que va substituir per *Las Provincias*. Una àmplia selecció dels seus articles periodístics s'edità en 2001 amb el títol *Escrits polítics (1866-1908).* Diputat a Corts (1891, per **Gandia**; 1893, per **Alacant**, i 1899, per Sueca) i senador (1896, per València) pel Partit Conservador —la direcció del qual exercí dos vegades (1895-1899 i 1903)—, el seu suport va ser decisiu en l'escissió de Silvela enfront de Cánovas (1892). Abandonà una part dels seus compromisos polítics el 1899 amb el fracàs del Govern de Silvela i la dimissió dels seus amics el general Polavieja i Manuel Duran i Bas, fins que el 1903 ho féu definitivament amb l'entrada d'Antonio Maura al Partit Conservador. **Contribuí decididament** a donar transcendència civil i reivindicativa a la Renaixença, que volgué limitar a l'àmbit estricte de l'enyorança literària. Per este motiu refusà presidir l'Assemblea Regionalista Valenciana el 1907.

Gran enciclopedia de la Comunidad Valenciana, pp. 160-161

3. Jocs Florals

4. En valencià i castellà. El màxim reconeixement l'obtingué en valencià.

5. Del romanticisme.

6. Dirigí *La Opinión* i *Las Provincias* i va fundar *Las Provincias*.

7. El món rural és, per a Llorente, l'expressió de l'ànima valenciana.

8. En la seua poesia, Llorente intenta reflectir la quotidianitat i les emocions de la vida. Trobem temes costumistes i relacionats amb la nostra història. Mostra un gran domini del llenguatge i del ritme poètic.

9. Lo Rat Penat.

10. La seua finalitat era promoure tota mena d'activitats culturals.

11.

***a*) El tema del poema és la barraca com a símbol de l'ànima valenciana.**

***b*) Resposta oberta.**

12. Resposta oberta.

13. Resposta orientativa. Tots els adjectius descriuen un espai amb molta llum on es viu i es treballa amb alegria al recer de la barraca. Com per exemple: *blavosa, verd, ombriu, bledana, humils, honrats, alegre, matinal, purs, amoroses, blancs*... L'alumnat en pot trobar d'altres.

14. Estrofa primera: *tranquil·litat*; estrofa segona: *paisatge de l'horta*, i estrofa tercera: *quotidianitat*.

15. La rima que presenta el poema té la seqüència següent: abbaacca. Amb la rima es crea la musicalitat del poema.

16. Resposta orientativa. A través dels adjectius, s'expressa un record idíl·lic de l'espai que es descriu. Per exemple: *Dolç flaire, millors jardins, verdosos brins, caçadors destres, ànets silvestres, dolços records*... L'alumnat en pot trobar d'altres.

17. L'estació de l'any que es descriu en el poema és l'estiu. El poeta empra les expressions següents per a descriure el paratge: els «verdosos brins» de l'arròs, l'aigua que «els camps anega», «el dolç flaire» dels tarongers...

18. El temps passat feliçment en el barranc dels Algadins.

19.

Ditxosos	Feliços, venturosos
Lo més menut	El més menut
'vui	Hui, avui
Lo front	El front
Pues	doncs
Hu	Ho
Lo major	El major
Lo menut	El menut
Lo millor	El millor

20. Resposta oberta.

21.

Teuladí	Amic de casa, pobre i «pauruc», viu de l'almoina, «benastruc», replega el gra que es perd entre palla, etc.
Cadernera	Tiny la primavera d'or i de grana
Rossinyol	Veu dolça
Oroneta	Joliua i lleugera
Àligues	Niuen damunt de la roca
Paixarell	Niua en branca fullosa; és viu
Tórtora	Niua en l'arbre que obri la soca
Gralla	Niua en les runes d'un castell
Turcàs	Busca fruits del bosc
Griva	Busca xanglots entre els pàmpols
Estornell	Busca l'oliva
Flamenc	Busca «asserps» verinoses; és vistós
Òbila	Busca la llàntia del temple; és furtiva
Còndor	Busca anyells; és avorrívol i famolenc

22.

***a*) Tornada: «Joiós caçador, passa, / busca més brava caça, / i deixa'm quiet a mi: / jo sóc l'amic de casa, / jo sóc lo Teuladí».**

Estrofes: «Joiós caçador [...]» (I); «Jo no tinc la ploma de la Cadernera [...]» (II); «Les Àligues niuen damunt de la roca [...]» (III), i «Los fruits del bosc busca lo Turcàs; la Griva [...]» (IV).

***b*) Resposta oberta.**

23. La «Morta-viva» del poema és el valencià. Es pensa que és morta perquè algú volgué que desapareguera, «l'envejós, a qui era sa mort gran espectacle», però encara hi ha gent que el parla, com els trobadors —poetes contemporanis— i el poble, reflectit en els versos com a «popular rondalla».

24. Tema: la llengua; subtemes: la llengua com a supervivent; objectiu central dels Jocs Florals, i manteniment del seu ús per part del poble.

25. Estrofes, primera: la llengua *martiritzada* per l'intent d'extingir-la, se'n deslliura; segona: el poeta expressa característiques de la nostra llengua,

com ara que està emparentada amb el llatí, que és emprada pels trobadors i per gent de «dura raça»; tercera: no és una llengua morta, està dormida, i quarta: és la font d'inspiració dels poetes. (Esta estrofa cal situar-la en el context dels Jocs Florals, quan es feia lectura pública de les composicions poètiques.)

26. Al tema de la Pàtria.

27. El pas del temps.

28. En les quatre primeres estrofes el poeta es recrea en el passat, i en les quatre últimes es lamenta de les coses que ha perdut.

29. Les tres virtuts de la joventut són l'amor, la fantasia i l'alegria. Els adjectius amb què es qualifiquen són la copa més «falaguera» de l'amor, «gallarda, misteriosa» la fantasia, «arrulladora» i «plaentera» l'alegria.

30. Resposta oberta.

31. Resposta oberta.

Unitat de 3r i 4t d'ESO

1. Romanticisme conservador, aristòcrata i creient, que afavorí la recuperació de la història de les cultures minoritzades. Romanticisme liberal i demòcrata, que difongué la ideologia de l'Estat liberal burgés.

2. El romanticisme s'introduïx a través de les publicacions d'autors romàntics europeus per part d'editors valencians; de les manifestacions romàntiques en la premsa, i del retorn dels exiliats.

3. Temes: món rural idealitzat, patriotisme. Tractaments poètics: descripció, retòrica i costumisme.

4. Comencen abans del 1868 i perduren fins a finals del segle XIX.

5. La Renaixença és un procés de recuperació de la llengua i la literatura pròpies basant-se en els postulats romàntics, com ara la presa de consciència de la pròpia identitat.

6. La Renaixença comença el 1859 amb la convocatòria dels Jocs Florals que van organitzar, esperonats per Marià Aguiló, Teodor Lorente i Vicent Querol.

7. Els primers romàntics renaixencistes van ser Pasqual Pérez, Vicent Boix i Josep Maria Bonilla.

8. Resposta oberta.

9. Resposta orientativa.

1836	Naix Teodor Llorente
1858	Arribà a València Marià Aguiló
1859	Jocs Florals de València
1861	Comença a dirigir *La Opinión*
1866	Mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona Fundà *Las Provincias*
1878	Fundació de Lo Rat Penat
1880	President dels Jocs Florals de Barcelona
1885	Publicació *Llibret de versos*
1890	Cronista oficial de València
1891	Diputat a Corts per Sueca
1893	Diputat a Corts per València
1899	Diputat a Corts per Sueca
1902	Publica *Nou llibret de versos*
1907	Publica *Versos de la juventud*
1909	*Segona edició del Nou llibret de versos*
1911	Mor Teodor Llorente

10. Periodista, traductor, cronista de la Ciutat de València i polític.

11. Marià Aguiló, que arribà a la ciutat de València el 1858 com a bibliotecari de la Universitat de València. Influí en Llorente, ja que li aportà les novetats del moviment renaixencista de Mallorca i Barcelona, així com coneixements de la història del nostre poble.

12. La manifestació literària més important és la seua poesia en valencià.

13. Resposta oberta.

14. Llorente mostra un espai idíl·lic, sense conflictes. No tingué en compte ni reflectí en la seua obra els problemes de la societat valenciana d'aquella època ni els dels camperols.

15. La mètrica i la rima. En este poema, a més, les interrogacions retòriques.

16. Rima: abaaabab / cdcccdcd. Recusos de repetició: interrogacions retòriques fonamentalment.

17. Resposta orientativa. Adjectius i altres complements del nom: *blaus, dolça, quieta, embadalit, de cel, de rosa*... El poeta manifesta la innocència, la bellesa i la dolçor de la seua estimada.

18.

***a*) El tema del poema és la barraca com a símbol de l'ànima valenciana.**

***b*) Resposta oberta.**

19. Resposta oberta.

20. Resposta orientativa. Tots els adjectius descriuen un espai amb molta llum on es viu i es treballa amb alegria al recer de la barraca. Com per exemple: *blavosa, verd, ombriu, bledana, humils,*

honrats, alegre, matinal, purs, amoroses, blancs… **L'alumnat en pot trobar d'altres.**

21. Estrofa primera: *tranquil·litat*; **estrofa segona:** *paisatge de l'horta*, **i estrofa tercera:** *quotidianitat*.

22. La rima que presenta el poema té la seqüència següent: abbaacca. La rima crea la musicalitat del poema.

23. Resposta orientativa. A través dels adjectius, s'expressa un record idíl·lic de l'espai que es descriu. Per exemple: *Dolç flaire, millors jardins, verdosos brins, caçadors destres, ànets silvestres, dolços records*... **L'alumnat en pot trobar d'altres.**

24. L'estació de l'any que es descriu en el poema és l'estiu. El poeta empra les expressions següents per a descriure el paratge: els «verdosos brins» de l'arròs, l'aigua que «els camps anega», «el dolç flaire» dels tarongers...

25. El temps passat feliçment en el barranc dels Algadins.

26.

...Constantí Llombart i Teodor Llorente.
...donar eficàcia als entusiasmes valencianistes.
...la convocatòria dels Jocs Florals.
...Teodor Llorente.
...Pàtria, Fe i Amor.
...jocfloralesca.
...Jaume I, sant Vicent Ferrer, Ausiàs March.
...conservador.
...no reivindicativa, no compromesa.

27. A la Pàtria.

28. La nostra llengua.

29. Els versos «dels palaus oblidada», «I al pastor, que en lo mas alegre balla, / dictar-li humil tradicionals cançons» signifiquen que la llengua no és emprada per grups de poder, sinó per la gent humil i treballadora. Amb la Renaixença retorna l'estatus de la nostra llengua, segons Llorente, amb «pórpora real».

30. Llorente ja era major i havia sigut una personalitat important dins de la societat valenciana: escriptor, historiador, periodista, polític, traductor...

31. Teodor Llorente per als jóvens valencianistes suposava el seu precedent a partir del qual havien de treballar i mantindre una continuïtat històrica.

32. De la Renaixença apolítica.

33. Llorente opina que la poesia dels jóvens «emponsonya», és a dir, que és trista i que ploren fingits dolors.

34. El poeta expressa el seu descontent pels sentiments trists i dolorits que mostra la poesia dels jóvens poetes, que havien de convertir-se en la «nostra glòria» (vers 1). Per a Llorente la manifestació del dolor, «trista cridòria» (vers 7), no és poesia. Els exhorta a ser la «veu gojosa» (vers 29), dolça i alegre, dels nostres pobles.

35. El pas del temps.

36. En les quatre primeres estrofes el poeta es recrea en el passat, i en les quatre últimes es lamenta de les coses que ha perdut.

37. Les tres virtuts de la joventut són l'amor, la fantasia i l'alegria. Els adjectius amb què es qualifiquen són la copa més «falaguera» de l'amor, «gallarda, misteriosa» la fantasia, «arrulladora» i «plaentera» l'alegria.

38. Resposta oberta.

39. Resposta oberta.

Unitat de Batxillerat

1.

***a*) Marquesos de Cáceres i de Casa Mayor, Comte d'Almodóvar, Cirilo Amorós, Teodor Llorente i Josep Campo.**

***b*) Resposta oberta.**

2. Les causes de la Restauració borbònica foren la inestabilitat política i el temor dels burgesos a la intrusió en el joc polític de les classes populars i obreres.

3. L'època d'Isabel II es caracteritzà per la política de camarilles que reservava l'exercici del poder a la facció més moderada de la burgesia. Amb la Restauració, Cánovas dissenyà un pla d'estabilitat política en el qual es produïa una alternança de poder per part dels dos únics partits, el conservador i el liberal.

4. L'alternança de poder dels dos partits la regulava la corona. Esta encarregava la formació del govern a un partit o a l'altre, que organitzava les eleccions que havien de donar-li la majoria parlamentària.

5. Resposta oberta, segons el diccionari que consulten.

6. Les característiques principals de les etapes de la Renaixença són:
Primera etapa (1833-1859). Esta etapa, que té un dels precedents en el poema d'Antoni M. Peyrolon «En los dies del nostre rei Fernando», es caracteritza pel retorn dels exiliats liberals i la publicació de molts llibres d'autors romàntics.
Segona etapa (1859-1878). Marià Aguiló arribà a València per a treballar en la Biblioteca de la Universitat de València. Coneix els jóvens Teodor Llorente i V. Querol, els incita a escriure en valencià, i s'organitzen, a instància d'Aguiló, els primers Jocs Florals de la Renaixença.
Tercera etapa (1874-1909). Un nou grup d'escriptors irromp en el panorama valencià de la Renaixença encapçalat per Constantí Llombart. Teodor Llorente i Llombart funden Lo Rat Penat, entitat on s'apleguen tots els sectors de la Renaixença valenciana.

7. Resposta orientativa.

1830	Poema d'Antoni Maria Peyrolon
1833	Pasqual Pérez funda *Diario Mercantil de Valencia*
1837	Josep Maria Bonilla funda *El Mole*
1858	Arriba a València Marià Aguiló
1859	Se celebren els Jocs Florals
1878	Fundació de Lo Rat Penat
1879	Es tornen a convocar els Jocs Florals

La segona pregunta és de resposta oberta.

8. Els liberals tenien un sentiment regionalista més profund i més interés pels temes costumistes i urbans. Conrearen diversos gèneres, entre els quals la poesia i el teatre. Provenien de classes socials humils. Els conservadors provenien de classes socials més acomodades, eren universitaris, mantenien relació amb escriptors de la resta del domini lingüístic. Sols conrearen la poesia. Els dos grups anomenaven *llemosina* la llengua.

9. «Lo crit del Renaiximent» és un cant a la llengua menystinguda. Encoratja el poble a parlar-la perquè es puga produir un renaixement. «La dama del ratpenat» és una metàfora de la nostra llengua, no morta sinó dormida.

10. La Renaixença mostra un gran interés pel passat, la llengua i la nostra història. Els dos poemes fan referència a estos tres elements.

11. El poeta manifesta la germanor entre Barcelona i València com es llig a la primera estrofa. En la segona, el poeta exposa d'on prové l'agermanament «materna soca» i «tronc llemosí». En la tercera i quarta estrofa recorda passades glòries. En la cinquena apareix «lo Trobador» com a personatge que exposa «les comunes glòries» coneixedor del nostre passat històric. A continuació en la sisena presenta una exhortació que acaba amb la rivalitat de les dos ciutats «les dos poden ser reines». Al final, el poema expressa desitjos de fraternitat entre les dos ciutats.

12.

Berenguers	Berenguer IV
Jaumes	Jaume I
Llúria	Roger Llúria
March	Ausiàs March
Roger	Roger de Flor
Lo Trobador	El poeta
1879	Es tornen a convocar els Jocs Florals

13. Llorente agraïx al vell bibliotecari el seu mestratge i guia en l'aprenentatge de la història del poble valencià i el coneixement de «la renaixença llemosina».

14. L'apòstol és una metàfora referida a Marià Aguiló, que predicava la història del nostre poble.

15. El poema manifesta la tristor del poeta. Una característica del romanticisme és la plasmació en la natura de l'estat d'ànim del poeta. En este sentit, es descriu un dia sense sol, trist i ombrívol, a causa de no trobar l'amor. El poeta busca sense trobar-lo «un cor per al meu cor».

16. Les figures retòriques són l'exclamació: «i el sol eixir no vol!»; la interrogació: «¿quina esperança em queda?»; la personificació: «jo al món li preguntava»; el símil: «mon cor era una flama», i la comparació: «com una gota d'aigua

17. El gaiter representa la fidelitat a la pàtria a través dels elements paisatgístics més pròxims: el riu Llobregat i el seu entorn.

18.

***a*) Els Jocs Florals els va convocar el rei, que cridà els trobadors a la cort. Es cantava a la Pàtria, a la Fe i a l'Amor. Desaparegueren durant cinc-cents anys i, d'entre les runes i cendres, han tornat a renàixer i rebrotar per a cantar de nou la Pàtria, la Fe i l'Amor.**

***b*) L'entitat de Lo Rat Penat.**

19. Les tres primeres estrofes parlen dels Jocs Florals en l'antiguitat. La resta del poema els situa en la Renaixença, àmbit en el qual ressorgiren.

20. La trilogia temàtica de Pàtria, Fe i Amor, i els trobadors, la Viola, l'Englantina i la regina.

21. El poema del text 10, dedicat a la pàtria, recrea els paisatges verdaguerians principalment el Canigó, objecte d'un poema de Verdaguer. També és un homenatge a Verdaguer a través de la identificació de la poesia verdagueriana amb els temes de la Renaixença: Pàtria, Fe i Amor.

El text 11 descriu un espai idíl·lic enyoradís on el «Trobador feliç» viu després de la seua mort. És com una identificació del paradís celestial.

22. Resposta oberta.

23. Comparacions: «Com la gavina de la mar blavosa» (estrofa 1, vers 1), «com lo nevat colom» (estrofa 1, vers 3), «Quatre pilars, més blancs que l'assutzena» (estrofa 3, vers 17), «¡Més que els palaus de jaspis i de marbres» (estrofa 4, vers 29); adjectivació: «blanca, polida, somrient, bledana» (estrofa 1, vers 5); personificació: «l'alegre barraqueta valenciana / s'amaga entre les flors» (estrofa 1, versos 7 i 8), «corre sobre ells la parra» (estrofa 3, vers 19); exclamació: «¡Barraca valenciana!» (estrofa 4, vers 25); metàfora i personificació: «repartix a sos fills lo Treball sant, / i en la taula la Pau i l'Alegria / les flors van desfullant» (estrofa 3, versos 22-24), i antítesi: «sobre la taula buida o abundant» (estrofa 9, vers 68).

24. Resposta oberta.

25. Situació de diglòssia lingüística. El valencià no era llengua oficial.

26. Una llengua morta és una llengua que no té parlants, és a dir, no se'n fa un ús oral. Llorente pensa que el valencià no és una llengua morta perquè es parla en el carrer.

27. L'àmbit de què parla el poeta és el literari, en el qual no es feia ús de la llengua o se'n feia ben poc.

28. Els problemes els generen els qui volen un valencià dialectalitzat, ple de castellanismes i amb una ortografia no adequada.

29. Llorente sempre busca l'ús d'una llengua culta.

30. El valencià des del Decret de Nova Planta era una llengua no oficial fora dels àmbits d'ús de prestigi. Este fet feia impossible la normativització lingüística.

31. El valencià era una llengua minoritzada, menystinguda.

32. El Decret de Nova Planta

33. «Llengua *morta* és la llatina [...] aneu de poble en poble per lo nostre Regne de València i voreu que està tan viva com lo paixarell més cantador»; «¿Quin dany fa que hi haja un instrument més en la grandiosa orquesta de les modernes Muses?», i «Tenim ací a València, una llengua viva i una literatura morta [...] els populars autors de romanços [...] la usaren sense estudi ni poliment algú, corrompuda i rebordonida com la trobaven en los llavis de gent indocta».

34. Reposta oberta.

35. No li agrada la seua «trista cridòria» i els seus «fingits dolors», i els retrau que escriguen eixa poesia trista, que no consola. Els aconsella que facen una poesia més alegre, que expressen les glòries passades, que els seus plors siguen dolços, que facen les negrors de la vida «menys negres».

36. Les descripcions, els recursos sintàctics de les exclamacions i de les preguntes retòriques.

37. Resposta oberta.

38. Resposta oberta.

39. Resposta oberta

BIBLIOGRAFIA

OBRA DE TEODOR LLORENTE

Llibret de versos, València: F. Doménech, 1885.

Valencia. Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia. 2 vols., Establecimiento Tipográfico – Editorial de Daniel Cortezo y Cía., Barcelona, 1887 i 1889-1902; ed. facsímil, Albatros Ediciones, València, 1980.

1867 y 1878. Cartas sobre las dos últimas Exposiciones Universales de París y apuntes de viaje, València: J. Doménech, 1879.

Nou llibret de versos, València: F. Doménech, 1902.

Poesies triades, Barcelona: L'Avenç, 1906.

Versos de la juventud: 1854-66, Madrid: Librería de Fernando Fé, 1907.

Nou llibret de versos, València: F. Doménech, 1909.

Llibrets de versos, 2 vols., València, F. Doménech, 1914.

Epistolari Llorente, 3 vols., Barcelona: Balmes, 1929-1936.

Poesies valencianes, València: F. Doménech, 1936.

Antologia poètica, València: Sicània, 1958.

Poesia valenciana completa, València: Tres i Quatre, 1983.

Poesia, València: Alfons el Magnànim, 1996.

Los alrededores de Valencia, València: Generalitat Valenciana, 1999.

Escrits polítics (1866-1908), València: Institució Alfons el Magnànim, 2001.

La barraca i altres poemes, Alzira: Bromera, 2007.

Lo foc sagrat de la fe, València: Denes, 2010.

TRADUCCIONS DE TEODOR LLORENTE

Goethe, J. W.: *Fausto: Tragedia* [*Faust*], Barcelona: F. Giró, 1882; València: F. Doménech, 1882; Barcelona: Montaner i Simon, 1905, 1929 (edició il·lustrada); Barcelona: Augusta, 1967.

Heine, Heinrich: *Libro de los cantares: poesías de Heine* [*Das Buch der Lieder*], Barcelona: D. Cortezo, 1885 (inclou un pròleg de Teodor Llorente); Santa Cruz de Tenerife: Femar, 2008.

— *Poesías*, Barcelona: Fama, 1901, 1944; Barcelona: F. Granada, 1908.

Hugo, Victor: *Poesías selectas de Victor Hugo*, Madrid: Imprenta de Juan A. García, 1860.

La Fontaine, Jean de: *Fábulas*, Barcelona: Montaner i Simon, 1885, 1940 (il·lustracions de Gustavo Doré); Madrid: Edimat, 1998, 2003; Madrid: Atlas, 2007.

VOLTAIRE: *Zaira*, Barcelona: S. Manero, 1868.

DIVERSOS AUTORS: *Amorosas: poesías de los principales autores modernos vertidas en rima castellana*, València: F. Doménech, 1876.

DIVERSOS AUTORS: *Leyendas de oro: poesías de los principales autores modernos vertidas en rima castellana*, València: Librería Aguilar, 1877; València: T. Llorente y Cª, 1879; València: Librería Aguilar, 1908.

DIVERSOS AUTORS: *Leyendas de oro. Segunda serie. Poesías de autores modernos*, València: Librería Aguilar - Imprenta Vives Mora, 1908.

DIVERSOS AUTORS: *Poetas franceses del siglo XIX*, Barcelona: Montaner i Simon, 1906.

OBRES DE CONSULTA

AGUILAR E SILVA, V. M. DE (1987): «Pre-romanticismo y Romanticismo», dins *Teoría de la literatura*. Madrid: Gredos, pp. 319-341.

ALMELA Y VIVES, F. (1962): «El liceo valenciano (sus figuras y sus actividades) dins *Boletín de la Sociedad Castello nense de Cultura*, XXXVIII.

ANDREU, Ramon (1935): *El árbol y sus frutos. Teodoro Llorente y Olivares. Su esencia y espíritu*. València: Tipogra fía Moderna.

ARCHILÉS, F., i M. MARTÍ (2002): «Renaixença i identitats nacionals al País Valencià», dins M. Nicolás (ed.), *Bernat i Baldoví i el seu temps*. València: Universitat de València, pp. 51-71.

ARCHILÉS, Ferran (2007): «La Renaixença al País Valencià i la construcció de la identitat regional», dins *Anuari Verdaguer*, pp. 483-519.

BLASCO, Ricard (1973): «El llaurador i la literatura valenciana de la Restauració», dins *Serra d'Or*, núm. 171, pp. 87-90.

— (1979): *Poesia política valenciana. De la monarquia absoluta a la Segona República*, València: Eliseu Climent, editor.

— (1980): «Dels límits i de la densitat de la 'Renaixença' valenciana», dins *L'Espill*, núms. 6-7.

— (1983*a*): «Sobre Llorente, el llorentinisme i la seua projecció paracrònica», dins *L'Espill*, núm. 19, pp. 136-151.

— (1983*b*): *La premsa al País Valencià (1790-1983)*. València: Institució Alfons el Magnànim.

— (1984): *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)*. València: Institut de Filologia Valenciana.

— (1985): *Constantí Llombart i Lo Rat Penat*. València: Diputació de València.

— (1988): «Notes per a l'estudi del llenguatge figurat en els poetes valencians (de la Renaixença a la II República)», dins *L'Aiguadolç*, núm. 6, pp. 41-74.

— (1994): «Llengua i pàtria al País Valencià durant la Renaixença», dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, 2 vols. Barcelona: Curial, pp. 155-182.

Bou, E. (2000): *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*. Barcelona: Edicions 62.

Carreres, Joan (1988): «Teodor Llorente i Olivares: poeta, periodista i polític», dins *La nostra gent*, 3 vols. Esplu gues de Llobregat: Plaza & Janés, pp. 14-17.

Català, Borja (2008): «El llegat del patriarca de les lletres valencianes», dins *El Temps*, núm. 1253, pp. 73-75.

Cervera, David (1976): *La prensa valenciana en su aportación a la «Renaixença»*. València: Ajuntament de València.

Copleston, F. Ch. (1978): «La ruptura con la Ilustración», dins *Historia de la filosofía*. Barcelona: Ariel.

Cucó, Alfons (1971): *El valencianisme polític (1874-1936)*. València: Garbí.

— (1977): «Actituds polítiques i lingüístiques al País Valencià contemporani», *Treballs de sociolingüística catalana, vol. 1. València: Tres i Quatre*, pp. 67-80.

Diversos autors (1988): *Teodor Llorente i la Renaixença al País Valencià*, monogràfic de Caplletra, núm. 4.

Diversos autors (1995): «Monogràfic Teodor Llorente», dins *Saó*, núm. 185.

Duran de València, Miquel [Miquel Duran i Tortajada] (1936): *Teodor Llorente*. Barcelona: Barcino.

Estelrich, Joan (1934): *Fènix o l'esperit de la Renaixença*. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents.

Fàbregas, X. (1972): *Aproximació a la història del teatre català modern*. Barcelona: Curial.

— (1978): *Història del teatre català*. Barcelona: Ed. Millà.

— (1980): «Una polèmica que cal agafar amb pinces», dins *L'Avenç*, 27, pp. 43-46.

Furió, Antoni (1995): *Història del País Valencià*. València: Institució Alfons el Magnànim.

Fuster, Joan (1956) *La poesia catalana*. Palma de Mallorca: Ed. Moll.

— (1962): *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.

— (1970): «Ni modernistes ni tant sols moderns», dins *Serra d'Or*, núm. 135, p. 69.

— (1976): «Llengua i literatura al País Valencià en el primer terç del segle xix», dins *La Decadència al País Valencia*. Barcelona: Curial, pp. 147-189.

— (1977): «Llengua i literatura al País Valencià en el primer terç del segle xix», *Treballs de sociolingüística catalana*, vol. 1. València: Tres i Quatre, pp. 117-130.

Gran enciclopèdia catalana (2000): «Romanticisme», *s. v.* 24 vols. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Gran enciclopedia de la Comunidad Valenciana (2005), 17 vols. València: Editorial Prensa Valenciana.

Guarner, Lluís (1983): «Pròleg» a Teodor Llorente, *Poesia valenciana completa*. València: Tres i Quatre, pp. 19-90.

— (1985): *La Renaixença valenciana i Teodor Llorente*. Barcelona: Edicions 62.

Llorente falcó, Teodor (1930): *Amb motiu d'un centenari. Mistral i Llorente (recull de notícies i impressions)*, València: L'Estel.

López-Pampló, Gonçal (2008): «Llorente a la sala dels espills», dins *Caràcters*, núm. 43, pp. 36-38.

Martí, Cristòfor (1990): «Mistral i Llorente. Noves aportacions documentals sobre les relacions occitano-valencianes durant la Renaixença», dins *Caplletra*, núm. 9, pp. 195-224.

— (1993): «Mistral i Llorente. Les relacions occitano-valencianes durant la Renaixença», *Dotze anys d'investigació: tesis i tesines sobre llengua i literatura catalanes (1981-1992)*. València: Universitat de València.

Monlleó, Rosa (1992): «El sector moderat de la Renaixença valenciana. Anàlisi de la seua positura ideològica a propòsit d'un debat suscitat el setembre de 1868», dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, vol. 1. Barcelona: Curial, pp. 155-187.

Nicolás, Miquel (ed.) (2002): *Bernat i Baldoví i el seu temps*. València: Universitat de València.

Oleza, J., i J. Sirera (1985): *Història i literatures*. València: Institució Alfons el Magnànim.

Peers, Alison (1954): *Historia del movimiento romántico español*. Madrid: Gredos.

Pérez, Francisco (2009): *Teodoro Llorente Olivares. Biografía*. València: Ajuntament de València.

Roca, Rafael (2003*a*): «Les relacions entre Teodor Llorente i Jacint Verdaguer», dins *Anuari Verdaguer*, núm. 11, pp. 321-344.

— (2003*b*): «Teodor Llorente. Del provincialisme al regionalisme valencianista», dins *Afers*, núm. 44, pp. 53-75.

— (2004*a*): «L'esquizofrènia valenciana», dins *Serra d'Or*, núm. 537, p. 29.

— (2004*b*): *Teodor Llorente, el darrer patriarca*. Alzira: Bromera.

— (2007*a*): *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*. València: Universitat de València.

— (2007*b*): *Teodor Llorente, i la Renaixença valenciana*. València: Institució Alfons el Magnànim.

— (2007*c*): «Noves perspectives de la Renaixença Valenciana», dins *Anuari Verdaguer*, núm. 15, pp. 411-433.

— (2007*d*): «Teodor Llorente, escriptor valencià», *Caplletra*, núm. 43, tardor del 2007, pp. 9-37.

— (2008): «Noves aportacions sobre la presència valenciana al Congrés de 1906», dins *El primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i el País Valencià*, a cura d'Antoni Ferrando. Catarroja - Barcelona - Palma de Mallorca: Afers, pp. 73-96.

— (2009*a*): «Teodor Llorente i el certamen literari en honor de Jaume I (1876)», dins *Miscel·lània Joaquim Molas*, vol. 4. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 95-121.

— (2009*b*): «Teodor Llorente i l'homenatge a Marià Aguiló (1909)», dins *Randa*, 63, pp. 95-110.

— (2009*c*): «El centenari de la coronació de Teodor Llorente», dins *Levante – El Mercantil Valenciano*, suplement *Posdata*, 13 de novembre.

Rubió i Ors, Joaquim (1880): *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas*. Barcelona: Verdaguer.

Sanchis Guarner, Manuel (1963): «L'evolució de la llengua literària en els escriptors valencians de la Renaixença», dins *Criterion*, xvii, pp. 59-82.

— (1968): *La Renaixença al País Valencià*. Barcelona: Edicions 62.

— (1978*a*): *El sector progressista de la Renaixença valenciana*. València: Universitat de València.

— (1978*b*): *La llengua dels valencians*. València: Eliseu Climent, editor.

— (1980): *Els inicis del teatre valencià (1845-1874)*. València: Institut de Filologia Valenciana.

— (1982): *Renaixença al País Valencià*. València: Eliseu Climent, editor.

SIMBOR, Vicent (1980): *Els orígens de la Renaixença valenciana*. València: Institut de Filologia Valenciana.

— (1989): «La Renaixença al País Valencià», dins *Caplletra*, núm. 4, pp. 9-41.

— (1992): «La Renaixença al País Valencià», *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, vol. 1. Barcelona: Curial, pp. 121-153.

— (1994): «Llorente, "La Opinión" i la Renaixença», *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, vol. 2. Barcelona: Curial, pp. 141-152.

— (2002): «Josep Bernat i Baldoví i la Renaixença», dins M. Nicolás (ed.), *Bernat i Baldoví i el seu temps*. València: Universitat de València, pp. 263-292.

SIRERA, Josep Lluís (1995): *Història de la literatura valenciana*. València: Institució Alfons el Magnànim.

TAYADELLA, A. (1980): «Novel·la i llengua al segle XIX: història i conflicte», dins *L'Avenç*, 27, pp. 37-42.

VALLVERDÚ, F. (1980): «El català al segle XIX», dins *L'Avenç*, 27, pp. 30-36.

VERGER, E. (1994): «Introducció» a *Poesia de la Renaixença*. València: Eliseu Climent, editor.

RECURSOS EN LÍNIA

http://www.escriptors.cat/autors/llorentet/index.php

http://www.xtec.net/~jbuxader/historia/temes/escat/restauracio.htm#PERSONATGES

http://perso.wanadoo.es/lipmic/Poecat/badenes.htm

http://es.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A9d%C3%A9ric_Mistral

http://www.xtec.net/~jbuxader/historia/temes/escat/restauracio.ht

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA